

OSZK

803164

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

.....
303.15

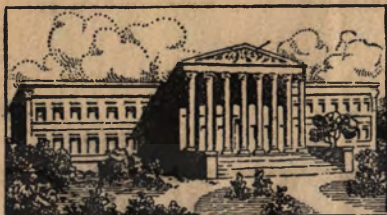
KENEDY

AZ ÉLE
KÖNYV

OSZK

M.N.M.

MAGYAR NEMZETI MUZEUM
ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁRA

OLVASÓTERMI KÉZIKÖNYVTÁR

03577

KIKÖLCSÖNÖZNI NEM SZABAD

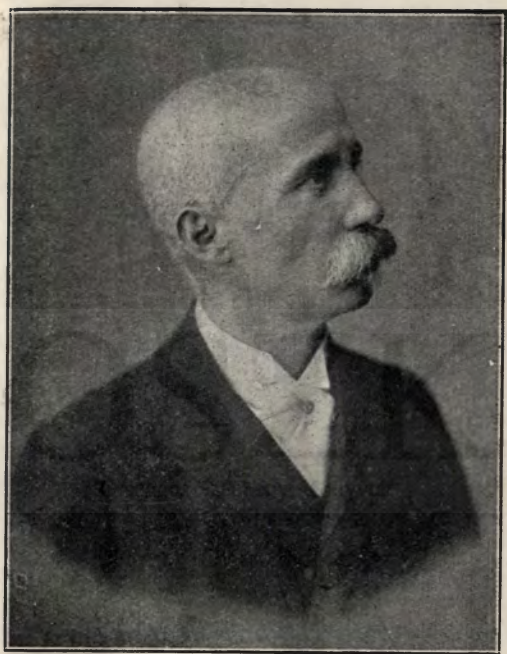
KENEDY GÉZA

AZ ÉLET KÖNYVE

HARMADIK ÁTNÉZETT KIADÁS
A SZERZŐ ARCKÉPÉVEL

1929

BUDAPEST, 1923
STÁDIUM SAJTÓVÁLLALAT RÉSZVÉNYTÁRSASÁG
KIADÁSA

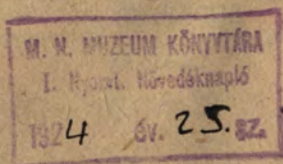

Kennedy Giray

OSZK

303164

AZ OLVASÓHOZ.

Könyvem második kiadása óta egy egész-, vérrel és könnyel bőven megszentelt évtized telt el. Ma úgy érzem, mintha azóta a lelkek is sok mindenben megváltoztak volna; abban pedig bizonyos vagyok, hogy sok új kétség-, de még több új föladat vegyült életünkbe. Ezért határoztam el magam a szükségessé vált új kiadás átdolgozására. Lényegén azonban alig kellett valamit változtatnom.

A belefoglalt följegyzések, figyelemztetések és útbaigazítások — ré-

giek és újak egyaránt — a körülöttem hullámozó élet melegében születtek. Az olvasó tehát ne keressen bennük most se valami számító rendszert vagy célzatot. Egyetlen törekvésem most is csak az volt, hogy neki élete útján örömeiben, szenvedéseiben és megpróbáltatásaiban hasznára, vagy legalább vigasztalására legyenek.

Mindnyájan rászorultunk.

Budapesten, 1923 őszén.

A szerző.

VILÁG

Semmi sem jó vagy rossz magában véve, — csak a gondolkozás teszi olyanná.

Shakespeare. Hamlet.

OSZK

Central Library of the University of Toronto

Filozófia.

A nagyon gyakorlati ember csak a dolgok közvetlen összefüggését látja, de a távoli okokig és okozatokig nem képes elmenni, mivel nem szokta meg a gondolkozást.

Azt lehetne mondani, hogy amíg egy praktikus embernek 10 egység áll rendelkezésre nézetei és ítéletei megalkotásánál, addig egy filozófiailag képzett elme egyazon tárgynál 100, néha pedig ennél is sokkal több egységgel rendelkezik.

Természetesen a 10 egységes ember a 100 egységes emberre éppoly szívesen mond rosszat, mint a szegény a gazdagra. Ha tehát valakit nagyon szidnak, az éppúgy lehet dicséret is, mint igazságos leszólás.

* *

Filozófiai szellem nélkül az emberek nem élnek, csak vegetálnak. Sem igazi örömet nem éreznek, sem igazi fájdalmakat.

A merő gyakorlatiasság mindig a lealacsonyodás felé hajtja az embereket; a gondolkozás a szabadság felé.

A filozófiai közszellem ébredése rendesen tiltakozás valamelyik régibb, az emberi ségre nyomasztó világfölfogás és rendszer ellen. Azt lehet mondani, hogy a filozofálás elterjedése nem is egyéb, mint az emberek nagy tömegeinek összebeszélése valaminek a megdöntésére, ami már idejét multa.

A filozófiai szellem tehát a társadalom megfontolása a forradalmi cselekedet előtt.

Koreszmék.

Legyünk óvatosak az új koreszmék elfogadása körül.

Minden koreszme a társadalom gondolkozásának egy-egy hatalmas emóciója. Föllépése tehát erős, szenvedélyes, olykor ellentmondást nem tűrő. Haladván azonban az idő, az eszme föltagozódik, tisztul és olyan megszorításokhoz jut, amire föllépésénél senki sem gondolt. Mire pedig befogadott ételszabály lesz belőle és alkalmas arra, hogy cselekvésünket is hozzá alkalmazzuk: gyakran már alig hasonlít ahhoz, amilyennek föllépésekor ismertük.

Aki az új koreszmék utasítása szerint

akarja életét berendezni, éppen úgy jár, mint az az ember, aki első indulatai és emóciói szerint, megfontolás nélkül cselekszik. Élete merő bukdácsolás lesz és az elkövetett hibák kijavításával emésztődik föl jobbra érdemes ereje.

* *

Az alkotás a rombolástól azonban csak egy hajszálnyival különbözik. Egész életünkben vigyázzunk erre a hajszálra.

Minden fejlődés és haladás a multak bizonyos lerombolásával van összekötve. A falevélnék le kell hullania, hogy helyet adjon az új rügynék. A kigyó leveti a régi bőrét, a madár a régi tollát, hogy újat kapjon. A hernyó otthagya régi testét, hogy gubóvá legyen, a gubó pedig lepkévé. És így tovább, még az embernél is, aki minden órában annyit dob el régi, elhasznált sejtjeiből, hogy a közmondás szerint hét évenként megújul.

Azonban a fejlődésnél semmi sem pusztul el hamarabb, csak akkor ha helyébe a levélnél a rügy, a kigyónál az új bőr, a madárnál az új toll és így tovább, az új alkotás már készen van.

Ellenben minden rombolás (destrukció)

előbb történik, még mielőtt az élet a pusztulás mögött az új alkotást létrehozta volna.

* *

Az emberi értelem az elemi erőkkal való küzdelemben (amelyek közé tartoznak a háborúk és forradalmak is), csak fokonként, részenként és csakis az okozatos eszközökkel tud győzni, vagy legalább ártalmaik ellen védekezni. Ellenben a mértéktelen föllobbanások, deklamációk és eszmerohamok rendesen szerencsétlenségeket, olykor katasztrófákat szoktak előidézni.

Erkölcsei értékek.

Kétségtelen, hogy jócselekedeteink jelentékeny része arra érdemteleneket ér, egy másik jelentékeny része pedig nem végződik jó eredménnyel, mivel a henyesség és az ingyen való jólélés gondolatát táplálja. Csak egy bizonyos rész az, — rendesen a legkisebb rész, — mely erre érdemeseken segít.

A helyes jócselekedet tehát nem közönséges munka. Azonban felmérhetetlen haszon az emberiség fejlődésére már az is, ha *egyáltalán* jót cselekszünk, mivel ez nemes lelki tulajdonságainkat megőrzi az elsorvadástól és gyermekeinkre — a jövőre —

átszállítja a nagyobb boldogulás leglényegesebb feltételét: a begyakorolt erkölcsi érzést.

* *

Vegytanilag tiszta, vagyis *abszolút erkölcsök* szerint élni nem lehet. Nincs olyan szigorú erkölcsű ember, aki az életküzdelemben elveiből ne volna kénytelen minduntalan valamit engedni. Vagy ha van, akkor tragikai hős lesz belőle, mivel a többiek így vagy úgy, de elpusztítják.

A való élet tele van ilyen megalkuvásokkal és kiegyezésekkel, amelyek szakadatlanul és ezerszámra mennek végbe az emberek gondolkozásában és cselekedeteiben. Sőt vannak olyan erkölcsileg nem igazolható szokások is (ajándékok, részesedések és effélék), amelyek az embert fölmentik a fontolgatástól és szégyenkezéstől.

Aki pedig túlságosan szigorú az ilyen megalkuvásokkal szemben, vigasztalja meg magát azzal a másik igazsággal, hogy az efféle alkuknál az ősi erkölcsitelenség és vadság is kénytelen a magáéból valamit engedni és így a helyes erkölcsi szabály mindig valami kis haszonnal fejezi be az üzletet.

Az élet mértékei.

Az élet hosszúsága nem függ ugyan tőlünk, szélessége azonban a mi dolgunk. Tőlünk függ, hogy munkában, élvezetekben, küzdelemben és pihenésben megtartsuk azt a mértéket, amelyre testünk és lelkünk állapota mindennap figyelmeztet.

Aki túlságosan szélesen él, még a munkában és jó cselekedetekben is megsínli; annál inkább megsínli az, aki annyi életörömet emészt föl, amennyi nem jár neki teljesített munkája vagy kiállott szenvedései arányában.

* *

Az élet jó és rossz dolgok helyes vegyüléke. A szenvedéseknek kiegyenlítője az öröm, az örömké a szenvedés. Fölemésztődik az is időnek előtte, akit túlságos kompenzálatlan szenvedések nyomnak, de fölémésztődik az is, aki túlságos örömeit az élet természetes szenvedéseivel nem nyesegette meg. És a fölemésztődésnek ez az utóbbi módja a csunyább.

* *

Törekedjünk józanul és becsületesen élni, de óvakodjunk életünkben a költészet és művészet elveit és szabályait utánózni. Aki ilyen ideális eszményi módon akar élni,

hamar meg fogja bánni, mivel a többiek előtt nevetségessé válik és az élet helyes útjáról letéved.

A költészet és művészet bizonyosan szent dolog; alkalmas is arra, hogy bennünket lassan magasabb, tisztább és szebb életre tanítson: de egyik sem mintája, hanem éppen tisztultabb utánzása az életnek.

Aki költeményekből, regényekből, vagy éppen a szinpadról és festményekről avagy a szobrokról ellesett mintákat utánozva akar élni, az *külső* tökéletességekkel gőgösködik, még mielőtt azok belső föltételeit kiküzdötte volna: tehát végre is meg akarja kerülni és hamisítani az életet. Sorsát e szerint megérdemli ha kinevetik vagy megvetik.

* *

Az életben sohase mutassunk többet, mint amennyit érünk és akkor nem fog bennünk senki kellemetlenül csalódni. De nem is rosszúl számítunk, ha értékünknel kevesebbet mutatunk, mivel a kellemes csalódást mindig javunkra róják a többiek.

* *

A lelki csömör (spleen) tulajdonképen a természet figyelmeztetése, hogy lassabban, keskenyebben éljünk és olyan küzdelmeket

vállaljunk magunkra, amelyek megfelelnek az élvezett örömeknek. Mert nemcsak a buja, tobzódó és munkátlan élet, de már az is nyüggé teszi az életet, ha valaki felnőtt koráig már mindent látott, megtapasztalt és így újat már nem talál az életben.

* *

Az istenek az embereket az élet különböző korában más és más kosztot tartják és jaj az olyan ifjúnak, aki már kora fiatal-ságban férfikosztot élt. Valamint jaj az olyan öregnek is, aki vén korában a fiatal-emberek életrendjét követi. De egyáltalán mindenkinek jaj, aki a 70—80 évre szánt élettapasztalatokat már 30—35 éves korában elvégezte s azontúl nem talál semmi újat, semmi meglepőt és figyelemre érdemeset az életben.

Ezek azok, akik már idő előtt kiélték a maguk életét és fölöslegeseek mind a társadalom, mind a természet háztartásában.

Optimizmus, pesszimizmus.

Az optimizmus az eszményiség (idealizmus), a pesszimizmus az anyagiasság (realizmus) visszatükrözése az élet mindennapi ítéleteiben.

Mindig akkor mutatkoznak, amikor az embereknek a világról való fogalmaik két felé kezdenek ágazni. Előhírnökei tehát a világlátás általános átalakulásának. A nagy forradalmat Rousseau, a szocializmust pedig Schopenhauer pesszimizmusa előzte meg.

* *

A gyakorlati életben a különbség köztük körülbelül a következő:

Pesszimista az, aki mikor a hegynek fölfelé megy, azért haragszik, hogy nehéz; amikor pedig lefelé megy, azért haragszik, hogy túnnan majd megint fölfelé kell mennie.

Az optimista ellenben, amikor lefelé megy, ennek örül; amikor pedig fölfelé megy, annak, hogy majd megint lefelé kell mennie.

Hit és tudás.

Az emberek minduntalan megpróbálják az Istent letagadni és a vége mindig csak az, hogy új nevet adnak neki.

* *

Vallás nélkül társadalmak nem keletkeztek soha; annál is kevésbbé voltak képesek

magukat föntartani. Az emberi művelődés egész története át meg át van hatva vallásos elemekkel. Szétválasztani e kettőt egymástól nem lehet. Robespierre és a francia terreur megpróbálta, de nyomban kénytelen volt gipszből csináltatni magának istenhelyetteseket.

* *

Az emberek erkölcsi tudata nem terem olyan vadon, mint az árokparton a lósóska. Amit mink megállapított „erkölcsi igazságoknak“ mondunk, azokat a vallás és gondolkozás nehéz munkával fejtette ki ezer éveken keresztül olyanná, hogy azok szerint művelt állapotban élhessünk és egymást föl ne faljuk.

Még a vad népek legközönségesebb fetise is igen tiszteletreméltó, sőt igen tartalmas dolog, mivel annak alakjához, helyéhez és tiszteletéhez máris számos befejezett ethikai igazság csatlakozik.

Mint a csontok a testet, úgy tartják fenn ezek az emberiség moralitásának élő szövetét. Összeomlana a test, ha csontok nem volnának benne. Ezek tehát nem formai, hanem lényeges részei az emberi életnek, amelyeket semmiféle doktrina és filozófiai elv nem pótolhat.

A világ valóságainak kutatásánál mindenütt Isten tulajdonságaira, az örökkévalóság és a végtelenség fogalmaira bukkunk. Ezek tudta nélkül még a tér és idő véges fogalmaira sem tudtunk volna soha kivergődni.

A jelképek és dogmák valóságairól és a vallások fejlődéséről azonban lehet beszélni. Voltak, vannak és lesznek mindig olyanok elegen, akiknek magasabb tudását az éppen létező vallásos tények nem elégítik ki; akik tehát a vallás területén is a fejlődés élesztői. Ámde ez még senkit nem jogosít a vallás elvetésére. Legeslegkevésbé arra, hogy mesterségesen csinált dolognak tartsa azt, ami történeti fejlődés eredménye, tehát végre is természeti dolog.

Tiszteletreméltó minden dogma és jelkép, amely szerint milliók élnek együtt a nélkül, hogy egymást megennék.

A tudomány sokban hasonlít a mágneses tűhöz, mely szintén csak irányoz, de nem vezet. A tudománynak is zavarai vannak olykor, mint az iránytűnek, tehát az sem föltétlenül megbízható, noha az is, ez is nélkülözhetetlen. Az irányt azonban, ami felé igazodni kell, az iránytű is, a tudomány is

jól megmutatja és lehetségessé teszi, hogy az élet ismeretlen földjeit és vizeit nagyobb eltévedés veszedelme nélkül bejárjuk.

* *

A fölvilágosodást ne keressük a vallások és a nemes emberi tulajdonságok lebecsülésében és kicsúfolásában, hanem a valóságok bátor és kiméretlen föl kutatásában.

* *

Az imádság mindig a lélek felemelkedése és gyakorlása a tökéletesebb emberi gondolkodásban. Aki nem szokott imádkozni, hanem csak a mindennapi élet rideg dolgaival foglalkozik, lassankint elszokik minden felemelkedéstől és egész jelleme elkérgesedik.

Kezdetől fogva arra való volt az imádság, hogy az embert a maga gyarlóságával megismertesse, önismeretét ébrentartsa és hozzászoktassa azokhoz az erkölcsi törvényekhez, amelyek minden társadalom élet föltételei és minden haladás alapjai.

A ma élő emberiség kilenctizedrésze kész vadállat volna, ha nem tudna imádkozni; veszedelme a társadalmi rendnek és terhe önmagának borzasztó erkölcsi és értelmi sötétségében.

* *

Ünnepelni annyi, mint végighordozni

pillantásunkat a létezés tágabb láthatárán: megérteni, hogy az életküzdelmeken hatalmas összhangok törvényei uralkodnak. És megérteni, hogy mindaz az aprólékos részlet, mely közletről, ez életküzdelemben nézve kellemetlen, olykor csúf vagy éppen útálatos: az egészbe olvadva mégis annak szépségére szolgál és a létező dolgok nagy, ünnepi harmóniáját csak emeli.

Mindig nagyon sajnáltam azokat az embereket, akiknek a lelkében a vallás meg tudta ölni a tudományt. Ezeknél csak éppen azok a szerencsétlenebbek, akiknek a lelkében a tudomány ölte meg a vallást.

Idealizmus, realizmus.

Az *idealizmus* szó nem egyazon értelem szerint forog. Ez a szó vagy filozófiai rendszert, vagy életfelfogást jelent.

1. Mint *filozófiai rendszer* az idealizmus Sokratesnél keletkezik és Platon fejtette ki. Sokratesnél látjuk először azt a tant, hogy a világ nem objektív lét, hanem csak gondolatunkban (idea) létezik. Platon szerint csak az létezik valósággal, ami fogalmainknak megfelel. Tehát csak ideák vannak igazán;

a jelenségek csak másolatai, árnyékai az ideáknak. Az újkorban Kant a legnagyobb idealista. Ellenéte: a realizmus a középkorban formálódott ki. Nagymestere Herbart. A realista a világot nem a gondolatokban látja, hanem valóságos (reális) létezését tulajdonít neki.

2. Mint *erkölcsi életfelfogás* közönséges használat szerint az *idealizmus* lényegében azt jelenti, hogy valaki az élet alapelveit s így az erkölcsi szabályokat is nem az ösztönökből és érzékiségből származtatja le, hanem forrásukat magasabban keresi, nevezetesen valamely isteni eredetben vagy az ész parancsában, a lélek szabadságában vagy az ember őseredeti rendeltetésében.

Idealistának pedig a közönséges életben azt nevezik, aki cselekedeteiben nem a maga hasznát, hanem embertársai javát keresi, a maga feláldozásával is. Tehát az idealista a köznyelvben egyenlő az altruistával. Triviálisan szólva: az idealista számár.

A *realizmus* az emberek együttélése közben lassan létrejött célszerűségi megállapodásokból és gyakorlatokból származtatja világfölfogását. Tehát végre is a hasznos-ságot keresi.

Az idealizmus rossz hírneve többnyire abból származik, hogy képét a hóbort is gyakran bitorolja s a mellett a képmutatás is bele-belekontárkodik a mesterségébe.

* *

Ha valaki folytonosan emberbaráti érdekeket keres az életben; ha a világot apró dolgokban erőszakkal akarja megjavítani; ha minden méltatlan dologban az eszményi álláspontra pályázik; ha untalan csalódva, az embereket kimélet nélkül szidja s kényes helyzetekből valamely eszményi balfogással menekül: az bizonyára nem idealista, hanem vagy különc, vagy hóbortos ember.

* *

Vannak közöttünk fanyar, cinikus, gyakran szarkasztikus emberek, akikre valamelyest haragszunk is, de azért mégsem vagyunk képesek kivonni magunkat hatásuk alól, mert érezzük, hogy felfogásuk magasabb mint a mienk. Ezek nem kötözködnek bele mindenbe, nem vesznek össze mindekivel, gyakran hibáink iránt csodálatos türelmet tanúsítanak s egyáltalán nem marakszanak semmiféle magasabb eszményekért. De nagy hitük van az élet magasabb rendeltetésében, tehát álarcban járó igazi idealisták.

A görög mitológiában nem egy, de száz alak van, aki súlyosan bűnhődik azért, mivel az istenekkel „komázott“. Az egyik így, a másik úgy tett olyant, ami a véges és gyarló emberek jogai közé nem tartozik.

Amit tettek, alapjában véve mindaz jogosult volt, olykor nagyon is nemes, néha éppen fenséges: de mégis súlyosan meg kellett bűnhődniök, mivel az istenek a maguk jogait nem ruházták egészen át az emberekre. Ha tehát valaki a földi jogokon és képességeken túltette magát és az istenek hatalmába avatkozott, annak súlyosan kellett bűnhődnie csupán vakmerősége miatt is.

Prometheusz-ről tudjuk, hogy korábbi inkorrektégeit Zeüsz megbocsátotta volna neki, de amikor Prometheusz visszalopta azt a titokszerű tüzet, amelyet Zeüsz az emberektől elvett: sziklához láncolta a főisten a tolvajt és ott saskeselyűvel marcangoltatta.

Sisypchos alapjában véve nagy és nemes király volt, Korinthost felépíttette. Hogy népét boldogíthassa, az istenek titkos szándékait is kileste. Mi lett a vége? Még most

is ott gurigatja a nagy követ a hegynek fölfelé.

Tantalos az istenek különös kegyeltje volt és velük együtt evett, amíg nektárt és ambróziát nem esent az istenek asztaláról és az emberek közt el nem osztogatta. Önzetlen lopás volt; de *Tantalos*nak azóta sem innia, sem ennie nem lehet. Leánya: *Niobe*, gyermekeit az istenek rovására szerezte és könnyek árja közt megkövült.

Aki az isteni jogot megsérti azzal, hogy az emberi jogon túl, az isteni jog szerint akar élni vagy cselekedni: bűnhődni fog, ha cselekedete még olyan nagyon nemes és megbocsátható is.

* *

Az emberiség egész életén átvonuló igazság, hogy a maga erejének tiszta tudatára ébredt értelem, — *Promethheüs*zön kezdve és *Napoleon*on végezve, — sohasem volt képes az őt megillető végesség határain megállani. Mindig isteni tulajdonságokat követelt magának és mindig belebukott.

Ez az örök tragikum az emberi életben.

Világfelfogás.

A világ jóságáról vagy rosszságáról való felfogás inkább az életkortól függ, mint a tapasztalatoktól.

Az igen fiatal ember azt hiszi, hogy a világ csupa angyalokból áll. Az ifjú az első élettapasztalatok leszerelő hatása alatt már csupa romlottságot lát benne. Később, amikor már a tapasztalt férfi szemével nézi a dolgokat és helyesen tud különböztetni, csodálatos szépségeket fedez fel benne a csodálatos alacsonyyságok mellett.

A befejezett ember már igazságokat lát; nem lepi meg semmi, de nem is veszi el a kedvét semmi, mivel minden jónak és rossznak tudja a maga helyét.

Van bizonyos egyszerű, derült, vidám, szinte boldogító fölfogása az életnek, amelyet az ember a világ minden önzése és durvasága közt is biztosíthat magának. De ez csak azoknak nyílik meg, akik leszállanak utána az élet mélységeibe és megismerkednek érte.

Szabadakarat.

A *determinizmus* az akaratelhatározást egymásra vagy egymással ható külső természeti és társadalmi okok kényszerített eredményének tartja. Ez tehát az észbeli szabadakarat hiányának a tana. Szélső alakja az, hogy az emberi akaratelhatáro-

zás egészen külső ható okok eredménye, amiért tehát az ember végre sem tartozik felelősséggel tetteiért senkinek.

Az *indeterminizmus* az emberi szabad akaratelhatározás és ezzel a cselekedetért való teljes felelősség tana.

A vita Kant óta dühöng, a nélkül mégis, hogy a deterministák (a szabad akarat tagadói) győztek volna.

A kérdést feltétlen ítélettel eldönteni nem is lehet. A determinizmus sikere csak annyi — s úgy látszik, igazsága se több — mint amennyit Quetelet híres statisztikai „köre“ képvisel. Ez pedig a következőkből áll:

A társadalmi élet minden tüneménye kényszerítő törvény eredménye. Pl. bizonyos vagyonosság és erkölcsi fok mellett meg lehet előre mondani, hogy ebben és ebben a néptömegben (állam) legalább 1000 öngyilkosság lesz évenként. Ezt úgy kell képzelni, mint bizonyos kört, amiben pl. 10 millió pont van. Ezek közt 1000 fekete, a többi fehér.

Az ezer fekete pont szétszórva kényszerítő erővel ott fog lenni évről-évre ebben a körben, bár sohasem egyazon helyen. Az determinálva van és ezen fokig a szabad akarat nem érvényesül.

Ez tehát mint *társadalmi igazság* nemcsak ebben, de minden másban is be van bizonyítva. Mint *egyéni igazság* azonban határozottan nincsen. Az okok és körülmények legalaposabb ismerete mellett sem lehet egyénileg senkire előre biztosan rámondani, hogy az öngyilkos lesz, lopni fog, megházasodik vagy más, akaratától függő cselekményt követ el.

Mindezekből tehát az következik, hogy a társadalmi életben az egyéni akaratot korlátozó törvények uralkodnak, amiben már magában is benne van az a második igazság, hogy az egyéni akarat: *van*. A cselekedet a társadalmi és egyéni hatóerők eredő vonalába esik, vagyis mindig a belső szabadság és a külső kényszer eredménye.

Életszabályok.

Az életet egyetlen nagy elvhez való szigorú ragaszkodással végigélni csak a boldogság árán lehet. Olykor az élet árán. Aki ezt felvállalja, emberi erőt meghaladó feladatra vállalkozik és kihívja maga ellen — mint az ókorban mondták — az istenek haragját.

Visszont az, aki az életet elv nélkül, vagy,

ami egyet jelent: magasabb emberi rendeltetésének hite nélkül, pusztán a pillanatnyi hasznosságok szerint akarja végigélni: magában vagy gyermekeiben lealacsonyodik.

Helyesen csak az él, aki emberi rendeltetésében és a magasabb eszményekben való hitét meg tudja őrizni, de nem csinál belőle bálványképet. Idealista, de nem a mások iránt tartozó kötelességei rovására. A maga hasznát keresi, de sohasem a mások megrövidítésével. Élvezi az élet örömeit, de sohasem a megcsömörlésig. Jó, de nem az arra méltatlanok hasznára. Szigorú, de nem a kegyetlenségig.

Megnemesítvén ilyképen a gyakorlati élet tökéletlenségeit az eszményiség fény-sugaraival és megmérsékelvén az eszményiséget a gyakorlati élet követeléseivel: emberhez illő módon zarándokol végig az élet göröngyös útjain.

Ez a helyes élet titka.

OSZK

JELLEM

A jellem igazában nem más,
mint hosszas megszokás.

Plutarchos.

OSZK

Osztályon Specimenek könyvtár

Az erény magában véve negatív tulajdonság. Ha ész párosul vele, akkor pozitív. Ha akarat is, akkor erő. Ha szenvedély is, akkor hatalom.

Ha pedig túlzás: akkor hóbort.

A jellem fejlettsége és szépsége nem attól függ, hogy mennyi elmélet és jóakarát van bennünk, hanem attól, hogy nemesebb tulajdonságainkat mennyire birtuk gyakorlat és megszokás által igazán a magunkévá tenni.

* *

Az emberi jellemek hasonlítanak az égitestekhez, amelyeket csak a röpítő és forgató erő együtthatása bír a maguk helyén megtartani.

Vannak jellemek, amelyek túlnyomólag csak röpítő erővel bírnak. Szenvedélyes, fékezetlen, szilaj lelkek, mérséklet nélkül, kevés vagy semmi józansággal. Ezeket az életben a maguk röpítő ereje viszi és kóbo-

rolnak az igazságok közt, mint az üstökös a világűrben.

Vannak ismét olyanok, amelyek röpítő erő és lendület híján csak maguk körül forognak s rendesen más, erősebb jellemek zsákmányaivá lesznek.

Az igazi értékes jellem nagy röpítő erőt hordoz magában, de helyes forgás által van mérsékelve.

* *

Akinek jellemében ferdén állanak az alapkövek, annak ráépített egész élete tele lesz ferdeségekkel és ingadozásokkal. Minél több alapkő van ferdén letéve, annál több lesz a ferdeség és ingadozás. Mivel pedig az alapozás a nevelés dolga, azért olyan végtelenül fontos a fiatal, serdülő lények helyes erkölcsi nevelése.

* *

Az erény nem találta a földön egyetlen tisztá állapotban, mint a gyémánt.

Az egyik ember rosszabb, a másik jobb, ez az egész. Még az anyósok közt is vannak szeretetreméltó teremtetések.

De bizonyos, hogy lelkünkben minden erénynek tiszta képével rendelkezünk és öntudatunkban minden cselekedetünknek megvan kétség alá nem eső erkölcsi szabálya.

Tisztán a mi hibánk, ha ezeket a szabályokat nem képezzük ki magunkban, vagy ha kiképezzük, akkor is csak mások ellen alkalmazzuk.

Férfiasság.

A férfi arra való ezen a világon, hogy önönmagából merítse a rendet, amelyet fenntartani van hivatva. Egyetlen tanácsadója a lelkiismeret legyen, de az is csak úgy, ha az indulatok zavaró hatásától megtisztult.

Amit lelkiismerete mond, annak engedelmeskedjék, mivel az az ő saját maga ösereje. A számítás és alkalmazkodás csak mások akaratának visszatükrözése az ő lelkéből, sokszor igen torzított alakban.

És tudjon a férfi a maga lelkiismeretének engedelmeskedni is. Ne félig, habozva és tökéletlenül, hanem egészen, határozottan és tökéletesen. Kiméletet és visszafordulást nem ismerő szigorúsággal még akkor is, ha mögötte a szerencse hívogatja s előtte a halálveszedelem csattogtatja fogait.

* *

Vannak az életben olyan hatalmas igazságok, amelyek megvédelmezése végett min-

den férfi nemcsak bátran, hanem lelkesedéssel és felemelt lélekkel megy harcba s szinte gyönyörűséget talál benne, hogy az egész életét beleviheti.

Szánjuk azokat a férfiakat, akik ezt soha nem érezték.

* *

A férfiasság a felelősséggel jelent egyet. Az élethivatásban, a szerelemben és a családi életben a férjet ugyanaz az erkölcsi törvény kötelezi, ami a hajóskapitányt a tengeren. Ha a hajó süllyed, a nőket, gyermekeket és gyöngébbeket szabadítja előbb a mentőcsónakokban. Ő utolsónak menekül, vagy egyáltalában nem is menekül.

Ne csodálkozzunk azon, ha a férfi családi szentélyének beszennyezőjét megöli. A családot, a nőt és a gyermekeket, Isten rendelése bízta a férfi kezére; azért ő felel Isten és ember előtt. Amíg egészséges testű és lelkű férfi lesz a világon, mindig lesz, aki a családi élet ragadozó állatait és a leszármazók vérének megfertőztetőjét, védő és megtorló — s ha kell, fegyveres kézzel megfenyítse.

* *

Ne adjunk a véletlennek több hatalmat a kezébe, mint amennyi már úgyis van neki.

Cselekedjünk megfontolás után, de amit elhatároztunk, azt ne csináljuk vissza, ha csak a végső kénytelenség nem követeli.

Ezt már a serdülő fiúknak is meg kellene tanítani az iskolában.

Alkalmazkodás.

Vannak olyan férfiak is, akik jobban tették volna, ha zöldbékának születnek. Megérzik a rossz időt, mielőtt egyetlen bárányszerű mutatkozik az égen, azután pedig hangos kuruttyolással jósolják meg a visszatérő napsugarat.

Mindig tudják, hogy mi készül és ahhoz alkalmazkodnak.

* *

Az alkalmazkodás a természetben azt jelenti, hogy minden egyénnek és fajnak vissza kell esnie s végül el kell pusztulnia, ha nem tud a létezés feltételeihez simulni. De az állatok, hogy magukat s fajukat fenntartsák, azért még nem dobják egyéniségüket zsákmányul a létezés feltételeinek. Ez az elpusztulásnak a másik, csúnyább fajtája volna.

Az alkalmazkodásnak erre a förtelmes módjára csak a szabad akarattal bíró ember képes.

Mennyire megvetné a stréberkedés útján elaljasodó emberi lényt egy közönséges mezei egér, ha bele tudna szólni az ő dolgaiba.

Körülbelül ezt mondaná neki:

— Nyomorult! Látod, nekem mennyi elenségem van. Olykor macskák jönnek ki a faluból és reám leselkednek. Máskor menyét tolakszik be a lyukamba, hogy megfogjon. Felülről meg a vércse számít rám. Azonfelül a hosszú télen nincs mit ennem. Az esővízbe is könnyen belefulladok. Én tehát futok, bujkálok; a lyukaimat összevissza furkálom; télre magvakat hordok össze jó pajtásaimmal és ha több a kettőnél, harapni is tudok ... de azért egér maradok.

Önérzet.

A derék cselekedeteknek megvan az a rossz oldaluk, hogy közönségesen csöndben maradnak és dícséretben vajmi ritkán részesülnek. Még ha tömjént gyűjtanak meg előttünk, az is rendesen másoknak az orrát csavarja.

Nagy megnyugvásunkra lehet, hogy nemcsak a titokban maradt bűnök és

rossz cselekedetek halmozódnak össze idők folytán, hanem a titokban maradt jócselekedetek is. És míg amazok egy napon tengersok könnyet és talán vért is kamatoznak, emezekből jólét, becsületesség, életöröm, egészség és erő buzog elő azok számára és azok gyermekei számára, akik jót cselekedtek.

A világ derék cselekedetek nélkül már régen összeomlott volna.

Jellemhibák.

Az erkölcsi világban is uralkodnak a természeti igazságok. A jellem, az erény, a becsületesség mind alája van vetve a fizikai világ törvényeinek is. Nem különálló égi tünemények ezek sem, hanem a gyarló, véges ember tulajdonságai.

Ezek erősödése, fejlődése és fennmaradása is a gyakorlattól függ, nem pedig az axiómáktól és az olvasástól, amivel magunkat agyontömjük.

Valamint a vívó embernek a karizmai szépen fejlődnek a folytonos gyakorlattól, úgy a jellem fejlettsége és szépsége sem attól függ, hogy mennyi doktrina van valakiben, hanem attól, hogy mennyire volt

képes gyakorlat útján magának a nemesebb indulatokat állandóan megszerezni?

* *

Némely ember *kedélyének* dúsgazdag háztartása van, de micsoda borzasztó rendetlenség van abban a háztartásban! A legszebb ruhákat félig viselve odadobják a lomtárba. Összetört ezüstedények, csorba drágaságok, viselt felsőruhák, penészes szilvalekvár, eltört velencei üveg és rongyos cipő egymás hegyin-hátán... Sehol egy érzés végigérezve, sehol egy gondolat befejezve, sehol egy ötlet kitisztogatva, sehol egy forma betetőzve.

És az ilyen emberek nemhogy rendet csinálnának szellemi háztartásukban, hanem kapzsi módon egyre jobban gyűjtik és halmozzák a sok drága lim-lomot.

Önzés.

A modern önzés-elmélet a természet-tudományi álláspontból sarjazott ki, de csak vadhajtás gyanánt. Lényegében véve borzasztó félreértése vagy tudatos félremagyarázása Darwin hatalmas igazságainak. Ma már szinte minden sikkasztó és csaló azzal védi magát, hogy ő a „létért való küzdelem“

nagy törvénye szerint cselekedett, amikor embertársait kizsebelte vagy félrevezette. De aki nem is így védekezik, mindenesetre magában azt gondolja.

* *

Az önzés (egoizmus) fogalma szorosan csak az egyéni haszon és előny területére terjed. Önző az, aki embertársának jogait és érdekeit nem veszi tekintetbe. Aki ellenben más ember jogai és érdekei által mérsékli magát s az erre vonatkozó jogi, erkölcsi és társadalmi törvényeket tekintetbe véve jut valami jóhoz, az már az altruizmus (önzetlenség) területére lépett át s önzését megneemesítette. Kimutatható, hogy ez még az állatoktól sem idegen.

A szülő, aki gyermekét szereti és érte dolgozik, már nem önző. A férj, aki feleségét kényelembe helyezi és önfeláldozással is védi: már nem önző. Aki jótékony célra ad vagyonából, az már nem önző. De önző az uzsorás, a csaló, a zsaroló, a vesztegető, a tolvaj, a rabló és mindaz, aki jogaival az erkölcsi és vallási törvényekre való figyelem nélkül, kegyetlenül és csakis a maga hasznára él.

Elcsavart igazság és silány ürügy, hogy az emberek az erényeket csakis önzésből

gyakorolják. Igaz, nem gyakorolnák, ha belsőleg jól nem esne nekik. A szülő sem áldozna gyermekeért, ha jól nem esne neki; a hős sem halna meg a csatatéren, ha a kötelességteljesítés nem okozna érzületének bizonyos megnyugtató, sőt örömteljes érzést.

De hát önzés ez is? A hős halála és az uzsorás-váltó behajtása közt nincs semmi fogalmi különbség többé?

* *

A helyes élet az önzés és önzetlenség arányos vegyüléke.

A tiszta eszményi önzetlenség (altruizmus) szerint nem lehet élni. Maga a társadalmi élet sem tűri meg az abszolút altruizmust. Ha az evangéliumi tanítást, — hogy követ dobálózó felebarátunkat kenyérrel dobjuk vissza, — ha ezt nem értelme, hanem betűje szerint gyakorolnánk, világos, hogy akkor a gazemberek a legderejobb embereket kirabolnák, az erősek pedig a gyöngéket rabszolgaságba ejtenék. Megakadna az emberiség minden egyéni és társadalmi fejlődése és visszazuhanánk az ősi állatiaságokba.

Az evangélium értelme az, hogy legyünk jók, de nem az, hogy ostobák legyünk.

* *

A két végét pedig ez: az önző ember valamiféle formában mindig lopást művel, az önzetlen pedig hasznos munkát végez.

Az önzés fokozatai:

A magam hasznára cselekszem:

1. a más hasznával,
2. a más haszna nélkül,
3. a más kára nélkül,
4. a más kárával.

Az önzetlenség fokozatai:

A más hasznára cselekszem:

1. a magam hasznával,
2. a magam haszna nélkül,
3. a magam kára nélkül,
4. a magam kárával.

Erkölc és jog.

Jogaink egyéni hatalmunkat gyarapítják, az erkölcsi törvények pedig a jogainkkal való élésben kiméletre köteleznek.

A jog szent dolog; de ki ne tapsolna annak, amikor Shylock az ő szent jogaiba belepusztul.

* *

Mindennek van jelene, multja és jövője. Egyedül az erkölcsnek van mindig csak jövője.

* *

A jog olyan legyen, mint a katona oldalán a kard. Tartsuk mindig tisztán, de igaz ok nélkül ki ne rántsuk. Ha azonban már kirántottuk, sújtsunk is vele.

Az életben a legderekabb emberek élnek legkevesebb joggal. Ellenben a rossz emberek rendesen tele vannak joggal. Minden kis alkalommal jogaikra hivatkoznak s amíg maguk részére bőven igénybe veszik más emberek szelídségét, jóságát, lovagiaságát, ők örökké a joggal és törvénnyel vagdalkoznak.

* *

Ott, ahol erkölcsi parancsok ütköznek a jog parancsaiba, az erősebb fél az erkölcs.

Nem az ideális fölfogás mondja így, hanem maga a gyakorlati élet, mely minden nap millió és millió jogot hagy pihenni és elenyészni, pusztán csak azért, mivel az az erkölcsi kötelességek tiltják azt, amit a jog megenged.

Okosság.

Vannak a világon gyakorlatias lények, akik már kora ifjúságuktól kezdve helyesen tudnak számítani és csodálatos érzékkel bírnak a maguk érdekei fölismerésére.

Az iskolában pompásan el tudják saját-

títani a jó tanulók föladatait és azok verejtéke árán nem csekély tekintélyre tudnak szerttenni.

A katonaságnál (ámbátor többnyire kibújnak a katonaság alól) nagyszerűen értik, hogyan kell a nehéz szolgálatot, esetleg a veszedelmet kikerülni.

Később: hogyan kell kihalászni társaságukból a leggazdagabb leányt feleségül.

Haladván az idő, ők is haladnak az élet nagy művészetében; megtanulják, miként kell mások munkájának gyümölcsét kiszivattyuzni s minél nagyobb vagyont harácsolni össze minél kevesebb munkával. Idővel — ha el nem pusztulnak valamely véletlen baleset következtében — szertelen gazdagságra tesznek szert, sőt bizonyos hírnévre is. Azonban a derék emberek közé sohasem soroltatnak s a nagy vagyonnal együtt rendesen olyan rossz tulajdonságokat hagynak gyermekeikre, amelyek egészen alkalmasak arra, hogy az így összegyűjtött vagyon a következő nemzedék alatt szétmenjen.

Szerencse még, hogy a hasonló embereknek, — hála a természet bölcs beosztásának, — ritkán vannak gyermekei.

* *

Az okosságnak sokféle fajtája van; némelyik nagyon is csábító. De a legokosabb okosság mégis csak mindig az, amelyik a lelkiismerettel egybehangzik.

* *

Nemcsak nagy észbeli tehetségekkel, de nagy *érzésbeli tehetségekkel* is sok kiváló ember születik a világra.

Az előbbiekből lesznek a nagy tudósok, a nagy hadvezérek, esetleg a nagy csalók; az utóbbiakból pedig a nagy költők, nagy művészek, a nagy rajongók, esetleg a nagy semmirekellők.

A hatalmas érzésbeli tehetségekkel és szenvedélyekkel világra született ember többet, jobban és tökéletesebben érez, mint a többiek. Indulatai tisztábbak s gyakran milliókban hasonló indulatokat képesek fölgerjeszteni. Egy-egy ily tehetség egészen új irányt ad a kultúra fejlődésének, de a kisebbek is mind kiszámíthatatlan érzésbeli kincsekkel gazdagítják az emberiséget.

A nagy fölfedezések, hőstettek, vállalatok és a nagy társadalmi újjászületések nem a rideg észbeli spekulációból, hanem a kedély nagy emócióiból és a képzelőtehetség őserejéből születnek.

* *

Az oktalan embernek is megvannak a maga ismertetőjelei. Az arab közmondás ebbe a hatba foglalja őket össze:

Haragszik.

Beszél haszontalanul.

Hisz mindenkinek.

Változtat, ahol nem kell.

Azt keresi, amihez semmi köze.

Nem tudja megkülönböztetni barátját az ellenségétől.

Bátorság.

Az igazi bátorság nem abból áll, hogy életünket vagy nagy érdekeinket hidegen föltegyük egyetlen kockára. Ez gyakran alig több, mint a képzelőtehetség fogyatékos-sága. A léleknek bizonyos merevsége és hidegsége; ez pedig inkább az együgyű emberek tulajdonsága, akik a kockázat nagyságát fölismerni nem tudják, mintsem az észben és kedélyben gazdagoké, akik élénk képzelőtehetségükkel minden eshetőségen keresztül bírnak látni.

A lélek igazi bátorsága abból áll, hogy nyugodtak tudjunk maradni a legnagyobb megpróbáltatások idejében is és *hitünket* ne veszítsük el még akkor sem, ha minden

tapasztalat és ok arra is kényszerít bennünket.

Ha jól meggondoljuk, számos férfi van olyan, aki a halálveszedelmet ki tudja állani, de a vagyoni megkísértés előtt gyáva lesz. Valamint számos olyan nő, aki szívét meg tudja őrizni minden kísértés ellen, de elveszti hitét, ha az élet alacsonyságai érnek hozzá.

* *

A férfira nézve vannak bizonyos kötelességek, amelyeket minden kockázatra való tekintet nélkül, még a vagyoni jólét, a testépség és az élet belevetésével is teljesíteni kell, vissza nem tekintve, nem nézve sem jobbra, sem balra és nem kérdezve senkitől, hogy mi következik annak utána?

Grant amerikai tábornokot a vicksburgi csata után megkérdezték, hogy hány halottja volt?

A tábornok vállat vont:

— Nem szoktam megolvasni a halottaimat.

* *

A józan *megfontolás* csak egy bizonyos ideig ér valamit; addig, amíg a cselekvésnek biztos alapot ad. Azontúl pedig cselekedni kell és csakis cselekedni. A cél felé

haladni; itt-ott, amint az akadályok megkivánják, némi kerüléssel, taktikával: de mindig csak a cél felé.

A világ ítéletével pedig, ha a cselekvés megindult, nem igen kell törődni, mivel ez csak gyöngíti annak erejét és a sikert könnyen sikertelenségre változtatja át.

* *

Embertársaink iránt mindig vannak bizonyos kötelességeink; de a világnak sohasem tartozunk annyival, amint gondoljuk.

Igazság.

Sok igazság ment már tönkre abban, hogy szertelenül keresték.

* *

Az igazság általában véve nehéz dolog, de mindig megéri azt, hogy törhetetlenül és félelmet nem ismerő módon megálljunk mellette. Az igazság nem is érvényesülhet másképpen, mint úgy; de így azután előbb-utóbb bizonyosan.

Kockázat és küzdelem nélkül nem is juthat az ember az igazság birtokába; ezek nélkül legföllebb csak fél és tizedrész igazságokig jut el, amelyek ideig-óráig tartanak, de alapjukban véve sem érnek sokat.

Csak az egész igazságot érdemes megkeresni.

* *

Az igazságokat elviselni nagyon könnyű akkor, ha nekünk tetszenek vagy hiúságunkat legyezgetik. Sőt ilyen föltétellel a legszemtelenebb hazugságot is szívesen vesszük teljesértékű igazságnak.

Ámde nehéz az igazságot elemészteni, ha az meggyökerezett előítéleteinkbe-, még nehezebb, ha érdekeinkbe-, legnehezebb, ha hiúságunkba ütközik.

Li-Hung-Sang híres kínai alkirály egyszer a következőket mondta:

— Azokat az igazságokat érdemes legjobban tudni, amelyeket legkevésbé szeretünk meghallgatni.

* *

Az igazság keresése örökkévaló, mint a vizek forgása e földön. Folynak, folynak, örökösen csak folynak, közben azonban óriási gőzösök és mindenféle hajók járnak hullámaikon. Termőföldeket öntöznek meg, ivóvizet adnak a városoknak, malmokat forgatnak, fürdőket táplálnak és megtisztítják az emberek lakóhelyeit.

* *

Benne van küzdelemre született természetünkben, hogy hacsak lehet, mást okozunk a minket ért baj miatt akkor is, ha annak világosan magunk vagyunk az oka, kivált ha ásszonyok vagyunk.

Ha poharat törünk el, akkor nem azt szoktuk mondani, hogy *eltörtem a poharat*, hanem hogy *eltört a pohár*.

Az életküzdelemben megszoktuk, hogy mindig nekünk legyen igazunk.

Aki túlságosan igazságos maga ellen, az életküzdelemben rendesen gyöngébb akarat-tal harcol és e miatt könnyen a rövidebbet húzza.

* *

De ne keressük a *tökéletes igazságot*; elégedjünk meg azzal, amit elérhetünk.

A művészetben a valóság jelképe a tükör és könnyen be lehet bizonyítani, hogy még az is csak fonákul mutatja a valóságot.

Állj a tükör elé, emeld föl a jobb kezedet és meg fogsz győződni, hogy hasonmásod a *bal* kezét emelte föl.

* *

Mindig az az igazság legjobb nekünk, amivel mást fejbevéghatunk. És az a legrosszabb, amivel minket vágnak fejbe.

* *

Mondj gorombaságokat és gúnyolódjál merészen: minden tökfilkó azt fogja mondani, hogy őszinte igazságokat mondottál.

Hazugság.

Az őszinteség nem magában álló erény, hanem a legszebb jellemek zománca. Külső ragyogása a belső erőnek és megbízhatóságnak.

Az őszinte embert nem is lehet pusztán arról megismerni, hogy sohasem hazudik. (Ilyen ember különben nincs is a világon.) De sohasem hazudik a maga előnyére és még ennél is kevésbé a más hátrányára. Legeslegkevésbé akkor, amikor másnak kárt, magának pedig hasznot csinálhatna vele.

Aki pedig a maga hátrányával más előnyére hazudik, az sokkal több, mint az igazmondás.

Az őszinteségnek az életben van olyan legkisebb gyakorlati mértéke is, amin alul már azonnal a megbízhatatlanság és az alacsony jellem kezdődik.

Hol van ez a határ, azt az élet tudásából leszűrődő erkölcsi érzés mondja meg.

Igazmondásra általában mindenki kötelezve van, de arra csak az élet legbensőbb viszonyaiban van kötelezve, hogy mindent meg is mondjon, ami igaz. Ez szabályozza őszinteségünket a gyakorlati életben.

Legkevesebb őszinteséggel tartozunk a politikában meg a kereskedésben.

A társaságban elég annyi, hogy szavunk és tettünk igazságos legyen.

A barátságban őszinteségünket a férfias bizalomhoz illő nyíltsággal tartozunk egyesíteni.

A szerelemben őszinteségünk legnagyobb mértékével tartozunk és jogunk is van ilyen követelni.

A hallgatás is hazugsággá válik abban a pillanatban, ha másnak kárt okozunk, vagy magunknak tilos előnyt szerzünk vele.

* *

Nincs szaporább valami a hazugságnál. Gyakran elég, ha csak egy ruhadarab, egy függő, egy szőnyeg vagy egy butordarab által hazudunk; abból azonnal egy hazugság-nemzetség származik.

És ami rosszabb, nem is lehet arra számítani, hogy ez a szapora nemzetség majd magától ki fog halni. Átöröklük apáról

fiúra, anyáról leányra s az utódok többnyire szaporítják az örökséget.

És ha azután valamely család elpusztulásának okát nem értjük, minden másra gondolunk, csak arra nem, hogy azt talán a fölszaporodott hazugságok ölték meg.

* *

Ha valaki szembedicsér, akármilyen jól is esik, kapj az oldalzsebedhez és jusson eszedbe, hogy élt valamikor egy Aesopus nevű ember, aki a rókáról és a hollóról örökbecsű mesét mondott az emberiségnek.

* *

Társadalmi nyelven: Jó házból való, kedves fiatalember.

Egyéni nyelven: Kifogástalanul öltözködő üresfejű fráter.

* *

Tiszteljük a természetes érzéseket.

A világot ezek tartják fönn, ezek teszik széppé és igazivá, nem pedig azok a betanult előkelő cafrangok, amelyeket magunkra akasztunk s amelyek legtöbbször éppen olyan konvencionális hazugságok, mint édes beszédeink és körmönfont udvariasságaink.

Ha a jó emberek éppen úgy meg volnának védve a maguk legszentebb jogaiban, mint ahogyan a gonosztevéket védi a törvény minden igazságtalanság ellen: sokkal nagyobb lehetne a tisztességes társadalom boldogsága.

* *

Az első megbocsátó érzés, amelyet felebarátunk hibáján érezünk és az első mosoly, ami a magunk gyarlóságát észrevéve ajkunkon megjelenik: kezdete lelkünk fölemelkedésének.

* *

Jócselekedeteinket soha, még akkor se bánjuk meg, ha hibát vagy éppen kárt tettünk velük. A jócselekedet értéke magában van, mint az aranyé, ami akkor is becses marad, ha kárt tett valaki vele. Megbánásunkat tartsuk csak meg rossz cselekedeteink számára, mivel azoknak arra mindig szükségük van.

* *

A tartalmatlan jószívűség kevesebb nyomort enyhít, mint a tiszta levegő.

A gondolkodó emberre nézve mindig visszatetsző, ha látja, hogy némelyek

milyen gyöngéd és nemesen érző szívvel bírnak és mennyire nem képesek embertársaik baján enyhíteni. Ismerünk gazdag embereket, akik ha nyomort vagy szenvedést látnak, nemes szívük azonnal összeszorul és odábbállanak.

* *

Ha valaki máson segíteni akar és bír, tegye meg isten nevében szó nélkül. De arra nincs joga, hogy mások élete sorsába plátói jóakaratóval kényszerítően beleavatkozzék.

Ahol bajt lát az ember az életben, vizsgálja meg; nézze meg, tud-e rajta segíteni? Ha nem tud, ne szóljon semmit, menjen a maga útján tovább s a baj már azzal is kisebb, hogy nem sopánkodnak rajta.

* *

A férfira nem a legnagyobb dicséret az, ha azt mondják: *jó ember*, mivel ez rendszeren azt jelenti, hogy gyöngé és engedelkeny.

Már pedig a férfinak az a hivatása, hogy az életben küzdjön és ne igen legyen *jó ember*, mivel akkor ki fogják rabolni jóságát a *nem-jó* emberek. Avagy fegyelmetlenség és romlás támad azok közt, akik az életben az ő gondjaira vannak bízva, nevezetesen pedig a családjában,

A férfi jósága egészen más dolog, mint az asszonyé. A gyöngédség és szerető szelídség mindenesetre őt is díszesíti, de sohasem a fegyelmező szigor rovására. Tudnia kell nem-et mondani még akkor is, ha a szeretet nevében kéri tőle az igen-t, hacsak lelkiismerete tisztában van a felől, hogy helyesen cselekszik.

* *

Ha jól megfontoljuk a dolgot, az ember jó cselekedeteinek java nem az, amiért dicsérik, hanem az, amiért szidják. — És aminek gyümölcsei csak későbbben érnek meg.

* *

A jó és derék embereket nem pusztán külső cselekedeteik után becsülik a többiek sokra.

A társadalom csudálatosan okos. Megérzi kevésből is, hogy ha helyes érzülettel, ép jellemmel van dolga, ami sok derék cselekedet kútforrása lehet. Gyakran hibákat is megbocsát, mivel érzi, hogy ezek nem lényegesek és ezek mellett az érzület maga ép és egészséges. Viszont némely embernek kevés rossz cselekedete is elég, hogy az általános elfordulás készen legyen számára,

mivel rossz érzületét a kevés hiba is elárulta.

Innen az a látszólagos igazságtalanság is, hogy a világ némely embernek jó cselekedeteit nem veszi sokba, mivel mögéje lát és észreveszi, hogy azok csak alkalmiak, szinte csak véletlenek vagy éppen számításra alapulnak és mitsem bizonyítanak az egyéniség igazi értéke mellett.

* *

Valamiként a rossz cselekedetek föl vannak írva az isteni ítélszék márványtáblájára, szint azonképpen a jó cselekedetek is az örökévalóság számára vannak téve és majdan visszatérnek, hogy tanúságot tegyenek a mellett, aki megcselekedte őket.

Becsület.

A *becsület-kórságok* nagyon hasonlítanak a test kórságaihoz. Azt lehetne mondani, hogy ugyanazok.

Az életben sokszor látni, hogy valaki a becsületén ejtett súlyos sebben sem pusztul el. A seb fáj, de idővel beforr, mivel a lélek alapján véve egészséges.

Máskor ismét a becsületen egy tűszúrás is elégséges, hogy a kicsi seb gennyesedésnek

és üszkösödésnek induljon, mivel a lélek telve van fertőző anyaggal.

Annyiszor látjuk az életben az erkölcsi sorvadás eseteit is. Egész családokat emészt a lelki száraz betegség. Maguktól elcsenevésznek, kipusztulnak és eltűnnek.

Az emberek látják, de nem kutatják, hogy hol és mikor esett az erkölcsi fertőzés?

* * *

A becsstelenség látszatába belerágalmazni még a legtisztább embert sem művészet, csak elég nagy gazember legyen az, aki teszi.

* * *

Az ember jó hírneve és érintetlensége nem attól az osztálytól és hivatáskörtől függ, ahova tartozik, hanem maga-magától. A legkedvezőbb helyzetben is van rossz hírnév, a legkedvezőtlenebben is van jó.

Akarod, hogy megbecsüljenek? Kezd magad-magadon.

OSZK

ASSZONY

Az asszonyok befolyása szelídítette meg a férfiak szilajságát, az nemesítette meg erkölcseiket és az puhította meg kegyetlenségüket.

Bukle. Essays.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Van valami varázsa a női léleknek, mely mint egy kiengesztelő szelid sugár meg-aranyozza a lét tökéletlenségeit és virágot fakaszt ott is, ahol a természet keze csak sivár élettörvények szikláit birta föl-halmozni.

* *

Csodálatos lények a nők.

Az ő érdemük, tehetségük és *géniuszuk* a világalkotásban egészen más, mint a férfiaké. Vagy meg lehet-e azt mondani, ki nagyobb és hasznosabb tényezője az emberi faj boldogulásának: a tehetséges katona-e, aki telve van zord akaraterővel és világ-pusztító szenvedéllyel, vagy a nemesszívű, szeretetben, gyöngédségben és öntudatban gazdaglelkű nő, akinek élete ki nem szá-mítható derékségek és jóságok kútforrása?

* *

Az *asszony jelleme* sokkal jobban alá van vetve a természet ősi indulatainak, mint a férfié. Michelet „örök betegnek“ mondja a nőt s a férfimorál szempontjából igazsága is lehet; de csakis így.

A teremtés közös álláspontjáról nézve, még az is kétséges hogy a női szeszély és az asszonyi idegrendszer ezernyi gyarlósága nem inkább a természet ősi isteni rendje-e? Az utódok és késő nemzedékek sorsa lévén a nőben örök rendezésnél fogva elhelyezve, élete a fajok nagy életében sokkal jobban fölolvad, mint a férfié, aki túlnyomólag egyéni életet él s a nő hatalmas altruizmusával szemközt az önzés erejét képviseli. Innen vannak a nő ama tulajdonságai is, amelyek csak a mi szempontunkból gyöngeségek és hibák.

A nők szeszélyesnek tetsző, logikához nem alkalmazkodó ösztöne, idegeiknek némelykor csodálatos érzékenysége, intuíciójuk különössége s amiből szerencsétlenségeik java származik: a magukhoz illő férfiak megválasztására való heves törekvés, még kellőleg ki nem kutatott életprobléma.

Miért fordulnak el ettől gyűlölettel, szinte útálattal, logikai ok nélkül s miért

vonzódnak ahhoz, talán érdemtelenhez, mindent föláldozó szeretettel: hány bölcselő vagy fiziológ álmait háborítja? Pedig ezek olyan mindennapi tünetények, mint a Nap feljötte és Nap lenyugta.

* *

A nő még a beszélgetésben is a *negatív elem*. A tagadás maga.

Az állításokat és igazságokat kétségbevonja. A tényekből kikeresi a valótlan-ságokat. Sokszor kétségbeejti az embert örökös ellentmondásaival és a legnyomatékosabb argumentumokat is úgy szétfújja szellemes megjegyzéseivel, mint a pihét. Ami nem akadályozza meg őt abban, hogy valami csekélység, talán egy kézmozdulat előtt hirtelen maghajoljon s a győzhetetlen tagadóból egyszerre legyőzött nő legyen.

De az igaz, hogy még beszéd közben is kiválasztja, hogy ki legyen az, aki őt legyőzi.

* *

Miért követeljük meg a nőktől a korrekt, zárkózott és tartózkodó magaviseletet?

Hát miért szoktuk az ajtót bezárni, ha csak azért nem, hogy azon illetéktelen emberek vagy tolvajok be ne tolakodjanak?

* *

Ha a nők azt mondják „igen“, az sokszor „nem“et jelent, a „nem“ csaknem mindig „igen“-t és „soha“ többnyire azt, hogy „nemsokára“.

Ellenben gyakran megtartják azt is, amit nem ígértek.

* *

A nők se feledjék el, hogy az élet tulajdonképpen jó és rossz dolgok harmónikus vegyülete s az életigazság a zárda és a bálterem közé esik.

Jusson eszükbe mindig, hogy a tömjén, amelyet számukra gyújtanak, inkább elszédítésükre szolgál, mint magasztalásukra.

Szépség.

Az istenek veszedelmes ajándéka a női szépség. A férfi lángeszéhez hasonlatos. Egy csöpp az istenek poharából, amely a halandó embert könnyen, szinte bizonyosan megrészegíti, de ezáltal elvész neki magának is az a hatalma, ami az égből származott.

Bizonyos, hogy száz szép nő közül kettő-három képes csak ennek a nagy áldásnak a súlyát elviselni. A többi elbizakodik. A hódolat, az udvarlás, a bámulat elbízottá teszi és mivel Lucifernek a hatalma még mindig

tart ezen a földön, a vége rendesen az szokott lenni, ami.

Aki az életben a szép nők keserves sorsát figyelemmel kíséri, a nagy női szépség előtt nemcsak áhítattal áll meg, hanem félelemmel, sőt megdöbbenéssel is.

Minden nagy női szépségben a görög végzet-tragédiák halálcsirái lappanganak.

* *

A testi szépséget tisztos módon ápolni, fönntartani s jól szabott ruhákkal az ízlés korlátai közt „kiemelni“, ez épp olyan jogosult és természetes, mintha a nő szép lelki tulajdonságait és tehetségeit műveli ki.

Mindezek a szépséghez tartoznak s ha öntudatos női jellem hangolja őket egybe, mindenkinek és folytonosan, még a haladottabb korban is, tetszeni fognak, mert igaziak.

* *

A legjobb szépítőszer után méltóztatnak kérdezősködni?

Ime:

Ártatlan szív, rendes gondolkozás, üde kedély, helyes beszéd, természetes magaviselet, tiszta lakás, szorgalom, munka,

friss víz, mérsékelt sport, szabad levegő és minél kevesebb udvarló.

* *

A szépség és szellem a nőnél nincs olyan ellentétben, amint azt a nők maguk hiszik.

A szépség előnye ugyan kétségtelen, már csak azért is mivel nemzetközi. A szép nő az egész világon szép; a szellemes nő szinte csak a maga hazájában szellemes.

Vigasztalja azonban a magukban kételkedőket, hogy a szellem már magában véve is a szépségnek bizonyos, még pedig nem is jelentéktelen fajtája.

A szellem az arcban, mozdulatokban és szemekben is kifejeződik. A szellemes hölgy rendesen szép is. Vagy legalább annyi szellem és felsőbbség nyilatkozik meg benne, hogy sohasem kell a rideg külső szépségre irigykednie.

Azonfelül a szellem nélkül való testi szépség rendesen csak a gyöngébb fejű embereket bilincseli le; azokat sem állandóan. A tökéletesebb férfiakat magasabb impulzusok vezetik még a szerelemben is.

Nem közömbös az a világra, hogy a gyermekek okosak lesznek-e vagy buták?

* *

A nagy szépség, ha szellemi szegénységgel párosul, rendesen annak teszi ki a nőt, hogy igen sokan bámulják és járnak utána, de csak a legbambább veszi el.

Kedvesség.

A női kedvességnek millió kútforrása van és ezek éppen olyan kimeríthetetlenek, mint a költészet kútforrásai.

A nőnek hivatása, hogy kedves legyen. A természet sajtószzerűen gondoskodott arról, hogy még azokban a nőkben is legyenek kedves vonások, akik vagy testi vagy lelki fogyatkozásokban szenvednek.

Ha tehát azt keressük, hogy mi által lesz ez vagy az a nő kedvessé, a kérdést egészen meg kell fordítani és így tenni föl: melyek azok a hibák és ferdeségek, amelyek a szép nőt képesek nem-kedvessé, sőt kiállhatatlanná tenni?

Ime egy sorozat:

Ha cifrán öltözködik és eltorzítja természetes szépségeit.

Ha kacér vagy álnok.

Ha többet beszél, mint amennyit tud.

Ha túlkövetelő, akár szüleivel, akár férjé-

vel, akár a világgal szemben. (Ez legsűrűbb az életben és arrogancia a neve.)

Ha gögös, vagy ha nagyon demokratikus.

Ha haragjában vázákat vagdos földhöz.

Ha barátnői szépségét vagy jó tulajdonságait kisebbíti.

Ha sokat jár egyleti gyűlésekre.

Ha a házat nem tartja rendben és tisztán.

Ha többet költ, mint amennyit családjá jövedelmi viszonyai megengednek.

Ha nem műveli ki szellemét annyira, mint amennyire társadalmi állása követeli.

Ha férjnél lévén, egy sereg udvarlót tart magának. (Még inkább, ha csak egyet.)

Ha gyermekeit egészen a cselédekre bízza.

Ha sokat járkál az utcán.

Ha a reábizott diszkrét titkokat kifecsegi.

Ha ferdesarkú cipőben jár...

* *

Az igazi nő kellem, a természetes finomság, a művelt fej és művelt lélek, a természetes egyszerűség és a szív nemessége fiatalít még akkor is, amikor már sem a rizspor, sem a kölni víz, sem az illatszer, sem a kitömött ruha, sem az elegancia, sem a pénz, sem a jó társadalmi állás nem használ többé semmit.

* *

Valamint műbor van, úgy van műkedvesség is.

A vidám, üde női kedély isten különös ajándéka és oly becses tulajdonság, hogy azok is utánozzák, akiknek nincs meg. De mégis azt mondjuk, hogy ha valakinek nincs elég vidám kedélye, vagyis ha nem kedves, mesterséges eszközökkel ne iparkodják ilyenhez jutni.

A férfinak nincs borzasztóbb csalódása, mint az, ha észreveszi, hogy a nőm hamis kincseket szeretett.

Hiúság.

Ha azt mondjuk, hogy ez vagy amaz a nő *hiú*, még semmit se mondtunk.

Minden nő hiú és kell is, hogy az legyen.

A nők hiúsága: erény. (Az íróké és művészeké is az.) Alapjában nem más, mint jogos tetszeni vágyás. És ez sem más, mint az alkalmazkodás az erősebb férfi kedvező indulataihoz. Az olyan nő, aki éppen nem hiú, már cinikus is egyben.

Amely nőnek pedig szíve nincs, az a maga nemében a legalsóbb individuumok

közé tartozik s ha még oly kivágott ruhában csillogtatja is fehér vállait, fekete, mint maga Belzebub.

Szeretetlenség.

Sok nő van, talán a többség ilyen, aki közepes rokonszenv mellett vagy közömbös szívvel megy férjhez és vagy nem érzi ebben való tökéletlenségét, vagy beletörődik, vagy a szeretetlenségben lelkileg lassan elfajul, rosszra lesz. Maga sem tehet róla. Egy töredék később válással menti meg életét a lelki katasztrófától; a többi, a sok, lelkileg elnyomorodva tengődik végig a szeretetlen életben.

A női élet gyarlóságának hajótöröttjei ezek, akik sokkal többen vannak, mint amennyit magunk körül ismerünk, mert hiszen ez a dolog a statisztika előtt gondosan el van rejtve.

Nagyban és egészben így bánik el a nővel a felvilágosultság. Elnyomja geniejüket, mint ahogyan a férfiak tehetségét is legnagyobbbrészt elnyomja a születési és osztályelőítélet, a protekció, a nepotizmus és más ezer káros korszme. Csakhogy a nő,

gyöngeségénél fogva, nem tud harcolni ellene, vagy csak óriási kockázatokkal.

Segíteni kell neki.

Férjhezmenés.

A férjhezmenés bizonyára legfőbb rendeltetése a nőnek.

De jaj annak, aki az élet egész tartalmát ebben keresi és nem ismeri föl, hogy az nem magamagáért nagy és szép dolog, hanem a kötelességek és jogok ama szép harmóniájáért, amelyek azzal, — bizonyára, — elég kellemesen kezdődnek, de sokszor nehéz megpróbáltatásokkal folytatódnak.

Aki erre nincsen készen és pusztán csakis férjhez akar menni, az rövidesen, de már későn ébred föl nagy álmaiból.

* *

Az a leány, aki mesterkedéssel szédít meg egy férfit, — ami egyébiránt nem is nagyon nehéz, — a végzettel űz játékot.

A nőnek, hogy boldog lehessen (mert a férjhezmenés még egyáltalán nem jelenti a boldogságot), egészen bizonyosnak kell abban lennie, hogy őt szereti is az a férfi, akihez hozzámegy. Már pedig, ha csak mesterkedés útján idézte elő nála a hajlandóságot, ezt soha sem tudhatja, sőt már az

első rossz órában arra a tudatra fog ébredni, hogy maga-magát csapta be legjobban.

* *

A tisztességesnek ismert szerelmi mesterkedések közt mindennapi kérdés:

— Hogyan kell diszkrét módon a szépítő férfit színvallásra, vagyis nyilatkozatra bírni?

A kérdés nem egész. Folytatása ez volna: „... úgy, hogy el ne szalasszuk“.

Rendesen a mamák kérdése. Olykor a lányoké.

De erre a kérdésre is csak azt lehet felelni, mint minden szerelmi mesterkedésre: *sehogyan*.

Ami magától él és fejlődik, azon a mesterséges beavatkozás csak ronthat. — Még rosszabb az, hogy a mesterkedésektől éppen azok a legderekabbb férfiak állanak félre leghamarabb, akik igaz szerelemmel közeledtek ahhoz a nőhöz. A számítók és haszonlesők soha.

A férfiak közt két fajta van, mely a mesterséges „édes kényszerítés“ visszataszító erejét meg nem érzi: a gonoszok és a bambák fajtája.

Ezt a fajtát azonban igazán nem érdemes beugratni.

Női becsület.

Azok a megfontolatlan törekvések, amelyek a *női becsületet* a férfiak becsületével mindenben egyenlővé akarják tenni, mindig kudarccal végződnek, mivel figyelmen kívül hagyják, hogy becsületfogalmaink életküzdelseink eredményei.

A munkapályáknak a nők számára való megnyitásával kétségtelenül alkalmazást nyernek a velük járó becsületfogalmak a nőkre is; de a női tisztaság, a hűség és a nemi megbízhatóság nagy becsületfogalma éppúgy nem tűri el a reformot, mint a férfinak a bátorsággal járó becsületfogalmai. A gyáva férfi és az aljas asszony változhatlan, örökké alacsony típusok.

Hősiesség.

Az asszony legnagyobb hősiessége, ha szerelmét a szeretett férfi jóvoltára való tekintetből eltitkolni képes. Éppen ezért olyan ritka is, mint minden nagy hősiesség. Mert százszor is elevenen hal meg az a nő, aki közömbösséget vagy éppen ellenszenvet tud mutatni, holott a szíve tele van szerelemmel.

Drámákban és regényekben nem ismeretlen ez a hősiesség. De mert a költő olcsón oszthatja az igazságot, ott nem is marad soha jutalom nélkül. A hősie lemondás kitudódik és a hősnő elveszi a maga jutalmát.

Az életben a nagy erények azonban drágábbak. Ott a hősnőnek legtöbbször meg kell elégednie a vértanúi koszorúval. Aminthogy a férfiak hősiességének is legtöbbször ez a jutalma.

Innen van az, hogy az életben annyi nő játssza — biztos hatás reményében — a hősie lemondás nagy komédiáját és igazából olyan igen kevesen tudnak lemondani.

De ez a kevés a női nem legjava.

Szemérem.

Az a harc, amelyet a nő a maga természeti igazságaival a társadalmi rend kényszere ellen folytat, gyakran minden tragédiánál félelmesebb és részvétkeltőbb.

Olykor úgy érzi az ember, mintha a „fölvilágosodás“ diadalzaja közben rabszolgabilincsek csörgését hallaná. És mintha a civilizáció óriási dölyfét kimondhatatlan szenvedésekkel fizetnék meg ezeren és száz-

ezeren azok közt a gyöngé lények közt, akik merő véletlenség vagy mások durvasága következtében hazug életre vannak kényszerítve és hamis társadalmi bálványok előtt kénytelenek mindennapi imádságukat elvégezni, hogy azután éjjelenként, titokban, elveszett életüket megsirassák.

* *

Ha a szemérem pusztá emberi kitalálás volna, mint például a vajköpülőgép, akkor lehetne arról beszélni, hogy valami jobbat találjunk ki helyette. A szemérem azonban a kultúrtörténet illatos virága s mint természeti alkotás, nagy jogokkal bír a haladásban.

Nem felel meg a tudománynak a vörös-feminizmusnak az a tana, hogy már a gyermeket is meg kell tanítani *mindenre*, ami a felnőttek tudása alá tartozik, de ott is a magasabb erkölcsi érzés fátylával van letakarva. Észbeli okkal is könnyű belátni, hogy a serdületlen, helyes ítéletre nem érett gyermekelme egészen *mást* fog látni a nemi élet pozitív dolgaiban, mint a felnőtt.

Bizonyosan előre meg lehet mondani, hogy az a gyermeknemzedék, melyet ilyen cinikusan vezetnek be az élet nagy miszté-

riumaiba, felnövekedve fesletté lesz és a műveltségben minden tekintetben visszaeső állapotot fog létrehozni. Ennek nyomai a világháború és az 1919. évi proletárdiktatúra után meg is jelentek.

A szemérem-érzésre a műveltségnek nagy szüksége van és beláthatatlan időkig lesz is. Annak pedig, aki a gyermekeket megbotránkoztatja, — így szól a jézusi tan — jobb lett volna malomkövet kötni a nyakába és a tengerbe ugrani.

* *

Az istenek a különböző életkorokat különböző kosztón tartják. Aki ezt összezavarja, az élet nagy rendjét dúlja föl.

A tudásnak lassan és fokenként kell föltárulnia a növekedő ember értelme előtt; akkor is úgy, amikor és ahogyan ítélete és tapasztalata már elbirja a nagyobb és nagyobb igazságokat.

Életundor lenne belőle, ha már a fiatalabbak is úgy tudnának mindent, mint az öregek. Nemcsak életundor, de a társadalmat összetartó erkölcsi kötelékek oly meglazulása, mely üressé tenné az életet és kívánatossá a korai halált?

* *

A nő szemérmessége a társadalmi rendben még akkor is föntartó erő, ha merő tetetés, mert igazi erkölcs nincs mögötte. Mekkora hatalom tehát az, ha a belső tisztaság ragyog belőle reánk.

Rágalmak.

Nők erkölcséről férfitársaságban rosszat beszélni szokás, de minden körülmények közt alacsony érzületre vall.

A nő neménél fogva abban a szerencsétlen helyzetben van, hogy nem védheti úgy magát az ilyen cudarságok ellen, mint a férfi; sőt ha védeni kezdi magát, már a védelem is sújtja, mivel hirneve csak akkor igazán tiszta, ha még védelmezni sem szükséges.

Bizonyos az is, hogy az asszonyokról, kivált pedig a szép asszonyokról továbbadott állítások 99 századrésze ráfogás és igazságtalan vád. Amíg asszonyok közt megy az ilyen, hagyján. Ők nagyon jól tudják, hogy az, amit egymásról mondanak, többnyire csak szóbeszéd és nem az igazság. De amint férfiak veszik át az ilyen beszédet, ott már a legnagyobb mértékben komoly és

a becsületre megy, olykor egy egész élet semmivé tételére.

A nő becsületét tehát rágalommal illetni, a halálos bűnök közé tartozik.

* *

Dumas fils a rágalmakról:

Nincs olyan sok rossz asszony, mint ahogyan mondják. És nincs olyan sok jó, mint képzeljük.

* *

Az emberek s kivált az asszonyok megítélésében nem szabad elbizakodott módon eljárni. Aki siet az ítélettel, vagy éppen előbb eljár a szája, mielőtt még ítélt volna, az hamar észre fogja venni, hogy nagyokat tévedett.

Okos ember csak akkor ítél, ha tényekről és kétség alá nem eső bizonyítékokról bir tudomással, de akkor azután meg is marad az ítéletnél.

* *

Crémieux egyik híres védőbeszédében, — nem lévén elég bizonyíték egy gyilkossággal vádolt ember ellen, — Kainra és Ábelre hivatkozott mentő tanúk gyanánt.

Kain — úgymond — megölte Ábelt; az Isten, aki mindenható, ezt látta és tudta.

És mégsem sújtotta le azonnal Kaint, hanem előbb az ellenpróbákat kérte. Megkérdezte Kaint, hogy hova tette az öccsét? Kain azt mondta, hogy ő nem őrzője Ábelnek. Az Isten erre az égbekiáltó vért hozta fel bizonyíték gyanánt és tárgyalást tartott Kainnal.

No, ha maga Isten is ilyen alapossággal vizsgálta meg az esetet, akkor senkinek sem fog ártani, ha előbb tárgyalást tart magában, mielőtt ítélné, különösen az asszonyok felett, akiket már a pusztá gyanú is sokszor megöl.

Feminizmus.

A feminizmus lényege ebben a két kérdésben van:

1. Vajjon a nő értelmileg egyenlő-e a férfival?

2. Vajjon az élethivatásokban sikerül-e a nőt valamikor a férfival teljesen egyenlővé tenni?

Mind a két kérdésre nemmel kell felelni, bármennyire meg is ijedünk a magunk hangjától.

Az elsőre azért nem, mivel a nő értelmi világa, ha terjedelme szerint egyenrangú

is, minőség tekintetében nem egyenlő. Egyenrangúság tehát van, de egyenlőség nincsen, mivel a két nem szervezete és rendeltetése egy ponton különbözik egymástól. Az igazi egyenlőség itt az emberi nem vissza-aljasodását jelentené a régi állatias-ságba.

A másodikra azért nem, mivel az elsőre: nem. Egészen véve a nő emberi értéke nem alacsonyabb mint a férfié, hanem, csak más.

A feminizmusból tehát sohasem volna szabad emberiségi rangkérdést csinálni.

* *

Amivel még nincs az mondva, hogy a feminizmus hiábavaló. A végső határon innen még tengersok kérdés van, amiért küzdenie érdemes. Az asszonyt, mint gyöngébbet, még a legtökéletesebb jogrendszer sem képes megvédelmezni attól, amit zsarnokságnak szeretnek nevezni, de ami túlnyomó nagy részben nem az.

Az élet csendes felszíne alatt azonban csakugyan kimérhetetlen emberi szenvedések szörnyetegei laknak. Nem egy, hanem számtalan asszony van, aki a legsúlyosabb gyötrelmeket viseli naponkint, vértanúi

megadással. Nemcsak súlyos erkölcsi, de sokszor fizikai szenvedéseket; olykor durva lökéseket, borzasztó és gyakori megaláztatásokat, sokan ütlegetek.

Egy se viselné, ha a családi életben nem találna nagyobb erkölcsi jót s a ház födele alatt nagyobb biztosságot mint kint az életben, egyedül, ahol szintén sokszor meglökdösik és megütlegelik az embert, de szeretni úgy sohasem tudják, mint a családi élet tűzhelye mellett.

A törvény szava és a rend parancsa azonban sohasem ér el eddig. Az emberek nem is tudják, milyen nagy hálával tartoznak a vallás, az irodalom, a tudomány és művészet papjainak, akik lelkük melegével és értelmük világosságával szelidítik az emberi erkölcsöket még a családi tűzhelyek mellett is, ahová semmiféle hatalmi eszköz nem bir elhatolni.

Ime egy megművelhető parlag a feministák számára.

* *

Sok nő van, aki egész életét csupa szabadságharcban tölti el. Először a szüleitől, azután pedig a férjétől akar szabadulni.

* *

Jusson eszünkbe, hogy a nőnek is van becses egyénisége, amelyet megsemmisíteni nem szabad, még a szerelemben sem.

Ha például Romeo úr kéri, talán követeli Julia ő nagyságától, hogy távollétében az egész farsang alatt egyetlen bálban se táncolja senkivel az ismeretes „második négyest“, ez legalább is gyöngédtelenség. A fiatal hölgyet nem szabad így kitenni a világ céltáblája gyanánt soha, még akkor sem, ha Romeo majd meghal érte.

A szabadságra minden emberi viszonyban szükségünk van. A nőnek nem kevésbé mint a férfinak.

Máskülönben örökkévaló igazság az is, hogy a nő, ha nem tesz valamit a szíve szerint, nincs is abban semmi köszönet.

Jól van nevelve.

A jó nevelésű leány fogalmának meghatározása igen sok nehézségbe ütközik.

Azt lehetne mondani, hogy az a leány, akinek mindig a jó nevelését dicsérik, nem is bír jó neveléssel.

A jó nevelésű leány körülbelül az, akinek a neveléséről sohasem beszélnek, hanem

más jó tulajdonságait dicsérik, mivel észre sem veszik, hogy „nevelve van“.

* *

Azok, akiknek mindig a jó nevelését emlegetik, rendszeren fonákul vannak nevelve, vagy ha úgy tetszik: agyon vannak nevelve. Az utcán úgy járnak, mintha botot nyeltek volna; öltözkük annyira divatos, hogy majdnem elrepülnek; a társaságban olyan jól nevelt arcot vágnak, mint egy fából faragott Buddha-bálvány. És nem mosolyognának egy házért, amíg a mamára nem néznek előbb. Különböztelve vannak illem-szabályokkal; legjobb gondolataikat elhallgatják; rokonszenveiket gondosan eltitkolják... szóval, ki vannak tömve jó neveléssel.

* *

Borzasztó elgondolni, hogy ebben a művelt, felvilágosodott, jogegyenlő és jól rendezett világunkban vannak olyan nők is, még pedig milyen sokan, akik életfogytig tartó jónevelésre vannak elítélve.

Jóraavaló asszony.

Mindennap hallani azt a panaszt tiszteltreméltó nők ajkairól, hogy *nem érdemes jóraavaló asszonynak lenni*. Mert íme, ez a

ledér nő, amaz a ledér nő, hogyan úszik a szerencsében. És hány eset van arra, hogy a férfi elpártól még családjától is, hogy idegen, cifra női bálvány lábai elé rakja hódolatát, sőt pénzét is.

Szerencsére az ítélet rossz, de nem is egészen őszinte.

Azok a nők, akik ezeket mondják, tulajdonképpen nem is képesek arra, hogy a boldogságnak abban a kétes nemében részesüljenek, ami „azoknak“ a nőknek jutott osztályrészül.

Ugyanaz az undor az, ami a becsületes férfit képtelenné teszi valamely aljas cselekedet elkövetésére, habár tisztán látja, hogy más férfiak milyen szerencsét tudnak kovácsolni alávalóságaikból.

Barátság.

A barátság csak férfiak közt lehet igazi. Ennek oka az, hogy a durvább életküzdelem a férfiak dolga lévén, az abban szükséges hűség, megbízhatóság és lovagias, szinte katonás összetartás csak a férfiak közt képes kifejlődni igazán. Ezeknek együvé foglalva barátság a neve.

A nők közt a barátság, vagy mondjuk: barátnőség meglehetősen laza érzés. Ők ki-

válólag egyéni és családi életet élnek s így az ahhoz való erkölcsi tulajdonságaik fejlettebbek. Kint az életben pedig a nők tulajdonképpen nem küzdőtársak vagyis bajtársak, hanem versenytársak.

* *

Férfi és nő közt nincsen tartós barátság, mivel annak életükben sincs helyes alapja. A férfi és nő természeti viszonya más lévén, a barátságban vagy összevesznek egymással, vagy pedig egymásba szeretnek.

A férfinak csak egy igaz barátja lehet: a felesége. De az azután a legjobb barát.

Kacérság.

A kacérság voltaképpen folytonos hazugság. Arra van alapítva, hogy az emberekben nagyon is közvetlen tetszést és nem teljesedő óhajt idézzon elő a tetszelgő nő iránt. Ez egy darabig vonzó lehet, de utóvégre is megszűnik annak hatása, ha kitetszik, hogy csak áltatás és a folytonos ígérő magaviselet mögött nem rejlik semmi teljesedés.

A kacér nő kezdetben tetszik, később nevetséges, végül gyűlöletes.

* *

Az asszonyi *megbízhatatlanság* kezdete az asszonyi kacérság. Száz asszony közül, aki

efféle kalandba ereszkedik, körülbelül a fele bele is ég, legtöbbnyire maga sem tudja hogyan.

Egy szellemes hölgy egyszer beszélgetés közben ezt mondta nekünk:

— Hogy önök, férfiak, nem ismernek minket, abban semmi különös sincs; de annál különösebb, hogy mi magunk sem ismerjük magunkat és sohasem tudjuk, mit hoz a legközelebbi öt perc.

A rossz asszony.

A *haragos hölgyek* nem szépek; az arcuk egészen elveszíti angyali vonásait és valami ördögi torzítja el, amit, ha csak egyszer is lát az, aki azt a hölgyet szereti, soha életében nem felejt el. Mindig attól retteg, hogy annak a hölgynek minden szépsége, jósága, szelídsége csak ideig-óráig tartó álarc, ami mögött visszafojtott rossz indulatok, a pokol szörnyetegei lappanganak.

Haragos asszony: harmadnapos hideglelés.

* *

A jó asszony, B. Eötvös József szerint, olyan, mint a napsugár. Ha nem is hoz semmit, minden gyarapszik tőle.

A rossz asszony pedig — tegyük hozzá, —

olyan, mint az árvíz. Minél többet hoz, annál kevesebb a köszönet benne.

Felvilágosítás.

A nőben a világ dolgairól való tudás, vagy amint hibásan mondják: a felvilágosodás nem egyazon dolog a férfi tudásával és felvilágosodásával.

A fiatal leány tudjon sokat, de ne mindent; az idő úgyis meghozza lassan az élet egész ismeretét. Mindig igen nagyon szomorú élete van annak, aki 20—22 éves korában már mindent tud és azonfelül is még egyet-mást. Az élet az ilyen lénynek mi újat sem tud nyújtani többé, különösen pedig kevés örömet.

Az élet nagy lakomáján minden ételfogásnak megvan a maga helye és ideje; de aki már fiatal korában végigette az egész étlapot — férfi vagy nő legyen az — az bizony kirabolta az istenek konyháját és holtig beteggé tette a gyomrát.

Fiatal lények magukhoz illő idealizmussal nézzék a világ dolgait, az idősebbek pedig realizmussal. A cinikus ifjú lény éppen olyan fonák, mint a szentimentális vénység.

OSZK

SZERELEM

A szerelem fölülmulja a benne
való hitet. A mindennapi beszéd;
ha tudnád mennyire szeretlek, —
mélyen és végtelenül igaz.

Humboldt.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

A szerelem az egész embert érdekli, a maga egyetemes világával. Aki tisztán fizikai viszornak gondolja, az emberiséget az állatiasság felé sülveszti. Aki tisztán szellemi viszornak, az pedig az angyalokhoz akarja emelni, akik tiszta lelkek.

Az ember azonban csak ember.

A szerelem eszménye a test és lélek teljes összhangja. Akármelyik hiányzik belőle, tökéletlen és esendő viszony.

* *

A szerelem isteni eredetű, de egyben a természet megnyilatkozása. A házasság azonban társadalmi intézmény.

Úgy is lehet képzelni, hogy a szerelem vad folyású, gyakori áradásokkal bővelkedő folyó. A házasság pedig az a töltésrendszer, ami azt a folyót szépen a maga medrében tartja, hogy ki ne áradjon, el ne posványosodjék és az emberi szorgalom gyümölcseit el ne pusztítsa.

Minél vadabb és áradozóbb az a folyó, annál jobban kigondolt töltésrendszerrel és

rőzsésarkantyúkkal kell azt illendő folyásban tartani. Mert ha egyszer megvadul és kiszakítja a töltéseket, akkor szinte rosszabb, hogy töltés van, mintha nem volna, mivel azután a kiömlött és elposványosodott vizet bajos visszavezetni megint a rendes medrébe, éppen a — töltések miatt.

* *

Nem egész ember az — férfi vagy nő — akinek életét egy mély, hatalmas és mindennek felett uralkodó szerelem meg nem termékenyítette.

Boldog-e az a szerelem vagy nem az; a társadalmi rend bevett kereteiben zajlik-e le, vagy pedig azon kívül, talán annak ellenére: a dolog igazi lényegében keveset számít. Csak hatalmas legyen és igaz.

Igy érthető az, hogy némely ember szerelméért szó nélkül, szinte boldogan tud akár meg is halni, holott oly kimondhatatlanul sok házasság van, amelynek kötelékeiben férfi és nő egy életen át kínlódik anélkül, hogy a leghatalmasabb emberi érzés tüzén valaha átment volna.

* *

Vannak mélységei és magasságai az emberi életnek, amelyekhez kis mérték nem való. És ezek közt bizonyosan a szerelemhez illik a legnagyobb mérték.

Ezt a mértéket azonban nem szabad alkalmazni azokhoz a mindennapi u. n. szokvány-szerelmekhez, amelyek jönnek-mennek, keletkeznek és elmúlnak anélkül, hogy a világ felületén több nyomuk maradna, mint egy hamar elpárolgó leheletnek.

Egymáshozvalóság.

Okosság azt ki nem kutathatja, mitől szeretnek az emberek egymásba. Kivált pedig ki nem lehet kutatni, hogy a nő mitől szeret *ebbe* a férfiba és mért nem *amabba*, holott talán amaz külső szépség, állás és vagyon dolgában előbbrevaló.

Hogy valami oka van ennek, az bizonyos; de az olyan mélyen van elrejtve az emberi szívbe, vérmérsékletbe, jellembe, hogy azt onnan a legnagyobb mikroszkópiummal sem lehet talán soha kikukatni. Földöntúli titoknak látszik, ami a természeti, észlelhető világot meghaladja s az élet ismeretlen törvényeivel érintkezik.

Hogy a tudás hosszú munkájával egyet-mást ki fog deríteni erről is, valószínű. Hogy az egészzet kiderítse, szinte elképzelhetetlen.

Beszéljünk példában.

Száz egyén (férfi vagy nő) közt úgy nagyjából hozzánk illik 30; ha ezek közül választunk házastársat, akkor megleszünk vele valahogyan. De van a 100 közt pl. 5, aki még sokkal jobban illenék hozzánk. Sőt van talán egy, akivel annyira egymásnak valók vagyunk, hogy ha vele találkozunk — még haladottabb korban is — legyőzhetetlen szenvedéllyel vonzódunk egymáshoz. És ez az *igazi*, akiről még a tapasztalt matrónák is beszélnek.

* *

A szerelemben azonban, mint minden emberi dologban, sokféle káprázat és tévedés lehetséges. Ha egy szeles eszű fiatal leányt odaadnak a legelsőnek, akibe beleszeret, sok a valószínűség a mellett, hogy később és már későn látja meg az „igazit”. Akkor azután kész a házasesetben a legborzasztóbb pokol. Viszont ez a férfira nézve is áll.

Nem kell tehát a leányokat a házból korán, 16—18 éves korukban, kifelé tolni. Legyen idejük. Ismerkedjenek meg sok férfival, menjenek sokszor társaságba, mivel pl. 100 férfi közt hamarabb ráakadhatnak arra az „igazira”, mint 10 között.

Igy csak véletlenség lehet a sorsuk; de egy egész életet nem szabad pusztá véletlenségekre alapítani.

* *

Az emberhez illő szerelembe esett férfit vagy nőt e nagy szenvedély nem csupán ősi ösztöneinél fogva ragadja meg és sodorja magával, hanem *egész élete* szerint. Nincsen egy porcikája, nincsen egy zuga az életének és a gondolkozásnak, mely ne forogna e hatalmas forgószél sodrában. Büszkesége, sikere, megelégedése, háza, jövődöbeli családja, boldogsága, vagyona, becsületérzése, állása, bátorsága, jósága, utódjainak hosszú sora, a maga nagyobb tökéletességének forró vágya: mind-mind bele van dobva ebbe az egyetlen üstbe, amelyben ismeretlen természeti erők tüze főzi a jövődöt.

És ami csak úgy lehet szebb és jobb, ha mindez csakugyan benne van; de nyomorult kotyvadék kerül ki belőle, ha állatias fölgerjedéseinél egyebet abba nem dobhat.

* *

A bujaság az ősi, állati ösztönöket az önérdek kielégítésére használja föl; a szerelem ellenben nem a maga érdekét nézi, vagy legalább nem elsősorban azt.

A bujaság önző s a gyönyörrel az ő mű-
vének vége van. A szerelem ellenben altru-
isztikus, mivel benne mások szent érdeke
nyer kielégülést: a családé, a gyermekeké,
az unokáké, egész leszármazó nemzetségeké,
sőt a hazáé és az emberisége is.

Öszinteség.

Férfi és nő közt, ott ahol szerelemről van
szó, ha az a szerelem elég erős arra, hogy
egy egész élet viszontagságait kibírja és azt
a boldogságot nyújtsa, amit mind a ketten
várnak tőle: akkor ott öszinteségnek kell
lennie mindenkinek előtt. És jól jegyezzük
meg: első sorban a cselekedetekben.

A szerelmesek közt talán lehet az, hogy
az egyik a másiktól nem kérdezi, nem várja,
vagy talán nem is akarja az egész valóságot
hallani; de a cselekedetekben mindig el-
várja tőle az egész igazságot és az iránta
való teljes hűséget minden körülmények
közt, tekintet nélkül egy harmadik, vagy
akárhányadik személy akármilyen érdekére
vagy jólétére.

Ez az erkölcsi alapja két lény szerelmé-
nek, aminek erősnek kell lennie mint a

szikla, mivel erre a sziklára épül fel egy egész család életének minden boldogsága.

* *

A férfinak egészen elég tudnia, hogy a nő őt nem szereti; ezzel minden joga kialudt a bensőségre.

A nő szuverénitása éppen abból áll, hogy szívével azt ajándékozza meg, akit szeret. Az ellene alkalmazott fenyegetés vagy kényszer a nő emberi méltóságának legalább is olyan megtámadása, mintha a férfit becsületében alázzák le.

Megbízhatlanság.

Vannak az emberi szívből *apró indulatocskák* is igen szép számmal. Útszéli érzelmek, divatos félrelépések, rossz regények-, rossz elbeszélések- és rossz szindarabok-, gyakran rossz példák által felébresztett s a helyes akarat által annak idejében meg nem állított szerelmi nyegleségek és előítéletek. Gyarló hajlamai az anyagiasságnak, amelyeket a közönséges életben gyakran igen kemény jelzővel szokás lesújtani. Mert ha jól meggondoljuk, utóvégre is a kötelesség-érzés és a *tisztaság* kultusza az, amin életünk java fel van építve.

Ha akarátunk olyan megbízhatatlan, hogy a legsilányabb indulat szélesapására is összeomlik, akkor bizonyára megbízhatatlanok vagyunk szerelmünk világában is és nem kívánhatunk magunknak többet ebben sem, mint amit adni birunk.

* *

Az úgynevezett *próbák* a szerelemben, amilyen a féltékenység felébresztése és az ehhez hasonló kísérletezések, nem igen tiszteletreméltó dolgok. Rendesen csakis a színdarabokban szoktak jól végződni.

A szerelem nem játék, hanem komoly valóság. Öszintébb, nyiltabb mindennél, ami az emberi életben van. Kell is hogy ilyen legyen, mivel az élet legbecsesebb alkotása és Isten teremő művének folytatása.

Ez nem ismeri az apró fogásokat, csalárdságokat, cseleket és hazugságokat, legkesvésbé pedig a mesterséges szítást. Sőt mitől sem irtózik úgy, mint ettől, mivel az megzavarja a bizalmat és mind a két részről gyanúval fertőzteti meg azt, ami csak úgy ér valamit, ha mind a két fél szabad és őszinte érzületén alapszik.

A „megpróbált“ férfi a játék végén akkor is vesztesnek érzi magát, ha nyert. A nőre nézve pedig — ha szeret — nincs nagyobb

kegyetlenség, mint az a tudat, ha látja, hogy szeretetében meg nem bíznak.

Kíváncsiság.

Ábrándozással eltelt, de tapasztalatok híján szűkölködő fiatal leányoknál sűrű eset (sokkal sűrűbb, mint ezt a szülők hiszik), hogy teljesen ismeretlen urakkal, rendszeren az ujságok apró pikáns hirdetései után indulva, névtelen levelezésekbe bocsátkoznak. Az ilyen titkos levelezések jelentékeny része mondvacsinált, képzelgő szerelemmel, arckép küldésével, sokszor a név felfedezésével, találkozóval, vagy még ennél is többel végződik. Jól szinte soha.

A horog, amivel a nőt megfogják, rendszeren a kíváncsiság.

* *

Óvakodjunk azoktól a férfiaktól, akik tolvajutakon, talán éppen apró hirlapi hirdetésekben keresik a szerelmet.

Az ilyen eszközökhöz forduló urak vagy nemük salakjához tartoznak, vagy pedig egyáltalán nem tiszteletreméltó indulatokkal lépnek az ilyen ösvényre. Gondolat és jellem nélkül való kalandorok, orfeum-lovagok, lumpok. Olyanok is, akik egyenesen

arra pályáznak, hogy később a könnyelműen levelező hölgyeket cudarúl megzsarolják. amire szintén több példa volt.

Az ilyen kíváncsiságnak rendesen túl-
érett hölgyek az ápolói és koraérett leányok
az áldozatai.

Féltékenység.

Lélektanilag el lehet képzelni féltékenységet bizalom mellett is, mivel nagyon természetes, hogy azt, akit szeretünk, kizárólag magunk számára akarjuk biztosítani. Ha bízunk benne, abból még nem következik az, hogy azoktól, akik körülveszik és talán szerelmi szenvedéllyel közelednek hozzá, ne féltsük.

Ez a féltékenységnek igazolt és legtűrhetőbb formája, mivel nem jár a szeretett fél gyötrésével, sőt annak védelmére szolgál. De kevés lélek bír annyi erkölcsi fegyellemmel, hogy a féltésből a gyanúsításba át ne esapjon.

A féltés olyan szenvedély, mely kezdetben megmarad a helyes határok közt, de fejlődvén, közönségesen felveszi magába a bizalmatlanságot is, később pedig még ennél is zavarosabb és gyötrőbb indulato-

kat. Végso fejlődésében, az ősi gyilkolási vágyat is fölébreszti.

* *

Paul Janet a szenvedélynek három fokát különbözteti meg. Az első fokozott éberséggel, tettvággyal, a kedély és ész szokatlan elevenségével jár. Mint ilyen, az emberiség legnagyobb jótéteménye s a világ előbbrevitelénél soha eléggé meg nem becsülhető tényező.

A második fok túlzásokkal jár; itt-ott saját műveit rombolja s az erkölcsi törvényeket is kész megtámadni, hogy valóságos vagy képzelt igazait érvényre juttassa.

A harmadik fok a pusztító szenvedély, amely már egyenesen rombolásra tör, gyanúsít, támad, verekszik, sőt öl. Ezen túl már csak az összeomlás van s nem marad más hátra, mint a borzasztó kijózanodás, a belső vagy külső megsemmisülés.

A féltékenységnak is éppen így megvan ez a három foka. Boldog, akit meg lehet állítani legalább a másodiknál.

* *

Féltékenységbeli civódások sokszor előfordulnak a szerelmes világban. Alapjában véve a jellemek összeegyeztetése végett

folyó küzdelem az ilyen. Éppen olyan kellemetlen, mint a vásáros életben az alkudozások, amelyek azonban mégis szükségesek a megegyezéshez.

* *

Legyünk egészen igazságosak. A nőre nézve a féltékenység, ha sokszor kellemetlen is, sohasem megalázó. Még az is, aki nagy stílusban játsza a sértett ártatlanságot, még az is érzi, hogy rá nézve a féltékenységben van valami megtisztelő vagy legalább hizelgő, mert hiszen ebből látja, hogy nagyon szeretik. Ez pedig a nőre nézve utóvégre is a fődolog.

A férje féltékenysége miatt panaszkodó nő többnyire dicsekszik.

Bizonyára van szerelem féltékenység nélkül, sőt a legnagyobb szerelmek éppen ilyenek, mivel nagy bizalommal vannak összekapcsolva.

Az apró lelkecskék apró szerelmeivel azonban örökös féltékenységek járnak. És ezek még akkor is kibékülésekkel végződnek, ha igazán komoly ok van a féltékenykedésre.

Gazdagság.

A gazdag leányok rendesen ki vannak téve annak a gyötrelemnek, hogy a feléjük

közeledő férfiakról nem tudják bizonyosan, vajjon őket magukat kívánják-e, vagy a vagyonukat? És irigylük a szegényebb leányokat, akik ezt a nem közönséges aggodalmat nem ismerik.

Hála Istennek, a szegény leányok is elvannak látva a jó Istentől némi adomány-nyal s ha jól gazdálkodnak vele, ők is éppen annyira boldogokká lehetnek, mint a szegény — gazdagok.

Lázadások.

Aki a társadalom vagy a törvény köte-
lékei ellen lázad, annak lehet sokszor igaz-
sága is. Csakhogy ennek az igazságnak iga-
zán igazi igazságnak kell lennie.

Tegyük fel, hogy egy képtelen házasság
kötelékében a nő mást szeret. Kényszerítés,
megaláztatás, szeretetlenség mentheti. De
csak egy feltétel alatt; akkor, ha az a sze-
relem kizárólagos, tökéletes, szinte tragikai
éreljű, ami alól nincs szabadulás.

A világ ilyenkor, de csakis ilyenkor, meg-
adja csöndesen a bocsánatot. Látja ugyan,
hogy itt a „rend“ ellen van valami, de nem
jár utána. Csöndesen becsukja az egyik sze-
mét, néha mind a kettőt is és megelégszik

azzal, ha a „rend“ külső látszata: a tiszteség meg van őrizve. Többet nem kíván, mivel az emberek tudják, hogy az ilyen állapot tulajdonképpen igen nagy szerencsétlenség arra nézve, aki benne van s végre is a gyarlóság a mi közös sorsunk.

Csakhogynem ez ingyen. A dolgok ilyen tragikai élet mellett annak, aki az emberek csendes elnézésére tart számot, meghúzódással és hálával kell viszonzoznia a többiek hallgatag jóindulatát.

Amint az emberek észreveszik, hogy nem tud meghúzódni azon a téren, amit a helyes érzület az ő számára kijelölt, vagy talán föl akarja kényszeríteni hibáját a többiekre: az irgalomnak is azonnal vége van. Többé nem hisznek sem szerencsétlenségében, sem tragikai összeütközéseiben és kinyitják félig becsukott szemüket egészen.

Az életben nem lehet tragédiákat rendezni — leszállított árak mellett.

* *

Igen sokan megsiratták már azt a leánykori előítéletüket, hogy férjhez menve *szabadabbak* lesznek, mint leánykorukban voltak.

A férjhezmenés nem rabszolga-felszabadítás, hanem komoly és nagy kötelességek

önként való felvállalása. Olyanoké, amelyek az emberi természettel összhangban állanak s így helyes teljesítésükben az élet igazi boldogsága rejlik.

Az a leány tehát, akinek érzelmei és erkölcsi fogalmai vannak, a férjhezmenést sohasem fogja abból a szempontból tekinteni, hogy ő most „felszabadul“, mint az inas-gyerek, amikor legénnyé avatják.

A férjhez menő leány lelkesedésében kell hogy mindig legyen valami annak a katonának önzetlen lelkesedéséből, aki haláláig hűséget érez a zászló iránt, amelyre felesküdütt.

* *

Keserves dolog ugyan a világ befogadott erkölcsi és törvényes rendje ellen szerelemben együtt élni, de mégis emelkedettebb, erkölcsileg magasabb és emberhez méltóbb, mint a törvényes rend jótéteményeit élvezve, szeretetlenségben, képmutatásban és gyűlöletben fetrengeni a megszabadulás minden reménye nélkül.

Gyarlóságok.

A visszautasított vagy *csalódott szerelem* az emberi élet legnagyobb gyötrelmei közé

tartozik. Shakespeare is azok közé sorolja Hamlet híres monológjában.

Mennél erősebb, igazabb és egészségesebb volt a csalódott szerelem, annál nehezebb annak bukásából kigyógyulni. Valósággal elő is fordul, hogy a csalódott férfi, első fájdalmai által megkuszált ésszel, az öngyilkosságba menekszik (a nő ritkábban), avagy erős elhatározással mindenkorra lemond a házasságról.

Ezek azonban kivételek: a szenvedély vagy a hűség maximumai, amiből az írók a tragédiákat alkotják. Ám az élet nagy sodrában a természet törvényei közönségesen nem így érvényesülnek, hanem úgy, hogy az ilyen seb nagy szenvedések és kimerítő lázak után lassankint beheged.

* *

A szívbeli ügyek igen finom, kényes dolgok és a szerződésnek semmiféle formáját nem tűri meg. Senki se kössön le magának tehát időnek előtte házassági ígérettel egy nőt, mivel ezzel kihívja maga ellen az emberi gyarlóságot.

Az idő ismeretlen változásokat rejt magában. A szerelemben is vannak előítéletek, kivált nagyon fiatal egyéneknél. A leglángolóbb polgári szerelmekről is igen sok-

szor kiderült már, hogy azok voltaképpen csalódások és káprázatok voltak.

A fiatal leányok könnyen beleszeretnek a legelső szép „bajuszba“ s később, érzelmeik és gondolkozásuk tisztultával egyszerre meglátnak egy másikat, akinek a bajuszához kifogás fér, de mégis ez az „igazi“. Sőt gyakran egy harmadik az „igazi“.

Az a fiatalember, aki olyan helyzetben van, hogy csak évek múlva szerezheti meg a házasséhoz szükséges vagyoni alapot vagy önállóságot, leghelyesebben teszi, — leglovagiasabban mindenestre, — ha érzelmein uralkodik és sem a leányt, sem a mamát nem köti le.

Vannak *praktikus szerelmek* az életben. Ha azonban ezek volnának az igazi szerelmek, akkor Shakespeare nem úgy fejezte volna be Romeo és Julia tragédiáját, mint ahogyan tette, hanem úgy, hogy a barát összebékítette volna a Montague és Capulet családokat s következőképpen fejlődtek volna a dolgok:

Romeo Veronában rövidárúkereskedést nyitott volna s míg ő a vevőkkel a boltban vesződött volna, azalatt Julia ő nagyságának udvaroltak volna a szomszéd gavallé-

rok. De azért nem lett volna válás a dologból, mivel a Romeo bejegyzett cég, hogy hitelezői elől meneküljön és Julia hozományát biztosítsa, átruházta volna az üzletet Juliára s innét túl Montague J. cég alatt folyt volna tovább az üzlet, Romeo pedig megmaradt volna benne cégvezetőnek.

* *

Az a nő, aki az iránta való szerelmet a férfi indulatainak *hevességéből* és türelmetlenségéből ítéli meg, rendesen csalatkozik és talán ennél jobbat nem is érdemel.

Gyakran a legdühösebb szerelmes szívében sincs más, mint fékezetlen indulat, mely fellobban és elég, mint a puskapor. Más ezer jel is van, amiből ítélni lehet s ezeknek a jeleknek nem kell éppen zajosnak lenniök. De valamennyi közt legbiztosabb jele a szerelem erejének az időmulás és az állhatatos kitartás.

A szerelem nagyságát nem annak robbanó ereje, hanem erőssége és állhatatossága fejezi ki.

* *

Nem tévedhet meg jobban a nő és nem követhet el borzasztóbb hazugságot és

esalást, mint azzal, ha *tudva* olyan férfihez megy nőül, akit szeretni nem tud.

A kényelem, jólét, gazdagság, családi érdek sok nővel elhitette eddig is és el fogja hitetni ezután is, hogy így is boldog lehet; de nem volt, nem is lesz olyan nő soha, aki ilyen hazugságra épített házasságban magát szerencsétlennek és nyomorultnak ne érezné, még akkor is, ha csupa bársonyban, selyemben és aranyban fuldoklik.

* *

A szerelem annyira *egyéni dolog*, hogy két szerelmes emberi lény érzelmeit, fájdalmait, örömeit még a hozzájuk legközelebb álló barátok és rokonok sem képesek megérteni. Idegen emberek meg éppen mosolyognak és nevetnek az olyan lelki gyötrelmeken, amelyek magukban véve a legnagyobb részvételre és szánalomra érdemesek.

Ez az oka annak, hogy a szerelmesek a maguk ügyét-baját csak maguk képesek rendbe hozni. Az idegen beavatkozás mindig inkább ront, mint használ, gyakran pedig mindent végképpen elmergesít.

* *

Ha tiszta borról és *tiszta szerelemről* halunk beszélni, legyünk elővigyázatosak. Ez alatt a vignette alatt sok hamis áru kel az életben.

Bizalom.

A szerelem *bizalom* nélkül tökéletlen érzés.

Meg kellene gondolnunk mindig, hogy mi is annyi bizalmat érdemlünk, amennyivel azt megajándékozunk, akit szeretünk. Vagy megfordítva: ha magunk számára bizalmat kívánunk, akkor annak az egyenértékét meg kell adnunk a magunk bizalmával. Csalni nem szabad.

* *

A *bizalom* a szerető szívnek legtisztább ajándéka s bárha olyan megfoghatatlan, mint a lehelet, mégis sziklakő az, amire egy életet rá lehet építeni.

De csak úgy, ha van és ha magától támad, mint a mezők lilioma. Más ember ne mondja a nőnek soha, hogy bízzál vagy higgy ebben, vagy abban. Ha ő bízni és hinni tud önmagától, csak az az erős és igazi. S ha neki kétségei vannak, máris igazsága van.

Az asszony a férfinak egyetlen mozdulatából, hangjának mások előtt rejtve maradt rezgéséből s ezer más csekély jelenségből is tudja, hogy mi van annak a lelkében, aki hozzá szerelemről beszél?

* *

Miben sem kell inkább *természeteseknek* lennünk, mint a szerelemben. A csalafintaság, mesterkedés és félrevezetés a börzeügyletben igen hasznos dolog lehet (tisztességesnek ott sem az), de a szerelemben az őszinteségtől és a dolgok természetes rendjétől való eltérés bizonyosan megbosszúlja magát, mert mérget kever abba, aminek az emberi életben legtisztábbnak és legkifogástalanabbnak kell lennie.

* *

Az a nő, aki habozik, hogy meg hozzon-e valamely áldozatot azért, akit szeret: az már ne hozza meg.

OSZK

HÁZASSÁG

A házasság az isteni és emberi
jogok egybeolvadása.

Modestinus.

OSZK

Central Sz. Library

A házasság az élet maga. Isten ezen a földön a tenyészetet, a fejlődést akarja. A pincy mag csirázása a nap melegében, a növekedő fa, a virág, a zöld rét, a hullámozó aranyvetés, a gyümölcs és a szőlővesszőről lecsüngő érett szőlőfürt: mindez házasság!

Isten a nő szépségét, kedvességét, a férfi erejét és bátorságát, a szerelmet, a gyermek bájosságát és egészségét, a csókot, a könnyet, a verítéket akarja, mivel ez mind házasság, tenyészet és élet.

Nemcsak a mienk, akik élünk, de apáinké és gyermekeinké is: a múlté, a jelené, a jövőé, az unokáé és mindeneké, akik megszámlálhatatlan sokaságban következnek utánunk. A nemzeté és a hazáé, amelynek virágzása a házasságok sokaságától és boldogságától függ.

A házasságtörés ellenben a halál, a pusztulás, mely kiégett fekete foltta változtatja a virágzó földet és megsemmisíti a tenyészetet. Megöli a gyermeket is, amikor a gyermek leszármazását bizonytalanná teszi és elfordítja az apa szívét tőle, aki nem tudja többé, hogy az ő vére-e az, akit a törvény annak rendel?

A megtört házasságban meg van törve az Isten akarata is.

* *

Amióta emberek élnek, mindig megvan az a törekvés, hogy a házasság és családi élet erköcsi rendjét a külső jólét és a társadalmi rend szabályaival pótolják. De a szeretet aranykapesait sohasem lehetett és nem is lehet soha nyers vashól való pántokkal helyettesíteni.

Az életben bizonyosan láttál már sok mindenfélét, némely csodálatos dolgokat is. Láthattál elég vagyoniilag rendezett, külsőleg kifogástalan házasságot, amelyről tudtad, hogy mindez csak látszat, a világrend kedvéért üzött állandó hazugság, amelynek leple mögött szeretetlenség és mély erkölcsi nyomor dühöng. Van ilyen elég; a gazdagok közt sokkal több, mint a szegényebbek között.

És láthattál, vagy sejthettél olyan hosszú időn át tartó szerelmet, ami talán házasságra sohasem vezethetett, vagy éppen a jog ellenére, reménytelenül, bujkálva, de mégis hallatlan makacssággal tartotta magát.

Mit gondolsz, ha *amazokat* kérdezed meg és azután *emezeket*, melyik fogja azt valani; hogy boldogabb és tökéletesebb ember?

* *

A házasság opera, amelynek összefoglaló vezérmotivuma a szerelem. Vannak vezérmotivum nélkül való operák is, de ezeket jobb volna külön darabokban előadni.

Családi boldogság.

Az ember annál boldogabb, minél helyesebben vannak rendezve nagy életviszonyai. Mivel pedig közönségesen a szerelem és házasság kérdései azok, amelyek legnyomósabbak az életben, ezek összhangja adja az elérhető legnagyobb boldogságot, ziláltsága pedig a legnagyobb boldogtalanságot.

A pénz és vagyoni jólét a kisebbik érdek. Igen sok gazdag ember fordította már maga ellen a fegyvert szerelmi szerencsét-

lenség vagy zilált családi élet miatt. És igen sok szegényes viszonyok közt élő ember érzi magát boldognak összhangos családi életében.

* *

Az élet nagy boldogságait nézve, sokszor úgy tetszik, mintha az állatvilág szerencsésebb volna a fajfenntartás küzdelmeiben, mivel maga közt végre is ki tud veszekedni valamely tűrhető, a faj tökéletesedésére kedvező igazságot. Ellenben az „ésszel és szabad akarattal bíró lényt“ az élet legnagyobb kérdésében, ahol a nő boldogsága vagy erkölcsi katasztrófája s vele a jövő nemzedék deréksége vagy hitványsága dől el, gyakran a tökéletlen multaktól átvett gyatra ételszabályok s a jelen durva önzései irányozzák.

A polgári társadalomban naponkint meg-esik, hogy a józan ételszabály, a társadalmi állás túlbecsülése s a gazdag hozomány nemcsak az egymásnak szánt házasfeleket dönti erkölcsi nyomorba, hanem az utódok testi és lelki szerencsétlenségének is nemzedékeken végigözlő kútforrásává lesz.

A helyes családi élet épülete két egyforma főoszlopon nyugszik. Az egyik a

szeretet, a másik a *fegyelem*. A szeretet a család metafizikai, hogy úgy mondjuk: szent eleme, amit semmiféle értelmi elemmel pótolni nem lehet. A fegyelem a család értelmi elve, ami pótolható, bár mindig tökéletlenül. E két elv helyes aránya a családi boldogság titka. Hiánya vagy helytelen aránya minden családi lelki szerencsétlenség oka; gyakran a gyermekek elfajulásának oka is.

Tulságos szeretet és kevés fegyelem éppúgy tönkretelheti a családi életet, kivált pedig a gyermekek jellemét, mint kevés szeretet és tulságos fegyelem. Mikor, milyen arány legyen köztük, az a férj és feleség közös felelősségének van átadva.

* *

A boldog házasságnak a kellékei:

1. Erős, kipróbált és kölcsönösen hű szerelem.

2. Megfelelő korkülönbség. A nép szerint a menyasszony legyen fele annyi, mint a vőlegény és héttel több. De ez a szabály némi alkut is eltűr; sokat nem.

3. Jó egészség.

4. A két házastfélnek helyes erkölcsi alapon álló jelleme.

5. Vagyoni rend, ha nem is éppen gazdagság.

* *

Az ünnepek meg a szertartások nemcsak a templomban emelik föl a lelkeket a szeretet nagy igazságai felé, hanem a családban is.

Nincs szomorúbb látvány, mint az olyan család, ahol az úgynevezett „cerimóniák” ki vannak küszöbölve s helyüket mindenféle cinizmusok foglalták el. Az ilyen család a szó nélkül működő nevelési eszközök legnemesebbjétől fosztotta meg magát.

A névnapi, születésnap, újévi és másféle gratulációk a családban az összetartás tudatának és a gyöngédebb érzelmek ápolásának fönntartása végett szükségesek; mással nem is pótolhatók. A mindennapi evés pedig a keresztény családnak Krisztustól rendelt ünnepe.

Menjen férjhez!

A korán való férjhezmenés a legvégzetesebb társadalmi előítéletek közé tartozik.

A 16—18 éves leány, kivált nevelési rendünk mellett, még testileg-lelkileg egyáltalán gyermek. Egész mivolta szerint képtelen még az élet legnagyobb kötelességei-

nek teljesítésére. És ami legfontosabb, tökéletlenül fejlett értelmi és érzelmi világánál fogva végzetes tévedéseknek van kitéve.

Ebben a korban kötik rendesen a legszerencsétlenebb házasságokat. A szülők és rokonok telebeszélik a leány fejét, hogy milyen jó dolog asszonymak lenni. Önálló lesz, színházba járhat, főzhet-süthet ami nekik tetszik; szép butoraival, fejkötővel, ékszereivel imponálni fog; látogatásokat fogadhat; hazatérő férjének nyakába ugorhat és így tovább.

Félig gyermekfejjel, tökéletlen érzelemvilággal, biztos tapasztalat és ítélet nélkül, a környezet rábeszélésének és az önálló asszonyi állapot csábításának engedve, férjhez mennek tehát és hűséget fogadnak egy oly úrnak, aki „elegáns és jó állással bír.“ Ha nem is szeretik mélyen, no de rokonszenveznek vele és — amint mondani szokás — majd csak egymáshoz törődnek.

Böles-bolond beszéd!

Kevesen akarják elhinni, hogy a szerelem nemcsak ideális igazság, hanem fiziológiai igazság is. A legkövetelőbb igazságok közt is az első, aminek megvannak a magához illő jogai. És hogy az a nő, aki komoly és határozott szerelem nélkül megy férjhez,

természeténél fogva nem megbízható felelőség. Még maga előtt sem az.

A házassági ígéret a dolgok természetes rendje szerint egyedül a férfit kötelezi. A nőnek egészen a házasságkötésnél és oltárnál elmondott „igenig“ szabadnak kell lennie, mivel a házasság a nő szeretete nélkül a leglényegesebb kelléket nélkülözi.

Ha tehát a nő a jegyesi viszonytól visszalép, a társadalom szemében ennyi okadás is elég hozzá: „Nem szeretem“. Vagy pedig ez: „Kiábrándultam“. Vagy egyáltalán semmi okadás.

Ellenben a férfit az adott szó köti. Kivételesen az, ha a nő ellen olyan alapos kifogása támad, ami a nő becsületébe vág.

Becstelenségre a becsületfogalmak senkit sem köteleznek.

* *

Ha minden férj zsarnok volna, akit a nők zsarnoknak mondanak, akkor a világ már régen nem volna egyéb, mint egy óriási keleti szatrapia, többnejűséggel.

* *

A férjnek és feleségnek nyilvános helyen nem szokás csókolózni; de ha már egyáltalában tesznek valamit, inkább csókolóznak, mint veszekedjenek.

Tegeződés.

A szülők és gyermekek között a kölcsönös tegeződést nem lehet helyeselni; annál kevésbé a fonák szokást, hogy a szülők a gyermekeket magázzák, ezek pedig őket letegezzék. Ez egészen a feje tetejére állítja a dolgok természetes rendjét, tehát nyeglegség. A magyar család rendjének régi idők től fogva az felel meg, hogy a szülők a gyermekeket tegezzék, azok pedig őket magázzák, még pedig illő tisztelettel.

A kölcsönös tegeződés idegen, németes szokás. Amivel indokolják, hogy t. i. a családi élet kapcsait bensőbbé teszi, értéktelen, mivel a családban nemcsak a szeretet és bensőség kötelékei lényegesek, hanem a tekintély is az. Valószínű, hogy az a gyerek, aki apját tegezi, serdülő korában egy nap ezzel fog előállani:

— Apám! Fizesd ki az adósságaimat.

A magyar nép józansága mutatja meg a helyes utat. Ott nincs ez a tegeződés, de a gyerek szüleit, „édes szüleimnek“ (édeszléim), nevezik, ezek pedig őket „édes cselédjeim“ szóval illetik.

Valamikor a családfő a feleségét is tegezte, a nő pedig férjét urazta (férjem

uram) és a népnél ma is így van; a férj a feleségét tegezi, ez pedig kendezi az „urát“.

A magyar családi rendben, — pedig az elég jó, — semmi sincs, ami a kölcsönös tegeződést támogatná, annál kevésbé olyan, ami a címzések megfordítását indokolná.

Mesterkedések.

A szerelmes férfit asszonyi praktikákkal nyilatkozatra bírni nemcsak nőietlenség, hanem oktalanság is.

Ha a férfi szereti a nőt és a nőnek erről bizonyossága van, tudnia kell azt is, hogy az a férfi kezdettől fogva magáévá akarja őt tenni. Meg kell várnia tehát, amíg ő a maga akaratából nyilatkozik.

Mert: vagy helyes érzülettel bír az a férfi és akkor biztatás nélkül is ez a legnagyobb gondja; biztatni tehát felesleges. Vagy helytelen erkölcsi érzülettel bír, megbízhatlan, vagy éppen szédelgő: és akkor biztatni káros.

De van más, gyakorlati szempont is.

A férfi, aki a nőt szereti és mégsem megy át a „nősülés terére“, bizonyára oly jelentékeny akadályokkal — akár anyagiak-

kal, akár erkölcsiekkel — küzd, amelyek nő-sülését vagy egyáltalán, vagy bizonyos időre lehetetlenné teszik. És az ilyen küzdelmek minden valamire való férfiúra nézve a legnehezebb megpróbáltatások közé tartoznak. Szenvedélyes természetek nem egyszer oldot-ták meg már az ilyen problémát nagyon is váratlan módon.

Már most, ha a nő becsüli valamire azt a férfit, akit szeret, akkor jobb mind a ket-tőre nézve, ha gyöngéd viszonyuk nyilatko-zat nélkül felbomlik.

A férfi, ha gyöngéd erőszak elé állított-ták, az esetek kisebb részében képes csak megmaradni a rideg „nem lehet“ mellett. Az esetek nagy többségében a becsületére való hivatkozás lenyomja az ellenálló oko-kat és a kényszer nyomása alatt határoz, többnyire helytelenül.

De még ha helyesen határozott is, még akkor is rettenetes az az ár, amit nő a férfi igenlő elhatározásáért kénytelen fizetni. Úgyszólván egész erkölcsi értékét odadobja, gyakran csak azért, hogy egy-két hónappal hamarabb legyen az esküvő.

* *

A férfi nem felejtí el a rá gyakorolt erkölcsi kényszert soha. Természeténél

fogva uralkodásra s a maga és családja élet-sorsának független intézésére lévén születve, akarátának és ítéletének megsértését éppen e legkényesebb viszonyában érzi később legkínosabban.

Gyakran az első pillanatban, a szenvedély és lelkesedés hevében talán nem is veszi észre az önérzetén ejtett súlyos sebet, mint a katona, aki a csata hevében még átlőtt mellel is harcol egy darabig; de azért ez a seb mégis csak ott van és elkezd fájni, mihelyest a felhevülések elmúltak. A legszelebb férfi is érezni fogja idővel ezt a sebet, ha nem is vallja be soha.

És jaj a „biztató“ nőnek, ha idővel az is kitetszik, hogy azok az akadályok, amelyek a férfi lelkében a házasság gondolatával küzdöttek, csakugyan nyomatékosak és nagyok voltak. Később azokat az élet a maga tökéletlenségeivel és bajaival rendesen nagyon is kézzelfogható alakban állítja a két házastárs közé, szükség, talán nélkülözés, lemondás, vagy valamely lappangó titok felfedezése alakjában.

Azért mondják az életben, hogy a házasságnak *tiszta erkölcsi alapon* kell nyugodnia. A bizalmatlanság, kényszer és őszinteség hiánya, ha a szerelemben üitették

el magvát, a házasságban méregfává növekszik.

Unokatestvérek.

A vérközösség házassági akadályát az unokatestvérek közt a régi egyházi jogok ismerik. Ismeri az újabb magyar házassági jog is. De mindenütt könnyű volt alóla fölmentéssel szabadulni. Nálunk az igazságügyi miniszter adja meg a fölmentést.

Évszázadok tapasztalatai nem erősítették meg azt a feltevést, hogy az ilyen házasságokból egyáltalán gyöngé és beteges gyermekek származnának.

A tudományos megállapítások eddig csak abban bizonyosak, hogy a házastársak bizonyos közös, állandó és egyforma tulajdonságai az utódokban rendszerint átöröklődnek. Tehát a rokon házastársak kiváló tulajdonságai is, nemcsak a rosszak.

Mégis, mivel ily közeli vérközösségnél gyakrabban fordulnak elő bizonyos leszálló és bujkáló atavisztikus betegségi hajlamok és az ezektől való szabadulás az utódok nagy érdeke: az unokatestvérek házasságánál bizonyos óvatosság sohasem ártalmas.

Általában a leszálló terheltségeknél (elmebajok, idegbajok, tüdőbetegek, tagok ferdeségei stb.) az unokatestvérek házassága nem ajánlatos.

Ha ilyenek nincsenek, a fajilag közelálló, egyforma alkatú, egyszínű hajú és szemű rokon egyének közt a házasság szintén aggodalmas. Ha ellenben a fajbeli jelek elütnek és leszálló terheltség nincsen az apáknál és anyáknál, a vélelem az, hogy az unokatestvérek házassága kifogástalan.

A lemenő gyermekeknél *többször* ismétlődő unokatestvér-házasság egyáltalán nem ajánlatos, mivel a fizikai és szellemi tulajdonságok egyformaságára, pangására vezet.

Az élet fejlődése mindig a változatosságra törekszik. Ennek mesterséges feltartóztatása mindig a természeti erők kimerítésével jár s végre is leromlásra vagy meddőségre vezet.

Igazság-keresés.

A családi életben és a szeretet kötelékeiben ne keressük az igazságot; elégedjünk meg a *valósággal*, ami az igazságnak szintén egyik fajtája, talán a jobbik.

Más az a külső életben, ahol az emberek a létért küzdenek vagy marakhszanak és fel is falmák egymást, ha nem állna köztük a jog. Képzeljük úgy, hogy a jog paragrafusai megannyi lándzsahegyek, amelyek az ember mellének szegeződnek, mihelyest az élet küzdelmeiben és dulakodásaiban felebarátjának a zsebébe akar nyulni, vagy az oldalát — keresztényi szeretettel — be akarja törni.

De mit keresnek ezek a lándzsahegyek, a családi életben, a belső rokoni és baráti körben? Itt ne az igazságokat hegyezgessük még hegyesebbre, hanem azt nézzük, hogy miképen lehetne igazság nélkül is megélni, kiméletesség, türelem és szeretet segítségével úgy, hogy egyik a másiknak javát akarja és ne a maga jobb vagy rosszabb igazságait keresse rajta.

Többet ér egy csepp szeretet egy tenger szeretetlen igazságnál.

* *

A tétel:

A férjem megcsalt; mivel pedig a házasságban a jogok és kötelességek egyenlők, nekem is jogom van őt megcsalni.

Hiba, hogy ez a megcsalás sem nem „jog“, sem nem „kötelesség“, hanem a legnagyobb mértékben jogellenes és köteles-

ségellenes valami. Ez pedig sehogyan sem illik bele a jogegyenlőség logikájába.

Ha tehát a nő ebben a kérdésben a pozitív logika és nem a kávéfecsezés szabályai szerint akar eligazodni, akkor a kérdést így állítja lábára:

— A férjem megcsalt; mivel pedig a házaséletben a család nemcsak hogy nem jog, hanem a legcsunyább jogsértés és kötelességszegés, tehát én nem fogok annyira lesülyedni, hanem válni fogok tőle, vagy ... kikaparom a szemét.

Mellékesen pedig ezt is hozzá lehet tenni: különben nem is olyan nagyon bizonyos, hogy megcsalt.

Műveltség.

A házaséletben sokan aggodalmasan keresik, hogy a *férfi és nő műveltsége* közt is meglegyen a kellő összhang. Az esetek többségében azonban ez csak ürügy; a lényeg a vagyon- és osztályegyformaság.

A szabály mindenestre az, hogy a férj és nő, ha nem is tudomány dolgában, de az általános műveltség, a „szellemi láthatár“ dolgában egyenrangú legyen.

A teljes benső együttélés, ami a házaselet boldogságának alapja, alig képzelhető másképen, mint ha a házasfelek egymás gondolatait, törekvéseit és terveit helyesen megérteni képesek. Máskülönben okvetlenül beáll az a helyzet, hogy az erősebb fél önmagában tartja gondolatait és szellemileg külön életet fog élni. Ez pedig a gyöngébb félnek állandóan fájni fog, mivel a mellőzés, a kevésre becsültség érzetét kelti föl benne.

A két házasfél közt azonban kisebb a baj, ha a nő műveltégi színvonala az alacsonyabb, föltéve, hogy nem nagyon sokkal alacsonyabb.

A nő, ha szeret, sok mindenre, szinte a lehetetlenre is képes. Sok esetben belátja a különbséget és utána jár, hogy kisebbítse. Ha nem is sikerül neki, kedvességével, szerelmével s ezer kellemes erényével elfeledteti.

Képzelhető és van is igen sok házaselet, ahol az értelem és műveltség dolgában magasan álló férj szemrevetés nélkül megelégszik egy szerényebb, de szerető és hű feleséggel, akivel sohasem érezteti fölényét. Ily esetekben az eszes nő elfogadja a helyzetet; az esztelen pedig kínozza a férjet.

Súlyosabb a helyzet, ha a műveltség dolgában az asszony áll magasan a férj fölött, ami a legtöbb esetben a társadalmi rangban való felsőbbiséget is jelenti. És még ennél is rosszabb a helyzet akkor, ha az asszony műveltsége mellett nem okos, ami nem mindig jár együtt.

Ilyenkor az összeütközés nem várat magára soká. A nő kevésbé bírja fölényét erős akarattal megfékezni és elfeledtetni. Az esetek nagy többségében a férj önállását és szabadságát veszti el a házaséletben. A nagy dolgokban, de még inkább az apró útbaigazításokban kínosan fogja érezni, hogy alkotásra hivatott akarata fölött más uralkodik, ha mindjárt a neje akarata is. Ha azután ez a műveltebb feleség gazdagabb is, mint amilyen okos, akkor előáll a zsarnokság egy neme, melynek kormánypálcája s úgy mondják kardja is már négyezer év óta a — papucs.

Mindenkor az a házasság a legboldogabb, ahol a szerelem mellett a műveltség és vagyon bizonyos arányban áll egymáshoz. Helyesebben szólván: az ily házasság van legkevésbé kitéve az emberi gyarlóság romboló hatásának.

Érdekházasságok.

A házasságnak természeti alapja a szerelem. Erre lehet vagyoni jólétet is építeni, sőt az utódok érdekében kell is. De megfordítva nem lehet. A természet nem tűr megfordított rendet. Szerelem vagyoni érdekekből nem támad soha, ha mégannyi hamis próféta hirdeti is ezt a tanítást.

Minden házasság, mely szerelem nélkül csakis vagyoni érdekekre van építve, természetellenes állapot, tehát erköcstelenség is. Akik az ilyen házasságot létrehozzák, kimondhatatlan és hosszú időig tartó szerencsétlenségek és szenvedések Pandora-szenecéjét nyitják föl.

Tegyük föl a kérdést: mennyivel volna erkölcsösebb az élet s mennyivel volna előbbre a kor (mivel a boldogtalanságnak butító hatása is van), ha a társadalmi életben a házasuló felek szívét és vonzalmát tennék föl elsőnek a mérlegre s a „kényszer“ kitöröltetnék a házassági kódexekből?

Vagy tegyük föl a másikat; azt a lehetőséget, hogy az állam és egyház egy napon fölfüggesztené valamennyi létező házasságok érvényességét és mindenkinek szabadságára bízna, hogy folytassa vagy szakítsa

meg a fönnálló köteléket, amint különben ez az ókorban egyes kezdetleges népek életében hét évenként meg is történt. Csak akkor lehetne igazán meglátni, hogy milyen laza és képtelen a modern emberek házasságának a fundamentuma.

Némelyek szerint a házasságoknak csak egy negyedrésze maradna meg.

* *

Az érdekházasság előnyei körülbelül a következők.

Valaki megnősül és elvesz egy leányt, pl. 500.000 dollár hozománnyal, akit nem szeret és aki őt valószínűleg szintén nem szereti. Akkor abból a következő előnyök háramlanak a férfinak:

Mindenekelőtt kifizetheti az adósságait s 3—4 év alatt kényelmesen elköltheti a többi pénzt. Neje kezdetben szemére fogja ugyan vetni, hogy „ő tartja el őt“, ami azonban nem tart sokáig. Mihelyest a pénz elfogyott, akkor már csak azt fogja mondani:

— Te ingyenélő, elverted a hozományomat!

Lesz továbbá annak a férjnek egy folyton válni akaró felesége és valószínűleg félkegyelmű, keserves gyermekei is, rendes

gyümölcsei a szerelem nélkül összezsirizelt érdekházasságnak.

Végül pedig, — ami szintén benne van az ilyen házasságok programjában, — a felesége meg fogja őt csalni, mivel szerinte neki joga van egy különb emberhez is, mint amilyen a férje. Amiben egyébiránt igazsága is lehet.

* *

Nem okvetlenül az a *gazdag menyasszony*, akinek nagy a hozománya.

Nem lehet ugyan azt mondani, hogy minden nagy hozománnyal bíró hölgy okvetlenül magával hozza Medea pusztító tüzét is a házba. A világért sem! De az bizonyos, hogy a gazdag feleség, ha nem igen szeret minket, vagy mi őt, sokkal szegényebb, mint a hozománytalan feleség, akit szeretünk és aki minket szeret.

Michelet egy vagyontalan, de tehetséges barátjának ezt tanácsolja: Si vous voulez vous ruiner, épousez une femme riche!

Ha tönkre akarod magad tenni, csak gazdag nőt végy feleségül.

* *

Nincs megalázóbb a férfira, mint az, ha pozícióját, sikereit és vagyonát a „szoknyának” köszöni.

Az olyan házasság, ami azzal kezdődik, hogy a férfi éppen férfias jellemét áldozza föl a nőnek, nem az égben köttetik, hanem a pokolban. Annak jó vége nem lehet, mivel életellenes, rothasztó elemek vannak benne.

* *

Nem igaz az, hogy a modern életben a házasságokat rosszabb elvek szerint kötik, mint egykor.

A letűnt századok telve vannak az érdekházasságok emlékeivel. Az pedig mindennapi dolog volt a régi jó időkben, hogy a királyok 10—12 éves gyermekeiket egymásnak eljegyezték.

Egészen kétségtelen, hogy a modern kor számos visszamaradásai mellett is jobban kedvez a szerelmi házasságnak és a nő szabad választási jogának.

Igaz, hogy ez a jog még korán sincsen általánosan elismerve. A modern „pénzes zsák“ megint olyan új társadalmi intézmény, ami az ósdi jogelnyomást örökíti tovább; azonban a politikai, jogi, irodalmi és filozófiai eszközök hatása alatt s kiváltképen a természettudományos gondolkodás terjedése mellett lépésről lépésre halad előbbre a házasság fizikai és erkölcsi elemei-

nek tisztulása is. És ezzel elsősorban a nő fölszabadítása a testi rabszolgaság alól.

A feminizmus törekvéseinek is ez a legmélyebb erkölcsi magva.

Hozomány.

A régi jó magyar fölfogás szerint a *hozomány* az a vagyon, amelyet a nő férjének hoz a házasság terheinek könnyítése végett. Az új és éppen nem magyar fölfogás szerint pedig a hozomány az a pénzösszeg, amelyen a nő férjet vesz magának. Vagy némely hozománytudós szerint: az a ráadás, amellyel a nő elkel.

* *

A hozomány önmagában véve tisztességes dolog s minden időben adtak is, kaptak is hozományt, ha volt. Tisztességtelen és ártalmas azonban az a fölfogás, mely megfordítja a dolgok természetes rendjét és így fejezi ki magát:

— A feleség az a teher, amelyet az ember a hozománnyal szokott kapni.

Még a gazdag leányok is tiltakozni fognak mindenkor az ilyen fölfogás ellen, ha érzik saját méltóságukat. De igen sokszor előfordul, hogy a férjhezmenő vagyó-

nos hölgy is igen modernül gondolkozik és akkor ő a hozományvadász vőlegénnyel szemben így állítja föl a maga igazságát:

— A férj az a tárgy, akinek a hozomány fejében kötelessége eltérni az én szélyeimet, esetleg kalandjaimat.

Igen sok dús hozományban lebzselő férj és feleség van, aki szívében egy egész életen át keserű irigységgel szemléli a kis hozományú vagy hozománytalan családok gyarapodását és szerencsését, míg a magáénak elpusztulását szinte pontosan ki tudja számítani.

A házaseletnek csodálatos, kitanulhatatlan matematikája van. A többi közt ilyen képtelen számok is fordulnak elő benne: $100 = 100.000$ és $100.000 = 0$.

A házibarát.

Arról van szó, hogy ha egy férjes nőnek valaki hevesen udvarol, vagy világosabban szólva: szerelmével ostromolja, miképpen utasítsa vissza?

Az esetek következők lehetnek:

1. *Megmondhatja a férjének.* Ez hatásos ugyan, de az a hátránya van, hogy a férj

nyugalmát földülja, csaknem bizonyosan sértésekre és párviadalra vezet s e mellett a „világ“ szájára adja az esetet.

2. *A lesújtó visszautasítás*, ami goromba is lehet. Vagy kemény lehordás és megszégyenítés, aminek ismét az a hátránya van, hogy a megszégyenített udvarló elmaradása a társaságban feltűnik s a férj is tudomást szerezvén róla, az asszony ártatlanul is gyanúba kerül.

3. *Tapintatos leszerelése a bajnak*. Szelíd, jóakaró rendreutasítás; kitérés a négy-szemközt való beszélgetések elől; visszautasító magaviselet; olykor egy kis keserű orvosság, mindaddig, amíg az illető gentleman jobbik esze meg nem érkezik. De ennek meg az a baja, hogy a megvadult uraknak a jobbik esze nehezen szokott megérkezni. Örömeztőbb hiszik, hogy mindez biztatás, mintsem hogy visszautasítás.

Már most mit csináljon az ilyen asszony? Mi a leghelyesebb magatartás, ami használjon is, a férjet se vigye bajba és gyanakodásra se adjon okot?

Az asszonyok erre ezt mondják:

Úgy kell a feleségnek viselkednie, hogy sohase kerüljön ilyen helyzetbe.

A megcsalt férj embertársai közt nemcsak szánnalmas, hanem nevetséges is. Nemcsak becsületében csorbult meg, hanem háta mögött még ki is nevetik. Kacagnak rajta, bambának, ostobának mondják és becsületében is megfogyott, tökéletlen embernek tekintik. A megcsalt férj mindent elveszít: szerelmet, becsületet, közbizalmat, családot, tűzhelyet, sok esetben pedig még vagyoni jólétét és társadalmi állását is.

Ebből a szerencsétlenségből csak egy menekvése van: ha határozottan, kiméletlenül és irgalom nélkül cselekedni tud. Ezt a többiek megvárják tőle. De ha ölt, akkor az emberek mégis okoskodnak és csodálkoznak.

* *

A jó barát lelkének legkínosabb megpróbáltatása az, amikor barátjának mondani kellene valamit a — feleségéről. Kínos a helyzete, ha tudja, hogy barátja meg van csalva; de kínos gondolat az is, hogy a katasztrófát ő maga idézte föl.

Egy szilaj vérmérsékletű, de rendkívül bátor és igazságos érzésű férfit ismertem, aki egyszer egy fürdőhelyen odalépett barátja felesége és az udvarló közé s nyomban megígérte nekik, hogy ha még egyszer őket együtt látja, menten agyon fogja őket.

csapni, még pedig ott, ahol éri, nyílt utcán, bálban vagy akárhol. A nőt pedig arra figyelmeztette, hogy elválás ennél sokkal becsületesebb dolog.

Lehet, hogy nem használt; de a férj sohasem értesült a dologról és barátját mindenki dicsérte.

A mult.

Hogy a fiatal asszony férje multját is akarja ismerni, az nagyon természetes; de mivel a bizalom a házastársak közt nem egyoldalú és csakis úgy ér valamit, ha kölcsönös és minden csalárdság nélkül való, ezzel a nő is tartozik.

Hogy azonban ez a bizalom tulajdonképpen miből áll, ebben az embernek sokféleképpen tévednek. Talán jól mondjuk, hogy mindent közölni tartoznak egymással a multból is, de méginkább a jelenből, ami a köztük levő legbensőbb kötelékre és annak tisztaságára tartozik. Ellenben oly tényeket, amelyek ennek a köteléknek a sérthetetlenségére nem tartoznak, külön kérdés és kifejezett akarat nélkül ne hozza föl az egyik a másiknak szükségesén felül. Ez a lélek legbensőbb jogköre.

Sok dolog van az emberi életben, amit a gyarlóság számlájára kell fölírni és el kell felejteni, helyesebben: meg kell bocsátani.

A szerelem, kivált ha szerencsésen diadalra vergődött és boldog házasság lett a vége, általános amnesztiával járjon, mint a királyok trónralépése.

* *

A derék, egészséges erkölcsi érzülettel bíró férfi, ha valamely nő szerelmének megnyerése után törekszik, abban a pillanatban, amikor azt elérte, azonnal el fogja neki mondani azt is, hogy előbbi életéből mi nyomja lelkiismeretét?

Egy előző, bensőbb szerelmi viszony, amelynek komoly története van, mindenestre ilyen. Ilyenek továbbá családjának oly fogyatkozásai, esetleg még bűnei is, amelyeket szintén még jókor kell megtudni annak a nőnek, akinek kezébe jövődöbeli életünk és családunk sorsát letesszük.

Hogy ilyenkor a nő is hasonlóval tartozik, az eléggé fölfogható. A nők „előélete” bizonyosan tisztább szokott lenni, mint a férfiaké. Vagy legalább régebben ez volt a divat. De a nő is csak ember, aki éppen úgy

ki van téve az élet gyarlóságainak. S ő is érzi az ilyen elhatározó pillanatban azt, hogy bizalomhoz tartozó dolgok eltitkolásával oly csalást követne el jövődöbeli férje ellen, ami egész életét lealacsonyítaná s közöttük a hazugság, vagy legalább a gyanú állapotát teremtené, ha az erre tartozó dolgokat nem mondaná el még jókor.

A helyes fölfogás az, hogy a házaseletre már ne maradjon fönn semmi árnyék vagy bizonytalanság a multból, szóval semmi „elmondani való“ többé.

A házaselet elején való „vallomások“ e szerint nem helyesek többé. Okos asszony és okos férfi ezért a másikat nem zaklatja. Különösen pedig nem zaklatja az okos asszony férjét legénykori élmények felől. De ha kíváncsisága mégsem hagyja nyugodni, meg kell elégednie, ha a férje azt mondja neki:

— Mindent tudsz, ami a szeretetre és bizalomra tartozik közöttünk. Egymás közös emberi gyarlóságát bűnül egymáson ne keressük. Amióta szeretlek, bizalmad megérdemlem s meg vagyok róla győződve, hogy te is az enyémet. Azon legyünk, hogy soha meg ne csökkenjen közöttünk ez a bizalom.

Férj és feleség.

A férfiek általában véve szelíd és jóra-
való háziállatok, akik szeretnek otthon tar-
tózkodni.

Ez pedig többnyire az asszonyoktól függ.
Aki a házat kellemessé tudja tenni és
gondja van arra, hogy férje megtalálja
abban mindazt, ami állásával és életmódjá-
val jár, a mellett pedig prédikációkkal férjét
nem kínozza: az azt fogja tapasztalni, hogy
a férje nem jár ki annyit a házból, sőt ba-
rátjai is hozzá kezdenek járogatni, mivel ők
is jól érzik magukat a meleg tűzhely körül.

Ellenben az, aki férjét untalan fegyel-
mezni akarja, szemrehányásokat tesz neki
kimaradásáért, máskülönben pedig mo-
gorva és barátságtalan férje apróbb hibái-
val szemben is: előbb-utóbb észre fogja
venni, hogy férje a külső világi élvezetek
után jár s mindenféle álürügyek alatt kisik-
lik körmei közül.

* *

Mindennapi kérdés:

Mi jobb: ha a házasfelek közt a férj
szereti jobban a feleségét, vagy a feleség a
férjét?

Minden ilyen kérdés alatt tulajdonképen az az igazi kérdés lappang, hogy: mi jobb; ha a férj nem szereti a feleségét, vagy a feleség nem szereti a férjét?

A kisebb polgári okosság azt mondja, hogy ha a férj szeret jobban, akkor a hideg nő is hálás lesz férje iránt, jósága meghatja őt és a száналomból, hálából idővel a legnagyobb szeretet lehet... Amire különben ráillik a „Tolonc“ egyik humoros népdala, ami szintén azt mondja, hogy „uborkából lesz a tök, tökből a sárgadinnye“.

Azonban sajnos, a legtöbb férfi olyan, már a természetből fogva, hogy neki a hálából idővel kifejlődő szeretet nem kell. Már csak azért sem, mivel az minden férfira nézve súlyosan megalázó dolog; az alamizsna bizonyos neme, amit valamirevaló férfi el sem fogad.

A mellett pedig a férfiak nagyon jól tudják azt, hogy az olyan asszony, aki a száналom és hála erényeiben vesz szerelmi gyakorlatokat, egyáltalán nem megbízható és el fogja férjét árulni, mihelyt egy olyan férfival áll szemben, akit száналom és hála nélkül, sőt egyáltalán minden ok nélkül szeret.

Az utódokban az apák fizikai és szellemi képességei sokkal több változatosságban érvényesülnek, mint az anyáké. A természet akarja úgy, hogy a nemi életben mindig a férfi legyen a fontosabb tényező.

Összeveszések.

Soha meg nem szűnő gonddal óvakodjunk a házasságban az apró összeveszések-től és az édes kibékülésektől.

Ne áltassuk magunkat ostoba mentségekkel. Az első sértő szó már megdöbbséget és nagy esemény, ha annak a fullánkját a rögtönös megbánás és engesztelődés nem húzza ki azonnal. Az összeveszés pedig, amely órákig, talán napokig eltart, szinte fölér az életnek egy katasztrófájával.

És szomorú ebben a dologban az, hogy rendesen a gyöngédebb fél, az asszony az, aki a haragot erősebben tartja.

A férfit és nőt a házasság kötelékében ha a szeretet egymással szorosán össze nem forrasztja, akkor az egész szövetség nem is ér sokat.

Már pedig a szeretet — ha van — minden más erényeknek a koronája, kivált pedig a szelidségé, a békülékenysége, a ki-

méletességé, a ragaszkodásé, az engesztelődésé és a bizalomé.

Aki ezt megsértette, nemcsak rossz órát vagy napot szerzett a másiknak, hanem önönmagába is beledöfte a kést. Egy egész világot sértett meg egyetlen szóval. Ha nem képes azonnal belátni, hogy milyen óriási hibát követett el; ha nincs benne elég erkölcsi erő arra, hogy azonnal megbánja és megalázza magát, ellenben saját indulatait és gőgjét többre becsüli, mint azt a szentséget, aminél nagyobb szinte nincs is az emberi életben: akkor az a kibékülés és csókolózás nem sokat ér később. Az első jelenetet követi a második, harmadik... tizedik... századik. Mentül jobban békülnek, annál inkább elhidegülnek egymástól.

* *

Ha valaki a földbevert karót ingatja, az talán nem fog engedni; de ingassa meg, habár nem egyazon időben is sokszor: meglazul és kihúzhatja.

Azonképen vannak az emberi lélekben, is a dolgok. Rossz tulajdonságaink, egyszer gyakorolva, még nem fajulnak el, de gyakoroljuk azokat sokszor, utat vájnak maguknak észrevételenül s később még a legkisebb fölindulásnál is azonnal megjelennek.

Van sok házastárs, aki sűrűn össze szokott veszni, de azután meg-meg összebékül. De micsoda az ő boldogságuk és életük azokéhoz képest, akik sohasem vesznek össze és a legnehezebb órákban, talán a féltékenység legkínosabb perceiben is, megtartják a szeretet törvényét, amelynél nagyobb törvény nincsen:

„Ne szálljon le a nap a te haragoddal.“

* *

Valamint nagy észbeli tehetségekkel megáldott emberek vannak köztünk, szint-azonképen vannak dúsgazdag szeretetadománnyal megáldott emberek is, akik a legnagyobb önfeláldozásra is képesek másokért. Annál inkább képesek arra, hogy a házasság bajai és megpróbáltatásai fölött, egymás jó tulajdonságaiban bízva, mosolyogva térjenek napirendre.

Vannak azonban közöttünk szívbelileg tehetségtelen emberek is. Lények, akiket kishitűeknek, szűkkeblűeknek szoktunk nevezni és akik oly kevés szeretet-adománnyal, ellenben oly sok rosszindulattal jöttek a világra (olykor a nevelés még meg is toldja), hogy az a szeretet, amivel a házasság útján elindulnak, már egy-két hét alatt

elfogy. És akkor kezdődnek az apró nehez-
telések, összeveszések, majd a civakodás,
harag és gyűlölködés. A szeretet elfogyott,
mert kevés volt.

Ezek azok, akiknek sohasem kellene meg-
házasodniok vagy férjhezmenniök.

Szerelmi házasságok.

Lehetséges-e, hogy a tiszta szerelemből
kötött házasság is szerencsétlen legyen és
felbomlással végződjék? — Nem valószínű:
de lehetséges.

Sokan erős és mély szerelemmel indul-
nak neki a házaseletnek, de ingadozó jel-
lemük és megbízhatatlan erkölcsi érzésük
nem tartja ki az életnek sokszor nagyon is
reális megpróbáltatásait vagy nagyon is
vonzó csábításait.

Férfi és nő ebben egyaránt hibás lehet.

A világ ilyenkor azt mondja, hogy ime
a szerelmi házasságok sem szerencsések.
Pedig nincs igazsága. A világ mindig
csak a szerencsétlen házasságokat látja,
mivel ezek feltűnnek, ellenben a szerencsés
házasságok zajtalanok. Ha 100 ilyen házas-
ság közül 95 boldog, sohasem ezek után,

hanem az 5 boldogtalan után igazodik, mivel érdekeinek vagy előítéleteinek így kedvezőbb.

Azt pedig, hogy ebben az öt esetben sem a szerelem, hanem a jellemek gyatrasága az oka a bajnak, vagy nem keresi, vagy keresve sem tudja meg, mivel a házaselet titkait az emberek nem teszik ki az ablakukba.

Elhidegülések.

A házasság után a legszebb rózsaszín is hamar elfakul, ha a festéke hamis volt.

* *

Családi viszályokba idegen ember se táncsol, se ítélettel ne avatkozzék. Mások családi életének belső világába még az sem lát tisztán bele, aki mint rokon vagy jóbarát szinte benne él, mivel éppen azok a kötelékek a legfontosabbak benne, amelyek leginkább el vannak vonva idegen szemek elől.

Ki tudná például azt jókor felismerni, hogy a házastársak egymás iránt való becsülésének és bizalmának kötelékei lazulnak, holottan ezt sokszor ők maguk is csak

akkor veszik megdöbbenve észre, amikor már szakadék tátong köztük.

Vagy ki venné észre azt a hallgatót, de mégis borzasztó lelki viszályt, amelyet gyakran vívnak egymással a házasságok a nélkül, hogy nyílt kitörésre kerülne a dolog csak egyszer is.

Olyan sebek ezek, amelyekhez idegen kéz nem nyúlhat a befertőztetés veszedelme nélkül.

* *

Ritka asszony az, aki a házasságban, ha a férj belső nyugtalanságát és vélt elhidegülését észreveszi, hibát ne követne el. Legtöbbször rajta törnek a férjen, gyanúsítással őrlik meg és addig kalapálnak rajta, míg csakugyan össze nem törnek.

Sajnos, ilyenkor az orosz inváziót is behozzák sokan az anyós személyében. Nem gondolják meg, hogy egy összetört férj éppen úgy nem ér semmit, mint egy összetört fazék. Nem tudják, hogy a férfiak lelkének is vannak olykor nehéz megpróbáltatásai, amint hogy az asszonyi lelkeknek is vannak, csak hogy az asszonyok az eltitkolás művészetét jobban értik.

Hol, hol nem, ismertem egy házaspárt, ahol a becsületes férfi lelkébe idegen bál-

vány lopózkodott be és ott akkora felfordulást idézett elő, hogy már-már öngyilkosságtól lehetett tartani.

A dráma nem így végződött.

A feleség azonnal belátta, hogy ez férjére nézve is nagy szerencsétlenség. Hősies lélekkel rejtette el, hogy ismeri a belső bonyodalmat és hogy nagyon szenved ő is alatta. Férjét észrevétlenül lépésről lépésre segítette, hogy magát kimentse a veszedelemből. Az idő is segített neki és a dolognak jó vége lett; csaknem felemelő, fenséges vége.

De én csak *egy* ilyen asszonyt ismertem.

* *

Alig van fontosabb és nehezebb kérdés a nő életében, mint az, hogy ha már megnyerte egy férfi szerelmét, aki férjévé lesz, mitől függ az, hogy ez a szerelem állandóan meg is maradjon?

Mitől függ? De legtöbbször nem is így kérdezik, hanem így: *mit tegyenek?* Amiben már az a gondolat is benne van, hogy milyen mesterséges eszközökkel kössék magukhoz férjüket? És aki így kérdezi, annak többnyire előre meg is lehet jósolni, hogy nem fog sikerülni.

Az *első* titok a felfogásban van. Azon

nő, aki férje ragaszkodását mesterkedéssel akarja biztosítani (fehér kéz, üde arc-szín, krémek, hajnövesztők stb.), tolvaj-ösvényen jár. A természet igazi nagy adományait ilyen, rövidebb és könnyebb utakon megközelíteni nem lehet.

Aki a házaselet boldogságát, nevezetesen pedig férje ragaszkodását biztosítani akarja magának, ne külső mesterkedésekben, hanem a maga szívében és kitünő tulajdonságaiban keresse az amulettet.

Ez nehezebb; sokszor nagy önfeláldozásokkal, mindenesetre pedig nagy önzetlenséggel jár, de egyedül ez a biztos. Aki így fogja fel a problémát és nem a könnyebb végén, annak e megoldás sikerülni fog. Vagy ha mégsem sikerül, akkor az a közös gyarlóság műve lesz és nem az ő hibája.

A *második* titok az, — és ez a nagyobb — hogy ne menjen férjhez a nő olyanhoz, akit lelke teljes egészével nem szeret és aki őt hasonlóképen nem szereti.

Az utolsó szó.

— *Levéltöredék.*

„Asszonyom, tehát a viszálykodásban ön mondotta ki amaz utolsó szót és az ön

nyomorult férje hallgatott, sőt most is hallgat, már napok óta hallgat...

Az ön esete igazán nem nagyon érdekes. Ugyanaz, ami száz és ezer asszonyé; csakhogyzek ezek az asszonyok nemüknek mindig rossz véleményt szereztek, dicsőséget soha. Hogy azonban mi volt tehát ez az utolsó szó, azt nem írja meg. Bizonyosan rösteli, vagy azt gondolja, hogy jobb, ha nem tudom. Pedig tudom! Nehéz, súlyos, szeretetlen sértés volt, máskülönben nem tört volna ki utána az a borzasztó hallgatás.

Hogy férje hallgatni tudott utána, ez becsületére válik; t. i. a férjének. Vannak férfiak, akik ilyenkor nem hallgatnak, hanem cselekszenek. És ha az ön férje nem volna külön azoknál, most már ott heverne romokban az ön egész életboldogsága. És most ön azt kérdezi, hogy ebben a borzasztó hallgatásban kit illetne az *első békítő szó*?

Ahhoz tehát volt önnek bátorsága, hogy férje ellen azt a rettenetes utolsó szót kimondja; de ahhoz nincs bátorsága, hogy az elsőt most szintén ön mondja ki?

Nem gondolja, hogy ez olyan borzasztó igazságtalanság, amivel még az

asszonyi logika ítélőszéke előtt is feltétlenül és azonnal elveszíti a pört.

Ha azt gondolja, hogy ezzel a férjet a jövőre nézve engedelmességre és gyöngédségre tanítja, akkor ebben is borzasztóan csalódik, ha csak t. férje nem tartozik a tökfilkók osztályába, ami egyáltalán nem valószínű.

A valamirevaló férfit mindennel dresszirozhatja az asszony, csak éppen azzal nem, ha férfias önérzetébe gázol és meg akarja alázni. A mérges seb, amit ezzel ejt a férfi szívéen, egészen be nem gyógyul soha. Talán megteszi, hogy a családi élet szétrombolása helyett, az okosság által hajtva, átmegy a caudiumi igán, de a megaláztatást nem felejtí el, mivel természete ellen van és ez jól van így. A legközelebbi esetben azután a viszály elvetett magva kihajt s a harmadik, negyedek, tizedek esetben beáll a nagy krízis.

Amelyik nő ezt meg nem érti s az „első lépés“ nyomorult előítéletéhez ragaszkodva képes a legnemesebb és legnagyobb érzést is semmivé tenni, vagy éppen romboló gyűlölködéssé alacsonyítani: az a természet isteni rendje ellen

lázadt fel s ehhez méltó bűnhődést érdemelt ki magának.

Tanúságot tett arról is, hogy erkölcsi felfogása a legnagyobb mértékben hibás, különösen pedig önző, mivel a férfival való legbensőbb viszonyában csak jogokat követel magának, de a rá néző kötelességekről tudni nem akar...

Válás.

A házasság *állandósága* még a feslettebb lelkiismeretű emberek előtt is oly hatalmas érdek, hogy még a valóban könnyű elválással is csak elenyésző kevesen élnek a rossz házasságban élő férfiak és nők óriási sokaságából.

Summum jus, summa injuria.

Van olyan határ minden dolgainkban, tehát a jogban is, ahol a legnagyobb igazság egyben a legszörnyűbb igazságtalanság. Ahol tehát a legtökéletesebb jog öl legjobban.

Az élet etikai tisztasága, tehát tökéletességének mindenkori mértéke határozza meg, hogy mennyit birunk el az isteni jogokból. A pozitív házassági jog szigora is

legtöbnyire csak annak biztosítéka, hogy a család csekély okok miatt szét ne menjen. Ott azonban, ahol a gyűlölet erősebb, mint a korlát, a törvény is megengedi a bontást, az „isteni jog” ellenére is.

Ha meg nem engedné, úgy is áttörnék.

A házasságot a dogma „szentségnek” tartja, de van egy másik dogma is, amely azt mondja, hogy a *szeretet meg a házasság szentsége*. E nélkül az csak üres formula, amihez az istenségnek sokkal kevesebb köze van, mint az ördögnek.

* *

Sok olyan irigyelt asszony van a világon, akit mindenki szerencsésnek, szabályos életűnek és boldognak tart s a mellett óriási sebet visel a szívéen.

Az asszonyok nagy dicsősége, de szerencsétlenségeiknek egyúttal bő forrása is, hogy a családi rend és a világ kedvéért, de különösen a gyermekekért, oly belső szenvedéseket és megaláztatásokat képesek eltűrni, amilyenekről szinte fogalma sincsen annak a sok-sok együgyű embernek, aki a világot csak a felszíne szerint ítéli meg.

Mindez nagy dicsősége a női nemnek; de nem akkora mégsem, hogy érte mindent fel kellene áldozni. A nő ősi joga, hogy nyil-

tan és törvényes eszközökkel tudjon magán segíteni, ha végleg rabszolgai állapotba tiporták le.

Szerencsétlenséget, vagyoni nélkülözést, a világ durvaságait, betegségét bizonyosan nem fog egyetlen jóra való asszony sem válási oknak vagy olyan oknak tekinteni, ami őt családjától elszakítsa. Az az asszony, aki szeret és szeretetében nincsen megalázva, erősebb a leghatalmasabb férfinál is. De amikor az asszonynak emberi méltósága van letiporva s életének erkölcsi tartalma megsemmisítve: akkor ne szóljon semmit, ne vádoljon senkit, ne beszélje el senkinek szörnyű nyomorát. Akkor támaszkodjék istentől származó jogaira és hagyja el azt a helyet, ami többé sem az ő számára, sem családja számára nem teremhet mást, csak lealacsonyítást, erkölcsi elzüllést és pusztulást.

És menjen Isten nevében!

* * *

Sok olyan asszony van, aki a házasságban boldogtalanságról panaszodik; de ezeknek legalább a fele olyan, akinek a boldogtalansága nem a férj rosszaságából, hanem a maga tökéletlenségeiből következik.

És ezek a nők, a maguk nagy fogytakozásai következtében, nemcsak ezzel vagy azzal a férfival szerencsétlenek, de minden férfival szerencsétlenek lennének. A mellett minden férfit szerencsétlenné tennének s mégis örökösen arról panaszkodnának, hogy ők vannak szerencsétlenné téve.

* *

A rossz házaseletben s a bíró előtt a nő mindenféléről panaszkodik. Hogy a férfi korhely, tékozló, más nők után szaladgál, goromba, szívtelen, a hozományt elveri és a többi. Pedig ezek többnyire csak jelenségek és nem okok. Ezek helyett legtöbbször igazságosabb volna így szólani!

— Én a férjemet nem szeretem; nem birom szeretni; írtózom tőle és isten bocsássa meg, de nem vagyok képes magamat szeretetre erőltetni.

És a legigazabb válási ok volna mindenél, amit a törvény annak ismer.

*

Az elválás a házasságtörés szentsége

OSZK

ÉLET

Az embernek három útja van
a helyes cselekedetek felé.

Először az *elmélkedés*; ez a
legnemesebb.

Másodszor az *utánzás*; ez a
legkönnyebb.

Harmadszor a *tapasztalat*; ez
a legkeservesebb.

Confucius.

THE

OSZK

OF THE UNIVERSITY OF TORONTO

LIBRARY

400 UNIVERSITY AVENUE, TORONTO, CANADA

Az élet sima rendje olyan, mint a tenger színe. Borzasztó mélységek, sötétségek és ismeretlen világok vannak alatta, amelyekhez az emberi tudás még nem jutott el sehogy, vagy csak tökéletlenül. Úgy amint a tengerkutatók eszközei olykor csodálatos alakú új lényeket hoznak a felszínre a mélységekből, az élet kutatói is bámulatot keltő valóságokra szoktak akadni, ha az élet mélységeibe leereszkedtek.

* *

Az életnek vannak tökéletességbeli fokozatai és minden műveltség csak annyit ér, amekkora fokát annak betölteni képes.

Vannak életek, amelyek keskenyek és vékonyak, mint a cérnaszál és vannak ismét, amelyek széles, gazdag folyamok gyanánt hömpölyögnek az örökkévalóság tengere felé.

Vannak emberi gyönyörűségek, hatalmas, nagy megindulások, az észnek és a szívnek olyan kielégítései, amelyekről szinte fogalma sincs a divatos műveltségű embernek, aki fonák életszomjúságát gyatra élvezetekkel öntözgeti s aprócska indulatait gonddal ápolgatja egy egész életen keresztül és meghal a maga koldus előítéleteivel és félretaposott nyegleségeivel a nélkül, hogy az emberi létben rejlő hatalmas természeti erők küzdelmének boldogságait maga-magában csak egyszer is érezte volna.

* *

Az élet fele puha illúziókból áll, a másik fele kemény valóságokból.

Bölcs és boldog az, aki úgy tudja véggyíteni, hogy a mérleg egyensúlyban maradjon és az egyik ne rontsa meg a másikat.

De ha a kettő közt választani kell, akkor az illúziókban élő embernek több öröme van az életben, és valósággal több ember mint az, aki azokat eladta s beállott kenyérfogyasztó vagy pénzszerző gépnek.

* *

Hiába is tagadják, van az emberek között *magasabb életközösség* is, melyet nem az érdek és haszon kapcsolai tartanak össze, hanem a becsülés, az erkölcs, a szeretet, a humanizmus finom idegszállai. Tehát olyan viszonyok, amelyek látható anyagi hasznot nem hajtanak. Az élet harmóniája, a lelkek illata ez; kibékítője minden romboló indulatnak, legfőbb varázsa a földön való rövid zarándoklásunknak.

* *

Sem a család, sem a társadalom nincs extázisokra és tomboló szenvedélyekre berendezve. Ezek jönnek-mennek, mint a viharok. Rombolással vegyes termékenységet hoznak magukkal s olykor szépek is, de az élet azért az átlagos józan napfény szerint fejlődik.

Az ember élete teljes mása a természetnek.

Életigazságok.

Dumas fils élete végefelé összeírta a helyes élet gyakorlati szabályait. Ime:

Sétálj mindennap két órát, aludjál minden éjjel hét órát; feküdjél le, mindig

egyedül, ha álmos vagy; kelj föl, ha felébredsz.

Dolgozzál, ha felkeltél; egyél, ha éhes vagy, ne igyál, csak ha szomjazol és akkor is csak lassan.

Ne beszélj, csak ha kénytelen vagy vele és ne mondd el, csak felét annak, amit gondolsz.

Ne írhatsz, csak annyit, amennyit aláírhat. Csak azt tedd, amit bevallhat. Ne felejtse, hogy a többiek számítanak rád és hogy te nem számíthatsz rájuk.

Ne becsüld a pénzt sem többre, sem kevesebbre, mint amennyit ér: jó szolga és rossz gazda.

Örizzedjél a nőktől húszéves korodig, távozz tőlük negyvenedik éved után.

Ne alkoss annak tudta nélkül, mire kötelezed magad vele és a lehető legkevesebbet rombolj. Bocsáss meg, nagyobb biztonság kedvéért, előre mindenkinek.

Ne vesd meg az embereket, ne gyűlöld őket és ne neved rajtuk mértéken túl: sajnáld őket.

Gondolj a halálra minden reggel, viszontlátva a napfényt és minden este, visszatérve a homályba. Ha sokat szenvedsz, nézz szembe a fájdalommal.

Légy egyszerű, iparkodjál hasznossá lenni, szabadnak maradni és az Isten megtagadásával várj, amíg jól be nem bizonyították, hogy nem léteznek.

Embernek és asszonynak a kötelességek egész sorozatát kell teljesíteni, ami arra készíti őket, hogy mindig előre tekintsenek és hozzászoktatja ahhoz, hogy lemondjanak arról, ami nekik a legdrágább. A világ hamar véget ért volna, ha az első gyermek nem tudta volna túlélni az első anya halálát.

A természet végcélja, hogy az embernek sok gyermeke legyen, akiket jól felneveljen, hogy hasznosak legyenek és hogy szeresse őket boldogságuk kedvéért.

Házasodjék az ember amíg fiatal és egészséges; válasszon, bármely osztályból, tisztességes és egészséges leányt. Szeresse egész lelkéből és erejéből, hogy hű hitves és termékeny anya legyen. Dolgozzék gyermekeiért és azért, hogy halálakor élete szép példáját hagyja vissza.

Ime az igazság; a többi tévedés, bűn vagy hóbort.

* *

Az életet egyetlen nagy elvhez való szigorú ragaszkodással végigélni csak a bol-

dogság árán lehetséges. Helyesen csak az él, aki emberi rendeltetésében és a magasabb eszményekben való hitéből nem csinál bálványimádást.

* *

Az élet valóságai mögött kimérhetetlen *mélységek* lappanganak. Ragadjunk ki az utca zajából akármiféle csekélységet, pl. egy cipész-inas füttyét, nyomozzuk annak értelmét és a végtelenség nyílik meg mögötte.

Nagyszerű, fenséges igazságok óriási láncolata, amiről fogalma nincs annak, aki a valóságoknak csak külső vonatkozásait ismeri.

* *

A világ az emberi szellem és értelem által él; e nélkül halott.

Egyszer, mint a katonát a hadjáratban, forró augusztusi napon, a Zahorina hegység őserdejébe küldtek föl egy kis csapattal elő-örsnek. Közvetlen előttünk az ellenség, körülöttünk pedig egy fejsze-nemlatta őserdő minden csodája. Élő és kihalt évszázados fák, egymásra támaszkodva és átfonva sűrű folyondárok füzéreitől. Zöld, viruló élet és nyirkos, fakó korhadozás.

Ahogy leszállott az éjjel, bűbájos tünények támadtak körülöttünk. A kihalt tör-

zsek, mint foszforfényben úszó óriások nyujtogatták ki csonka karjaikat. A ledőlt tönkök, mint őskori buta állatok, tűzgyíkok és világító krokodilusok heverték szanaszét, mozdulatlanul. Bellebb az erdő misztikus, kékes világosságban úszott és lidércfényű oszlopcsarnokokon látunk végig; be, be a rengeteg szívébe.

Tündérország volt az.

És ez volt a *korhadás*.

* *

Hajtsd túl az Istent dicsőítő éneket és ordítás lesz a neve. Hajtsd túl a jót és gonoszát cselekedtél.

Szellemesség.

A szellemi előkelőséget nem lehet oly könnyen elsajátítani, mint a mások pénzét.

Az igazi szellem mindig végtelen magasan fog állani ama megtanulható szójátékbeli és ötletbeli jártasság fölött, melynek megszerzéséhez nem kell egyéb, mint hogy az ember sokat üljön a kávéházban és a külföldről importált ötleteket jól megjegyezze.

Az „élvezetés beszélgetés“ pedig hosszas és éppen nem kellemes előzmények virága.

Mögötte áll a jó iskola, a tudás, az irodalom ismerete, tömördek jó munka olvasása, a művészetek ismerése, megfinomodott ízlés és amit először kellett volna mondani: az elme elevenisége, elfogulatlansága és szabadsága.

Persze az ahhoz való társaság is.

* *

Egyébiránt a szellemesség nem eredeti gondolatokból áll, hanem eredeti gondolatfordulatokból. Tehát nem lényegbeli, hanem formai tehetség.

Az emberek óriási többsége azonban csakis reflex-szellemmel bír. Amit tanult, vagy hallott, azt csak úgy képes visszaadni, amint hallotta, vagy csak igen csekély új fordulattal.

A szellemes ember, még ha paraszt is, új kifejezés módokat és fordulatokat kapcsol a régihez. Némelyik paraszt-elbeszélő olyan szellemességet árul el, hogy szinte elámul tőle a művelt ember is.

Az irodalom túlnyomó része sem áll másból, mint az eredeti gondolkozók ötleteinek és elbeszéléseinek újabb és újabb, tetszetős formákba öntött előadásból. Egyazon arany más és más feldolgozásban.

* *

A szellemesség elsajátítására igen sokan vágnak, mivel a szellemesség az egyénnek bizonyos kiválóságot ad a többiek fölött. És tagadhatatlan, hogy azt bizonyos mértékig el is lehet sajátítani. De ehhez jó alapokra épített műveltség kell.

A franciák azért olyan szellemesek, mivel ott a műveltséget — hamarabb mint akárhol — filozófiai elemek hatották át s egész sor nagy gondolkozójuk és írójuk volt már akkor, amikor Európa többi része sötétségben botorgott.

Illem.

Az illemkódexnek, mint minden törvénynek, megvan az a tulajdonsága, hogy értelme éltet, de betűje öl.

Az, aki az illemszabályokat betűszerinti értelemben veszi, az egyik tévedésből a másikba esik, fölötte igazságtalan lesz mások iránt és örökké veszekedő társas lény benyomását teszi. — Ilyen alakok az életben egyébiránt nem is ritkák.

Az illemszabály és konvenció a művelt társaséletnek csak szabályozói, de nem maga a művelt élet. Ott, ahol az értelem és a kedély kellő műveltsége hiányzik, a legvas-

tagabb illemkódex is csak éppen arra jó, amire a kendőzőszerek.

Az értelem megfelelő kiképzése, tágabb-körű tudás, gyöngédség, igazságszeretet, más emberek megbecsülése, kiméletesség, mások apró hibáinak megbocsátása s még egy sor, hosszabb idő alatt és nehezebben elsajátítható társas erény az, amiből az illemszabályok fakadnak.

Minél inkább birtokában van valaki ezeknek (akár jónevelés, akár gyakorlat, akár természetes éberség útján jut hozzá), annál kevesebb köze lesz az illemparagratu-sokhoz, mivel a legbonyolódottabb esetben is biztos delejtűje van saját helyes érzésében.

Ezek nélkül a legillemtudóbb szerves lény is csak annyit ér, amennyit a frakkja vagy a toilettje.

* * *

Az illem szabályai nem arra vaók, hogy az embereket egymástól elválasszák, hanem hogy összekapcsolják őket s az érintkezést könnyűvé és kellemessé tegyék köztük. Az tehát, aki az illemszabályokat mások megszólására, vagy éppen ujjhúzásokra és veszekedésekre használja, a legtökéletesebb illem-tudás mellett is illetlen állat.

Étkezés.

A mindennapi étkezés a műveltség haladásával mindjobban elveszíti állatias jellegét és szinte az istentisztelet egy nemévé válik.

Ingujiban, imádság nélkül, gallér nélkül, jégbehűtött borok és savanyúvizek társágában hódolni a töltött csibéknek s közben vaskos adomákat elmondani ősi virtus, de pogány dolog.

A művelt család asztalán hófehér abrosz terüljön el, tisztaságtól szikrázó edényekkel. Legyen rend, ízlés és lehetőleg virág is az asztalon. Férfiak és nők tisztán, szinte ünnepiesen öltözve telepedjenek le isten áldása mellé. Öltözetük s beszédjük egyformán legyen tiszta és vidám. És ne essék egyetlen rossz szó közöttük, se magukról, se felebarátjaikról.

Maga a természet rendje -így kívánja meg, mivel az egészséges emésztést a tisztaság és vidámság mozdítja elő legjobban.

Erények.

Ime néhány sor a modern erénytanból.

A *türelem* az az erény, amelyet az gyakorol, aki kénytelen vele.

A *kitartás* az az erény, amelyet vén bárók és bankárok gyakorolnak.

A *tisztaság* olyan tulajdonság, amelyet az emberek egymástól szigorúan megkövetelnek — kívülről.

Az *állhatatosság* olyan utitárs az életben, aki rendesen a rossz emberek társaságát keresi.

Az *önzetlenség* és áldozatkészség testvérek; az utóbbi az idősebb. Aki a kettőt együtt látja, a harmadikat is keresi, amelyet *szamárságnak* hívnak. És ez a legidősebb.

Az *igazság* az a furkósbót, amivel másokat szoktunk fejbe ütni.

A *lelkesedés* ama bizonyos kövezet, amellyel a pokolba vezető út van kikövezve.

Vagyon.

Az élet gazdasági igazságai igen egyszerűek. Szinte csak ennyi az egész:

Az ember legyen hasznos lény az élet minden viszonyában. A költekezésben mindig egy fokkal kevesebb legyen, mint amennyi lehetne. Ha selyemruhát viselhetne, viseljen szövetruhát. Ha pezsgőt ihatna, igyék badacsonyit.

Aki még ennél is kevesebbel beéri, körülbelül egész életére biztosította magát, ingyen.

* *

Nincs annál valami ördögibb csábítás az életben, mint amikor észrevevesszük, hogy a nagy gazdagság gyors eléréséhez kevésbbé az ember nemes, mint aljas tulajdonságai kellenek.

* *

A legnagyobb gazdasági erény, sőt egyáltalán a legnagyobb gyakorlati erény a *mértéktartás*.

Ereje oly nagy, hogy még a rosszat is jobbá képes tenni, ha jóvá már nem is. III. Napoleon sikereit is a rosszban való mértéktartás elvének tulajdonították barátjai.

A mértéktartás tehát még a rosszban is bizonyos erény, vagy legalább annak az árnyéka.

* *

A *fösvénység* és a *tékozlás* közt mindenestre nehéz igazságot tenni.

A világ a tékozlást jobbnak tartja. Annyi bizonyos, hogy az sokkal szeretetre méltóbb. A tékozló ember rendkívül sok embernek okoz örömet. A gazdag asztal, az

eszem-iszom, a tárva-nyitva levő ház, a dús ajándékosztás rendkívül sok embert vonz a tékozló köré.

Ellenben a fösvénység terhes tulajdonság. Kifelé rideg, visszataszító; a családban viszálykodást és gyűlöletet támaszt. És kivonja az összegyűjtött tőkét a termelő tevékenységből.

A fösvénység mindazáltal minden csu-nyasága mellett is kevesebb kárt okoz. Gazdasági előnye, hogy az összekuporgatott tőkét együtt tartja, ami a fösvény halála után felszabadul. Sok fösvény azonban a még többek szegénységét jelenti.

Középütt van a *takarékosság* és a józan élet. A két rosszból összegyúrt jó. Méltó az emberhez, mivel az ember is csak így van összegyúrva — Göthe mondja — sárból és tűzből.

* *

A meggazdagodás társadalmi forrása a munka. A magunké vagy a másoké. Soha és semmiféle elmélettel vagy példával nem lehet tehát a helyes logika ítélőszéke előtt elfogadhatóvá tenni azt a közkeletű véle-
ményt, hogy csak „pénzt kell csinálni, akár-
honnán is, az mindegy“.

Az a pénz, amelyet meg nem érdemelünk, hanem valamely gonosz, bár igazságosnak látszó művelettel felebarátaink zsebéből kicsikladoztunk, végre sem más, mint a lopásnak valamely fajtája. Még pedig azért az, mivel nem adtunk érte hasznos ellenértéket annak, akitől kaptuk vagy elvettük.

Egyáltalán minden oly jövedelem passziva a nemzet vagyonában (tehát végül a magunk vagyonában is), amelynek legalább is akkora haszna nem volt.

Egyébiránt a mások munkaeredményének igazságtalan elvonásával szerzett vagyonban nincs is állandóság. Sokszor már az is elveszti, aki szerezte, de a gyermekei mindenesetre nagy gyönyörűségüket találják abban, ha eltékozzolják. Ami ebül gyűlt, annak ebül is kell elvesznie.

Protekció.

Nem minden pártfogolt ember hitvány, de minden protekció veszedelmes.

A protekció, mint uralkodó társadalmi intézmény, azonban mindig a szabad fejlődés, az egyéni érvényesülés, a haladás és köz-tisztesség ellensége volt. Tehát ellensége mindenütt a szabadságnak is.

Hogy különben a protekció az erkölcsi kritika szempontjából sem helytálló dolog, ennek legnagyobb bizonyítéka az, hogy titokban, vagy ahogy szebben mondják: diszkréció mellett gyakorolják. Vagyis szégyellik.

* *

Minden protektor egy-egy olyan úr, aki pártfogoltjai jóindulata, háladatossága és szolgálatkészsége, tehát szabadsága felett is uralkodik. Vannak olyan pártfogók is, akik a rabszolgatartásig viszik.

Türelmesség.

A türelmességet nem tartják kiváló erénynek; de kiváló okosságnak igen.

Mivel a legtúlzóbb ellenvéleményekben is van rendesen valami kis magva az igazságnak, nem szabad kockáztatni, hogy az elvesszen. Ehhez pedig a türelmesség segít el bennünket. De ha éppen semmi igazságot sem látunk valamely állításban, még azt sem szabad türelmetlenül elgázolni. Még pedig három komoly okból nem:

1. azért, mert a türelmetlenség megszokása más esetben az igazságnak árthat;

2. mert a magunk nézete is elfogult lehet s így bírái mások állításainak egymagunk, minden meggyőzés nélkül, nem lehetünk;

3. azért, mert minden igazságtalanság bebizonyítása csak igazságunk erejét fokozza és azt az emberek meggyőződésében csak annál nyomatékosabbá teszi.

Általában véve a legtöbb igazság nem azért vész el, mivel sokan támadják, hanem azért, mivel kevesen vizsgálják és védik meg kellő alapossággal. Tehát türelmesség híján.

* *

Türelmesnek és igazságosnak kell lennünk a tudás minden vágya iránt még akkor is, hogyha az szertelenségekben nyilatkozik meg. Az ismeret és okoskodás tévedéseit is mindig kutatni kell a kritika világosságával. De aki a tévedéseket kutatja, annak el kell készülnie arra is, hogy a legnagyobb türelmetlenséggel találkozik.

* *

Ha az emberek jól meg tudnák tartani azt a legnagyobb cselekvési szabályt, hogy *haragban ne tegyenek semmit*, sőt lehetőleg ne is mondjanak semmit, igen sok könnytől, vértől és kései bánattól lenne megkímélve a világ.

Illik különben ez a legfőbb életszabály minden élenkebb emberi indulatra is, amilyen a féltékenység, kétségbeesés, erős szégyen, stb. De illik még a mértéktelen örömsre is, amely utóbbi a dölyfös, elbizakodott szó és tett kútforrása.

Az öngyilkosságok legnagyobb részéről is kimutatott dolog, hogy szertelen indulatok kényszerítő ereje alatt születtek meg. Számos eset van, amikor az öngyilkosjelölt a nem sikerült öngyilkossági kísérletből kigyógyulva, később nem érti, hogyan követhette ő el azt a borzasztó cselekményt. Hogyan? Hát türelem híján.

A világ.

A művelt életben rendesen túlbecsülik az emberek a világ iránt való tartozásukat.

Az ember a világnak, vagyis a társadalomnak nem tartozik többel, mint amennyit a rómaiak közmondása tart:

„Honestre vivere, neminem laedere, suum cuique tribuere.“

Tisztességesen élni, senkit nem sérteni, mindenkinek megadni a magáét.

Az, hogy abból, ami minket illet, másnak is adjunk és bőkezűséget tanúsítsunk,

nem tartozik társadalmi kötelességeink közé. Ezt tőlünk legfellebb *kérhetik* és mi tesszük vagy nem tesszük a szerint, amint magunk és családunk jólétével összefér.

Aki ezekben is enged az illetéktelen tolakodásoknak, követeléseknek, vagy igényeknek, azt a világ hamarjában ki fogja rabolni, nemcsak az anyagiakban, hanem az erkölesiekben is.

Ajtónkat és szivünket mindig tartsuk zárva a rablók, tolvajok és csavargók előtt.

* *

Az ember, mire megnő, nagyon sok ostobaságot lát ezen a világon. A maga okosságának a próbaköve azonban mindig az, hogy képes-e az ilyenek mellett könnyű mosollyal, harag nélkül elmenni a maga jobb dolgai után?

Aki haragszik, annak soha sincsen igazsága.

Diszkrétció.

A *diszkrét* szó általában a magasabb értelemben vett méltányosságot, vagyis azt a kiméletességet és gyengédséget jelenti, amellyel az egyik művelt ember a másiknak kölcsönösen tartozik.

Ilyen a bizalmas beszédek titokban tartása. Más magánügyeibe való bele nem tolakodás. Apróbb súrlódások udvarias és előzékeny elintézése és általában a férfiak udvariassága egymás között is.

Az indiszkrécio mindezeknek az ellenkezője. Tehát a vett szolgálatok nem viszonzása; hiábavaló kifecsegetése bizalmi dolgoknak; kotnyeleskedés mások magánügyeiben; szivességre durvaság; tapintatlanság; kiméletlenség a gyengédebb érzelmek iránt és az ehhez hasonló ildomtalanságok.

A diszkréciónak az erkölcsi határa ott van, ahol a benne rejlő gyöngédség más embereket félrevezet. Ekkor már félig csalás.

Eszesség, okosság.

Az eszeség és okosság két nagyon is különböző dolog; pedig rendesen összezavarják.

Az *eszes* ember kisebb értékű, mint az *okos* és sokkal több is van. Az eszeség ismertető jelei: gyors felfogás, a közeleső lehetőségek közt gyors választás, kevés indok és még kevesebb lelkiismeretesség mellett célszerű gyakorlati ítélet és gyors végrehajtás.

Az *okos* ember az értékesebb és kevesebb. Ismertető jelei: inkább mély és kimerítő, mint gyors felfogás; a közeleső lehetőségeken felül a távoleső lehetőségek és a messzebb eső célok észrevétele. Számos indítóok erejének tiszta felismerése és alapos, hosszabb időre számított, állandóbb értékkel bíró ítélet. A végrehajtásban pedig a megmozdított vagy megtámadott tények és viszonyok nagy körének folytonos szemmel kísérése. A mellett szívós következetesség és lelkiismeretesség.

Az okos ember más mint becsületes nem is lehet.

Stílus.

Az embereknek általában véve igen kevés gondolatuk van, de akiknek van, azok jórésze sem rendelkezik határozott, tiszta gondolatokkal. Akik pedig rendelkeznek, azok nagyjobb része meg nem képes meglevő gondolatait egészen világosan és szépen kifejezni.

Ennek oka olykor természeti hiba, de legtöbbször az, hogy vagy otthon, az iskolában vagy a társaságban nem tanultak meg

logikusan, helyesen gondolkozni, hanem ugrálnak, kapkodnak.

Legnagyszerűbb orvossága ennek (de nem a legkönnyebb), hogy az ember amit gondolni kezd, gondolja lehetőleg végig. Szokja meg különösen, hogy a más beszédébe bele ne vágjon és kívánja meg mástól is ugyanezt. Ez akarat, fegyelem és jó nevelés dolga.

Ha már most *van* az embernek kifejezni való gondolata, akkor még mindig küzdeni fog azért, hogy azt, a mi *van*, teljes kifejezésre is tudja hozni. Nagy íróktól, nagy szónokoktól, államférfiaktól és művészekről tudjuk, hogy gondolataik kifejezéséért mindig küzdenek s az, amit mondanak, írnak, festenek vagy faragnak, mégis innen marad gondolatukon.

Az ember nemcsak szóval, hanem szemmel, taglejtéssel, arckifejezéssel és testmozgással is beszél és mégsem tudja minden gondolatát úgy kifejezni, ahogyan gondolja.

Tehát ezért is meg kell küzdenie. Foglalkoznia kell irodalommal, zenével, képzőművészettel, kivált a beszéd művészetével, hogy a kifejezésben a lehető tökéletességig eljusson. A társaságban pedig mindig

ügyelnie kell magára, kivált pedig a nyelvére, hogy megszokja a kellemes és helyes gondolat kifejezéseket.

Ezért helyes a jó társaságot keresni, ahol az emberek nem fecsegnek össze-vissza, nem vágnak egymás beszédébe és nem beszélnek merő haszontalanságokat.

* *

Szép stílus és helyes beszéd!

Azok, akik jókor megszokják, hogy hiábavalóságokat ne fecsegjenek és ne írjanak, hanem mindaz, amit mondanak és írnak, a gondolt dolognak minél teljesebb és minél világosabb kifejezése legyen: azok következetes gyakorlás mellett a beszédben és írásban nagy tökéletességre vihetik.

A stílus szépsége tulajdonképen az eredetiségtől függ. Az emberi szó és írás végtelen sok árnyalattal bír. Egy és ugyanazon gondolat kifejezésére csodálatos sokféleségek állanak rendelkezésünkre. Az eredeti ember mindig úgy fog beszélni és írni, hogy embertársai gyönyörűséggel hallgatják, mivel előtte ugyanazt a dolgot senki nem adta elibük annyi új vonatkozásban és olyan világításban. Amit tehát mond, ha régi dologról mondja is, egészen új.

Igazság, hazugság.

A társaságban a *túlságosan igazságos* ember is éppen oly kiállhatatlan lehet, mint a hazug. Sőt kiállhatatlanabb is.

Az igazság már magában véve is igen kemény és nehéz dolog; aki azt még azonfelül kiméletlenül, ízlés és tapintat nélkül adja be másoknak, az bizonyára igen kellemetlen ember.

Azonban számos olyan igazság is van, ami a hazugságnál is sokkal rosszabb. Vegyük például, ha valaki egy barátja intim dolgát nyersen elmondja, miféle igazság az ilyen! Pedig nem hazudott.

Ellenben milyen becsületes hazugság az, ha valaki egy barátja hírnevét vagy egy nő becsületét hazugság árán is, de kimentí a veszedelemből.

* *

Az igazság egyáltalán nem légnemű test, hanem valóság, ami az élettel össze van szöve s maga is alá van vetve fejlődésnek és alkalmazkodásnak. Valamikor azt hiték, hogy az uzsora ártatlan és megengedhető dolog, de az idő megmutatta, hogy nem az. Ha a kritikát elnyomjuk (a legbolondabbat sem véve ki), az igazság egy részét is eltiporjuk vele.

Az igazságok alá vannak vetve a megposhadásnak is. Az az igazság, ami fölött nem folyik vita, könnyen elposhad, vagy mindenféle visszaélés és hibás használat zsákmányává lesz. Annak tehát untalanul föl kell üdítettetnie, mint az emberi testnek táplálkozás által.

Az igazságok táplálkozása a *szabad vélemény*, vagyis a kritika. Ez korrigálja a hibás használatot, ez mutatja meg tökéletlenségeit és ha helyt bír állani: ez mutatja meg annak igazi erejét is.

* *

Az *igazsággal* rendesen úgy vagyunk, mint a nyers hússal a szakácsné. Megpuhítjuk, megütjük, fűszerezzük, megrázzuk, folszeleteljük, mártásba foglaljuk, szépen föltálaljuk... de még így is mindig akad olyan finnyás vendég, aki az orrát fintorgatja.

Az ősök.

Az ősök kultusza, ha csak nem kitünő szellemi és testi tulajdonságaiké, merő előítélet.

Az *apák* érdemei nem tartoznak ide. Miért ne válnának azok gyermekeik javára

is, holottan a derék apa azon iparkodik, hogy a fia még derekabb legyen, mint amilyen ő volt, a leánya pedig kifogástalan. Viszont a hitvány fizikai és erkölcsi jellemű apák hibái is számot tesznek a fiakban, feltéve, hogy az anya — az emberiségnek ez a nagy szabályozója — nem javította ki vagy nem tette még nagyobbá a hibát.

Ha tehát a magyar szólásmód azt mondja: „ismertem az apját, az is becsületes és derék ember volt“, abban semmi más nem nyilatkozik, mint józan és átlagosan be is való ítélet. Az ellenkezőben is.

Hanem, hogy az ember az *őseire* mitől büszke, ha csak előítéletből nem, azt már nem tudni.

A dolog úgy áll, hogy az embereknek — közönségesen — csak egy apjuk szokott lenni és ha az becsületes ember, hát aki ismerte, az tisztelheti őt még gyermekeiben is.

De ki az, aki azt a tömérdek ősapát, ősanyát s ezeknek őseit ismerte?

Hiszen egy élő embernek, akár van koronás névjegye, akár nincs, rengeteg számú elődje, az van. Van neki 4 nagyszülője, 8 dédapja és dédanyja, 16 ükje, 32 ősszüelője.

Felfelé menve, az ötödik nemzedéknél 64, a hatodiknál 128, a hetediknél 256, a tizediknél 1024 őst találunk, sőt a tizenhatodiknál (s ez átlag csak 500 évnek felel meg) már 65.532 őst, akiknek, a dolgok földi rendje szerint, fele férfi, fele nő.

Már most ki lehetne az, aki az átöröklő „fajnemesség“ dolgában mérget vehetne rá, hogy ilyen rengeteg férfi, illetőleg nő közt, valamennyi híven megtartotta a kánont. S ha meg is tartotta, uristen, mennyi becsületes ember és mennyi svihák lehetett az ősök eme hadseregében?

Az átöröklés fiziológiai tana bizonyára nem chimera; de az már rettenetes chimera, ha a nagynevű őssel bíró silány utód abban a hitben él, hogy az ő ereiben annak az egyetlen egy nagy embernek és csakis annak a vére csörgedez, akire olyan büszkeséggel hivatkozik. Csörgedez biz ottan megszámlálhatatlan erekből származó vér is. És nincs köztünk egy se, aki megesküdne rá, hogy valamelyik őse nem pusztult-e el akasztófán?

Szóval, akárhogy családfázzunk, mindkinek közös végzete, hogy egész hadseregekre menő őse van, akiknek megvágatása nem állott hatalmában.

Arrogancia.

A szerénység értékéről különbözőképen vélekednek az emberek. De hogy az nem értéktelen jellembeli tulajdonság, azt a stréberek is vallják.

Mint abszolút erkölcsi mérték a szerénység az altruizmusnak, vagyis a mások jogaira és érdekeire való tekintetnek magasabb foka. Egy igazán jogtisztelő és erkölcsileg befejezett műveltségű ember mindig szerény is szokott lenni.

Mint gyakorlati érvényesülési tulajdonság, a szerénység természetesen nincs ilyen nagy becsben. E részben az emberek a létért küzdő embernek többet megengednek, mint annak, aki már nem a létért, hanem a lehető legjobb létért küzd.

Az, aki még *senki*, kevesebb szerénység mellett is tiszteletreméltó marad, bár minden szerénység nélkül bizony az sem. De aki már *valaki*, attól mindenki elvárja a nagyobb szerénységet. És joggal.

A legnagyobbfokú szerénységet pedig azoktól várjuk el, akik már magas pozíciónak vagy tekintélynek örvendenek. Innen van, hogy a nagy emberek rendszeren a szerénység mintaképei is.

A nőknél a leány és a matróna legyen szerényebb, mint a fiatal asszony. De ez se legyen szerénytelen.

A szerénység ellentéte pedig a követelőzés, vagyis az arogancia.

* *

A sok pénzzel nevelt gyermekek olyan méreggel vannak fölnevelve, ami nem a testet, hanem a lelket öli meg.

A pénzzel bőven táplált fiú pökhendi, tékozló és aljas erkölcsi érzületű férfivá szokott lenni. Az így nevelt leány pedig arogans, döllyfös és elbizakodott.

Azonfelül aki az életében sohasem ismerte meg a szükölködés, a nélkülözés és a jobbért való küzdelem titkait: igaz mérték nélkül áll ott, ahol más emberek szenvedéseiről van szó. A pénz tehát rendesen szívtelemné is neveli a gyermekeket.

* *

Az evangélium tanításai közt talán a legszebb, emberhez legméltóbb, de mindenekfelett a legbölcsebb az *alázatosság*. A szeretet legmagasabb tana ez, mely mind a négy könyvön átvonul. Azonfelül is a Miatyánk lelke. Semmi sincsen, ami a kereszténységet minden más vallásos világ-

felfogástól annyira megkülönböztetné, mint ez az egy.

Nem a helotizmus, nem az önérzet lealacsonyítása, nem a gyöngeség vagy gyávaság tanítása ez, hanem örökkévaló figyelmeztetése mindenkinek a jóban való túlság veszedelmeire, tehát minden néven nevezendő *gőgösség* pusztító erejére.

Vagy nem ott kezdődik-e minden szerencse és boldogság romlása, amikor a boldog ember a farizeus lelkét érzi magában és vele gondolkozik:

— Hála neked Isten, hogy engem különbnek teremtetél, mint a többiek.

Pletyka, botrány.

A társadalmi élet fegyelmével és rendjével jár, hogy annak bensőbb, bizalmasabb része se maradhat a többiek ellenőrzése nélkül. És ha jól meggondoljuk, mi volna egyéb a pletyka, mint ennek mindennapi gyakorlása.

A férfiak és nők igazi belső értékét nem is lehet másképpen helyesen meghatározni, csak úgy, ha azok kiváló tulajdonságairól, hibáiról, gondolkozási és cselekvési módja

felől adataink vannak. Ezeket pedig csakis bizalmas beszélgetés útján lehet szerezni.

Ha az ilyen beszélgetést az illem vagy a korrektség tiltaná, nagyon sok érdemetlen ember részesülne illetéktelen megbecsülésben és sok érdemes maradna elnyomva.

Ez így is van ott, ahol a diszkréció túlságig megy s az emberek mások hibáiról még a legbizalmasabb körben is hallgatnak. Az ilyen állapotot mindig azok használják ki a maguk javára, akik a kiméletre legkevésbé érdeemesek.

Persze, a szerelem dolgaiba is beleütik embertársaink az orrukat. Azonban a szerelem utóvégre sem olyan privátügy, mint azt az ember gondolná. Ha nem csalódom, ebben is vannak némely ellenőrizni való részletek.

* *

A *botrányok* iránt is legyünk igazságosak.

A botrány, habár kellemetlen is, de hozzátartozik a társadalom életéhez. Bizonyos dolgok kiméletlen leleplezése, vagy ríktó világosságba állítása, megér annyit a társaséletben és közéletben, mint amennyit például a betegség biztos diagnózisa a testi világban, habár fájdalmas is.

A botrányok elvégre is rendesen messze elharapózott betegségek kifakadásai. Majdnem hihetetlen, hogy az emberk közt a morális kóranyag mennyire el képes terjedni, ha nem háborgatják meg valamivel. S az okos ember bizonyára kevésbé haragszik a botrány miatt, mint amilyen érdekkal tanulmányozza, hogy mi van alatta?

Jézus maga is így szólott: „Szükséges, hogy botrányok legyenek . . .“

A megszólás különben általános szokás az egész világon. Csak az oka nem egyféle. A Fidsi-szigeteken azt a férjet is megszólják, aki házassága első évében nem falja fel az anyósát.

Kellemes.

A kellemességek csak apró töredékei a boldogságnak. Lehet száz kellemes érzésünk, de egyetlen ellenkező érzés pocsékká teheti valamennyit.

A gazdagság és vagyoni jólét mindenestre kellemes dolog, de a dúsgazdag ember, akinek gyötrő podagrája van, azt fogja mondani, hogy nem a pénz, hanem a jó egészség az első feltétele minden boldogságnak.

Az életnek, hogy kívánatos maradjon, bizonyos mennyiségű kellemes fölindulásokra vagyis örömekre van szüksége. A kellemetlen fölindulások, vagyis a szenvedések túlsága az életet nyomorulttá teszi s előbb-utóbb elrongálja magát az idegrendszert is. Gyakran pedig az élet csődjére vezet.

* *

A kellemes emberek kellemességének egyik titka az, hogy beszélgetés közben nem magukról fecsegnek, hanem lehetőleg annak dolgairól, akivel beszélgetnek. Az emberek többsége magával szeret legjobban foglalkozni s mindig kellemes előtte az, aki erre alkalmat nyújt neki.

De ez nem azt jelenti, hogyha az ember így cselekszik, akkor mindjárt kellemessé is válik.

Ahhoz, hogy más ember dolgairól kellemesen tudjunk beszélni, óvatosság, tapintat, sőt eszesség is kell. Vannak emberek, akik e recept mellett felette kiállhatatlanok, mivel kiméletlenül beletolakodnak embertársaik rejtett fájdalmaiba, szorosan magántermészetű ügyeibe és végiggázolnak leggyöngédebb érzéseiken.

Okos és helyes érzésű ember azonban

mindig óvakodni fog attól, hogy saját édes *énjét* tegye beszélgetés tárgyává.

— De hiszen akkor — mondja valaki — két okos ember nem is tud egymással beszélni, mivel mindegyik a másikról akar beszélni és egyik sem engedi magát!

Nem kell félni. Nagyon ritka eset, hogy két igazán okos ember kerüljön össze az életben s ha összekerül és észreveszik egymást, igen hamar ki tudnak egyezni — felébe.

* *

Fokozatok:

Kellemes ember az, aki nem beszél magáról, hanem arról, akivel beszél és arról is jót.

Kevésbé kellemes, de nagyon tűrhető ember az, aki másokról beszél — rosszat.

Kellemetlen ember az, aki magáról jót beszél.

Kiállhatatlan ember az, aki magáról beszél jót.

Műveltség.

Az általános műveltséghez tartozó jó könyvek, folyóiratok és újságok olvasása mintegy befezője az alapos műveltségnek,

de nem a lényege és az alapja. Inkább kész eszközeink és gépeink utolsó simításához s tetszőssé tételéhez hasonlít. Később pedig arra való, hogy azok el ne rozsdásodjanak és el ne romoljanak.

* *

A művelt jelzőt igen sok ember nem magáért a műveltségért követeli meg magának, hanem csak azért, mivel az előkelőséget ad.

A társaséletben azonban nincs fonákabb dolog, mint az efféle rangoskodás. Azokat, akik hosszú fáradság útján a tudás, belátás és humánus gondolkozás magas fokára jutottak el, azokat nem születésük-nél vagy nevüknél fogva, de egyéni értéküknél és súlyuknál fogva illeti meg a tisztelet és tekintély nagyobb mértéke.

A demokratikus felfogásnak nem az az értelme, hogy mindenki, aki csak nadrágot és cilindert vagy szép toilettet visel, már ennél fogva egyforma tekintéllyel is bírjon, hanem igenis az, hogy az egyéni érték megtalálja a maga tekintélyét és elismerését.

* *

Rosszul állanánk, ha mindenkit művelt embernek kellene tartanunk, akinek selyem

kravátlíja, impozáns szabású nadrágja, lakkcipője és kifogástalan érintkezési modora van. Ilyen a zsebmetszők közt is találkozik elég.

Művelt ember az, akinek általános ismeretei szélesek és a kultúra minden ágában bír annyi elemi tájékozottsággal, hogy nem bámul, mint a kapubálvány, ha az emberi tudás valamely ágáról, ha akár a matematikáról is beszélnek; ha pedig szól, hát nem mond bolondokat. De még ennél is biztosabb ismertetőjele az, hogy erkölcsi világfelfogása nemesebb, mint a pusztán csak civilizált embereké.

A legműveltebb ember is lehet olykor szögletess, kellemetlen modorú, vagy éppen neveletlen; bár egészen neveletlen aligha található százezer közt kettő. Ellenben a legfinomabb uracs is lehet olyan műveletlen, mint a tinó. Ebből a fajtából pedig sokkal több van.

Nevelés, gyakorlás.

A lélek nemes, erkölcsi tulajdonságait éppen úgy gyakorlás útján kell fölébresztetni és fejleszteni, mint a testi erőket.

Ez a mi szép lelkünk is csak olyan al-

kotással bír, hogy a pusztá elméleti nevelés nem segít rajta, ha csak nem megy át a gyakorlatba s ezen a réven nem rögzik bele a lélekbe a „jó“. Valaminthogy kevés becsü az olyan jószív is, amelyik a nyomor láttára megindul s elfelejti a kéznek megmondani:

— Markolj be barátom a pénztárcádba!

* *

Hibáit az ember még akkor sem tudja kidisputálni magából, ha már addig is jutott, hogy azokat szinte vegytani módszer szerint képes magában elemezni. Hiábavaló a morális füstölés, akár mindennap is! A lakásból sem takarodik ki a piszok azzal, ha jó illatokkal elárasztják.

* *

Ha valaki már annyira ismeri magát, hogy gyarlóságait rendbe tudja állítani, jól fogja tenni, ha bűnlajstromot készít magáról, azt naponkint megtoldogatja s jól bevágván, lehetőleg iparkodik arra is figyelve cselekedni.

Természetesen azért még mindig fog maradni egész sorozat kiírtatlan hibája. A vérmérséklettel összenőtt emberi hibák ha fékezhetők is, de azokat egészen kiírtani épp oly lehetetlen, mint a testnek veleszüle-

tett hiányait vagy eltorzulásait. Azonban javítani mindig lehet rajtuk, ha mással nem, mankóval, protézissel.

Vígaszul szolgálhat, hogy vannak ilyen elpusztíthatatlan erények is.

* * *

Legelső erkölcsi fegyelmi az életben a szüleink iránt való tisztelet. Ez kapcsol be minket először az állati világból az emberi társasélet hatalmas világába. Ezen tanuljuk meg a tekintély világalkotó elvének értelmét és tiszteletét. És ezt meg nem tanulva válunk gonosztevőkké.

* * *

Szülőknek, tanítóknak, de kivált az anyáknak sohasem volna szabad elfelejteni, hogy a gyermek sorsát nagy vonásokban már a serdületlen kor benyomásai elhatározzák.

A nevelés kezdődjék már a bölcsőben rendes és pontos táplálással és folytatódjék a serdületlen kor végéig (a nyolcadik év) okoskodás és tanítás nélkül pontos *szoktatással* és *gyakorlással*. Amit eddig a korig tettünk, a gyermekbe egészen beidegződik és életén őt végig kíséri. Amit ekkor elmulasztottunk, végzetévé lehet, ha szeretetből tettük is.

* * *

Modor és műveltség: két egyformán előkelő szabású ruhában sétáló gentleman az utcán. Az egyik tökfilkó, a másik lángész.

Előkelőség.

Az *előkelőség* bizonyára nem a ruházatban és a modorban van, hanem a fölfogásban és a gondolkozás módjában. Selyem ruhában és gyémántok közt is lehet találni alacsony érzületet, viszont pedig a legegyszerűbb megjelenésű emberek közt is olyanokat, akikkel ha néhány szót váltunk, mintha valami kellemes illat csapna meg; az igazi előkelőség illata.

Egyik kiváló emberünk egy alkalommal azt a szabályt bocsátotta szélnek, hogy a „parvenüt nem a születés adja, hanem a fölfogás.” Ez igaz. Még az arisztokrácia körében is igaz, ahol számos oly ember talál befogadásra, aki mögött nem állnak milliók, de ezerek is alig; míg számos olyan ember hiába kapaszkodik beléjük, aki talán pénzeszacskós báróságra is tud hivatkozni.

* * *

Előkelő lehet általában véve arra való születés nélkül is mindenki, aki jó nevelés

mellett a társaságban nem keresi saját érdekeinek mohó kielégítését, óvakodik minden mosdatlanságtól s ha egy kiváló emberrel megismerkedik, másnap nem szalad hozzá hivatalt vagy kölcsönt kérni.

A választékos öltözködés és a jobb körkhöz tartozó dörgölődzés révén legföllebb csak a parvenüségig lehet fölvinni. Az igaz, hogy ez is valami.

* *

Az elegancia csak állapot, mint a nátha, de nem érdem; vagy ha az, akkor a szabó, kalapos, cipész, keztyüs és a fehérenműkészítő érdeme, avagy az illatszergyárosé, aranyművesé és táncmesteré. Az egész csak úgy van rákenve az emberre, mint a cserépedényekre a máz. Olcsó dolog, de nem is ér sokat. A finom külső megjelenés és föllépés dolgában a csalókat és szédelgőket senki sem mulja felül.

Konvenciók.

Szakadatlan harc folyik közöttünk. Az egyén természeti jogait szegzi a társadalom ellen és tisztán csak a maga módja szerint akar boldog lenni. A társadalom ellenben mindenféle konvenciókkal bástyázza körül a maga rendjét és boldogulását.

Az élet igazi becsét azonban nem a társadalom hallgatólagos konvenciói képviselik. Ezek bizonyára a rend kötelékei, amelyek megakadályozzák, hogy az ember természeti ösereje keresztülgázoljon a többiek vetésein. Ezek nélkül sem a jog, sem a válás, sem semmiféle más kötelék nem volna elég erős az állandó együttélés fenntartására és így a civilizáció, minden jog és hit ellenére, rohamosan fejlődne vissza a kőkorszak felé.

Igen; csak hogy a konvenciók, az illem szabályai, a megszokott formák, a hagyományok s a becsületről és különösen az egyéni boldogságról való állandó felfogások hamar elfajzanak, ha folytonosan nem ül a nyakukon a tagadás, a kritika, sőt a rombolás szelleme!

Világos ennél fogva, hogy minden társadalmi konvencióban megvan az a hajlandóság, ha kezdetben még oly tiszteletreméltó is, hogy idővel a legkülönbözőbb tökfek és képmutatók gyűrűstáncává legyen s minden eredetiségnek és minden öserő érvényesülésének útjába álljon. Ilyenkor már *előítélet* a neve.

* *

A társadalmi zsarnokság nagyobb el-

lensége az egyéni boldogságnak a legzsarnokabb politikai rendszernél is. Ez ellen még forradalmat sem lehet csinálni.

Pedig egész gondolkozásunk arra megy ki, hogy az egyén magát minél teljesebben megadja a társadalmi konvencióknak. Keresvén a békét és a köztiszteletet, rendesen magára is engedi disputálni mások szokásait, felfogását, tévedéseit, terhes illem-szabályait, gyakran még gondolatmenetét is, ruhaszabását pedig mindig. Így lassankint a meggyőződésekből, sőt a lelkiismeretben is átadja magát mindenki a konvencióknak, mivel azok a megfontolás terhétől megkímélik.

A művelt férfi vagy nő tehát — ha erőt érez magában arra, hogy a maga esze szerint gondolkozzék és a maga lábán járjon, — sohase adja meg magát feltétlenül a „társaság“ zsarnokságainak. Tegye meg a lényegtelen dolgokban az engedményeket a többieknek, igen. Legyen illedelmes, gyöngéd és udvarias a többiekkel való érintkezésben. Viselkedjék úgy, hogy a vele való érintkezés ne legyen kellemetlen. Azontúl azonban sem jobb nézeteit, sem helyesebb szokásait, sem épebb erkölcsiségét, sem idejét, sem lakását, sem elhatározásait ne

engedje zsákmányul az általános erőszaknak.

Mindenekfelett pedig ne engedje magát naponkint ezer tisztos hazugságra kényszeríteni.

* *

Aki a társadalmi élet bevett rendje és formái ellen cselekedettel fellázad, százszor gondolja meg, hogy mit cselekszik. A lázadásra ős-joga csak annak van, aki a meglevőknél erősebb és igazabb törvényekre képes hivatkozni. Legtöbbszörre még ez is el fog bukni, mivel az élet nem tűri a neki nem való hatalmasabb igazságokat. Minden ilyen lázadásban már kezdettől fogva benne van a tragikai bukás magva.

De ha valóban igaza volt s érette a felelősségeket a legteljesebb mértékben kész volt mindenkor viselni, lelkiismerete érintetlen marad és nyugodt lélekkel lehet boldog vagy veszhet el, mivel isteni törvények szolgálatában cselekedett.

* *

Az, hogy valakit kiközösítsenek a társaságból, vagy éppen felakasztanak, még nem sokat jelent. Az a kérdés, hogy miért?

Gyakran a legnagyobb erények is halálos bűn gyanánt tűnnek fel a társadalom

szemében, mely mindennek ellensége, ami az átlagtól elüt és kényelmét veszélyezteti.

A történelemből eléggé ismeretes, hogy nemcsak a legnagyobb gazembereket szokás felkötni, hanem gyakran a legnagyobb hősöket is. Azokat, akik túlnagy erényekkel a „rendet“ megzavarták.

A közepes erényekkel és közepes gonoszsággal rendelkező emberi lénynek van aránylag legkellemesebb helyzete, de csak a közepes társadalmi életben.

* *

A gondolat és szellem emberei azért vétenek oly sokszor a társadalom étetszabályai ellen, mivel sohasem tartják a világot olyan silánynak, mint amilyen.

Azok, akik a művészettel vagy irodalommal foglalkoznak, hivatásuknál fogva a mindennapi élet praktikus légkörén felül élnek s miután hozzászoktak az eszményibb fogalmakhoz és következtetésekhez, nem képesek a köznapi élet rendes tényezőivel helyesen számolni.

A nagy poétán vagy tudóson például könnyen megesik, hogy valamely képtelen házasságba mászik bele, talán a szakácsnőjét veszi el; de a praktikus börzeügynökön soha.

Vendégek.

Legyünk irgalmasak vendégeink iránt is. Ne üljünk a nyakukra túlhajtott szíves-séggel.

Egyik híres francia hölgy emlékeiből tudjuk, hogy nála az estélyek — jóllehet szalonjában a szellem kitünőségei vettek részt — jó darabig kedélytelenek voltak. Ő azonban fölfedezte, hogy itt az elhelyezésben van a hiba s a szellemet az illem kényszere nyomja el.

Egy este, a vendégek távozása után, termében megfigyelte a székek elhelyezését s észrevette, hogy a székek különböző csoportokba vannak széthurcolva. A következő estélyre a feszes rend helyett már maga rendezte be az előbbihez hasonló székcsoportokat s legnagyobb örömmel látta, hogy vendégei a teremben szépen szétoszlottak és csakhamar a legelevenebb élet uralkodott köztük, mivel a közelebbi rokonelemek végre egymásra találtak.

A vendég se legyen rabszolgánk soha.

Fényűzés.

Annak, aki gazdagságát üres fényűzésben fitogtatja, csak hiúsága nyer kielégítést,

de az is milyen áron! Az emberek parvenünek fogják mondani, gazdagságának túlságos híre kél s csakhamar körülveszik őt, mint a rothadó gyümölcsöt a legyek, mindenféle hízelgők, kunyorálók és számítók.

A flanznak azonban van komoly társadalmi hivatása is. A természet által bölcsen arra van rendelve, hogy a hirtelen gyűlt nagy vagyon 2—3 nemzedék alatt biztosan szétoszoljon s érdemetlen kezekből érdeme-sebb kezekbe szivároгjon át.

* *

Olykor kimondhatatlan szánalom fog el, ha a gazdagokat azért irigylük, mivel gazdagok.

Hogyan lehet azokat irigyelni, akik az élet szent és tiszta levegőjét csak drága előítéletek bacillusaival fertőzve élvezhetik.

Akik másoknak szinte egyedül csak a rossz tulajdonságait látják: a hízelt, a szolgálalkúséget, a haszonlesést, a gyáva-ságot.

Akik aranybilincseket vernek gyermekeik lábára, s ha fiú a gyermek: pénzzel fertőztetik meg ifjúságát; ha pedig leány, az előkelőség aranymarháját imádtatják vele.

És előlik a gyilkos pénzzel még azt az egyszerű igazságot is, amit a földet túró

napszámos is ingyen kap a többtől, munkája közben, amint izmai megfeszülnek és szó esik a pajtások közt az élet nagy dolgairól.

* *

Méltó tárgya lehet a tudományos megismerésnek az, hogy milyen romboló természeti őserők dolgoznak a társadalom mélyén a gazdagság ellen? Mily törvény az, mely a felhalmozott *túlságos* jólétből kinyújtja fojtogató karjait és látatlanul elkezd öldökölni.

A természet nem tűr meg semmi emberi túlságot, még ha gyémánttal és hadseregekkel van is körülvéve. De megkeresi az igazságot még az egyszerű rongyok között is. Csak nem siet vele.

* *

A fényűzés ellen fölvett minden hatósági küzdelem bukással végződött eddig és azzal is fog végződni, ha csakis a mélyen fekvő betegség külső jeleit, a szimptómákat akarja meggyógyítani. Sőt úgy lehet, hogy egy leromló társadalom külső luxus-túlzása is elnyomatván, a lappangó aljasabb indulatokat duzzasztja meg az élvezetért való örjöngő epedés.

Szívésségek.

Kétféle szívésség van az emberek között. Az egyik az, amelyet csakugyan szív szerint adunk, anélkül, hogy önzés volna mellette. Adjuk, mert jól esik és tudjuk, hogy a szeretet művét gyakoroljuk vele. Hogy viszonzózzák, arra nem gondolunk. Ha kapjuk, elfogadjuk lekötelezettség nélkül; nem jut eszünkbe, hogy azt meg kell fizetni valamikor. Sőt az ilyen gondolat sértés volna arra, akitől vettük.

Ennek van valami köze az égi dolgokhoz és éppen azért fölötte ritka. A családban fordul elő s azok közt, akik egymást szeretik. Ismerősök közt is, de csak azoknál, akik művelt, humánus lélekkel bírnak és előkelő módon gondolkoznak az emberi viszonyokról és kötelességekről. S akik visszaríadnak attól, hogy a szív dolgaiból portékát csináljanak.

A másik szívésség hamis etikette alatt kél s éppen azért olyan gyakori, mint a hamis bor. Nem is szívésség, hanem árúcikk, tetszetős névvel, hogy jobban keljen. A szívésségnek ez a neme a társadalomban adás-vevés tárgya; csaknem olyan sűrű forgalmi eszköz, mint a pénz.

Egy francia író gúnyorosan ezt mondja:
Nem azokból a szívességekből szokott
az ember meggazdagodni, amelyeket ad, ha-
nem azokból, amelyeket kap.

* *

A szívességek adása és elfogadása nagy
művészet. Az életben az olyan ember, aki
előkelő módon gondolkozik s a mellett okos
akar maradni, körülbelül ilyen szabályok
szerint él:

Szívességet nem adok könnyen, de még
nehezebben fogadok el.

Kizsákmányoltatni magam nem enge-
dem, de ha szívességre határoztam el ma-
gam, derült homlokkal s minden viszont-
szolgáltatatra való várakozás nélkül adom.

Szívességet lehetőleg nem kérek. Ha
kérek, csak olyantól kérem, aki szíve szerint
adja s nem várja a visszafizetést.

Ha tévedésből olyantól fogadtam el szí-
vességet, aki várja és talán követeli az ellen-
értéket: azt kamatostól kielégítem és kiker-
getem.

Az adott szívességet lehetőleg elfelej-
tem, a vett szívességet mindenesetre viszonz-
om, de úgy, hogy a viszonzás távol legyen
a fizetés minden gondolatától.

Akit szívességemben részesítettem, nem sértem meg azzal, hogy vele bárhogyan éreztessenem.

Sohasem felejttem el, hogy a szív és a bizalom dolgaiban nem vagyok — házaló.

Életpályák.

Minden életpálya jó, de neked vagy nekem csakis az jó, amelyre kedvvel és tehetséggel felszerelve indulunk el.

Legtöbbször azzal buknak bele az életbe, vagy azzal teszik szerencsétlenné gyermekeiket, hogy az életpályán kínálkozó „jó módot“ és csakis ezt nézik, anélkül, hogy az ahhoz való képességeket és hajlamot is gondosan megmérnék.

Mihaszna indul el például valaki vállalkozónak, ha egész természete olyan, hogy a kombinációkat utálja s talán még vesztegetni is röstell. Mihaszna mérnöknek, holott nem a mértani, hanem az esztétikai vonalak iránt rajong.

A legnagyobb jó módhoz vezető életpályán is szegény ördög marad, sőt erkölcsileg is elnyomorodik az ember, ha kényszeredve, tehetsége és hajlamai ellen lép rá. Ellenben nincs olyan szerény életpálya, még

a kisbiróságot sem véve ki, ahol a maga körében értékeset, sőt nagyot ne tudjon szolgáltatni, ha kedve és hozzávaló képessége van.

Egy rossz hallású zenész sokkal kevesebb, mint egy szép szakállú kapus.

* *

Az élet nagy mozgalmaiban kétféle embert ismerünk. Az *elmélkedő* embert és a *cselekvő* embert. Mind a kettőre nagy szüksége van a világnak. Azonban ha az elmélkedésre született ember pl. mérnökké, orvossá, politikussá, kereskedővé, iparossá, bankigazgatóvá vagy ilyesmivé lesz, akkor mindig fél-életet fog élni és nem tudja kihozni magából igazi tehetségeit. Épp úgy, ha a cselekvő ember professzorrá, íróvá, művésszé, tudóssá lesz.

A pályaválasztásnál ez legyen az első megfontolás.

Az életbelépés küszöbén úgyszólván minden fiatal ember átesik azon a kínos lelki harcon, amelyen Jézus is átesett, amikor a sátán megkísértette. Legkivált az, akiben nagyobb értelmi és erkölcsi tartalom van, mint a nagy átlagban s ennél fogva tisztábban érzi az életfölfogások közt lévő különbségeket. A németek a „Sturm- und Drang-

periode“ néven ismerik Goethe óta ezt a küzdelmes időszakot.

Nem egy eset van arra is, hogy ez a belső küzdelem nagyfokú életuntságot húz maga után; olykor elhamarkodott elhatározásokra vezet; van eset, hogy öngyilkosságra.

Egyfelől ott áll a nemesebb életfölfogás; ideálisabb, magasabb célok kitűzése és a tetterő heves megnyilatkozása. Ezzel szemben azonban az élet nehéz gyakorlati követelései. Az erők végessége, a sivár praktikum, gyakran a vagyoni eszközök fogyatékosága, némelykor a kegyetlen szegénység és csaknem mindig a hit kicsinysége.

Másfelől ott áll a gyakorlati élettel járó szerencsésebb és kényelmesebb élet. Jó, célszerű házasság, hamis polgári furfangokkal vagy alakoskodásokkal és helyes számításokkal elérhető vagyoni jólét.

Igen, amikor *alkudni* kell, oda kell adni a jellem integritását, az önérzetet, a büszkeséget s ami legnehezebb: a nagyobb célokat, a lelkesedést, az idealizmust és a dicsőség szomját.

Akárhonnan nézze is az ember, nem könnyű határozni s az élet első durva ol-

dalba-lökéseitől könnyen fölbillen a kedély egyensúlya.

És mégis azt mondom: *őrizze meg az ifjú nemes lelkesedését az élet nagy dolgaiban és legyen türelemmel az élet alacsony-nak látszó dolgai iránt. Alkudni van elég ideje holtig.*

OSZK

Central Library of the University of Toronto

VIGASZTALÁSOK

Mindenki tévedhet, de a tévedésben csak az oktalan ember szokott megmaradni.

Cicero. Philippica.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

Amerre az élet útján áthaladunk, mindenütt a szeretetért elesett felebarátaink száanalomra érdemes holttesteik hevernek. Azonban a szeretet megéri ezt az óriási nagy áldozatot.

* *

Az élet telve van görbe és hibás dolgokkal. Ezek közül kiegyenesíteni vagy kijavítani sokat nem is lehet.

Az idő azonban szakadatlanul szánt, vet és boronál. Ha segítünk neki, sokat elboronál, ami ezelőtt hepehupás volt. És sok minden megoldhatlan dolog megoldódik magától, ha nem erőszakoljuk.

* *

Az emberek a *nehéz megpróbáltatásokból* rendszeren kétféle módon szoktak szabadulni.

Az *egyik* mód az, hogy gyötrelmeiket féktelen élvezetekbe temetik. A szenvedé-

lyes vagy felületes kedélyek rendszeren ezt választják. A férfi ilyenkor az ivásnak, kártyának s más „bánatesillapítónak“ adja magát. Elmulatja fájdalmát s gyakran vele vagyonát és becsületét is. A nő divatra, bállra, udvaroltatásra s effélékre adja magát s végül vagy elbukik, vagy ami még rosszabb: a maga szerencsétlenségébe beleránt egy ártatlan embert is.

A *másik* mód emberibb, nemesebb, termékenyebb és sokkal erkölcsösebb. Ez a munka. A kötelességek fokozottabb teljesítése. Szakadatlan hasznos tevékenység, ami a körülünk levő emberek egész sorára emelőleg hat, a jó hírnevet megtartja, vagyoni előnyöket szerez, a tisztaság és derékség benyomását ébreszti fel s végeredményében sokkal gyógyítóbb, mint a lealacsonyodás. Sőt újjászüli az embert a legnagyobb szerencsétlenségek romjaiból is.

A *harmadik* megoldási mód az öngyilkosság volna, vagyis megszökés a földat elől. Avagy megoldotta-e Nagy Sándor is a gordiusi csomót a kardvágással?

* *

A közhit azt tartja, hogy az életben a „szamarak“ könnyebben boldogulnak. És ebben is van egy csöpp igazság.

A korlátozottabb fejű emberek nem spekulálnak messze, hanem a könnyen elszámítható polgári ügyességgel megelégedve, az életet rendesen kellő helyen ragadják meg. Tévedésektől a közönséges józan szokások óvják meg őket. A maguk korlátozottsága viszi előbbre őket a járt úton. Holottan, ha az okos ember hibát követ el, — akkor ez nem közönséges hiba.

De meg az is, hogy felebarátjainkat szívesebben tartjuk „szamaraknak“, mint önmönmagunkat. És az élet dolgaiban nagy vigasztalásunkra szolgál, ha mások sikerét ezzel kisebbíthetjük.

Mindenesetre jó megjegyezni, hogy ez az igazság csak a valóban számár emberekre alkalmazható, de nem azokra is, akik tetetik magukat számárnak.

* *

Kegyelemkenyér csak az, amit az ember érdemetlenül fogyaszt. A nélkül tehát, hogy megszolgált volna.

Mindenki a tulajdon maga kenyerét eszi, aki másnak szolgálatokat tesz érte.

Az igazi kegyelemkenyéren csak a munkaképtelenek, csonka-bonkák tengődnek, de ezek nem tehetnek róla. Továbbá minden ingyenélő és sokan a munkátlan, léha gaz-

dagok közül: de ezek meg nem akarnak róla tenni.

* *

A nagy megpróbáltatásokban a vigasztalást és reményt az ember mindig csak a maga igazságaiból merítheti; sohasem másokéból.

Ezer és ezer dolog van az életben, amelynek egész nagy rosszasa nem önmagában van, hanem csak abban a viszonyban, amelyben az ember többi embertársaival áll.

Gyakran elég ennek a viszornak legkisebb módosulása is, hogy amit rossznak, kétségbeejtőnek tartottunk, tűrhető vagy éppen jó legyen. És ilyenkor azután mosolyogjunk azon, hogy mennyire rabjai vagyunk a — többieknek.

* *

Olykor úgy tetszik, hogy a szegénység a világ hajnalfénye; a természet erejének első megnyilatkozása. Az élet kezdete. Az alkotó erők első megmozdulása és az emberi boldogság legnagyobb ígérete.

A szegények mellé áll a természet örök törvénye is. A szegény emberek termékenysége szabályozza a jövőt és nem a gazdagoké, mivel az utóbbiak szaporasága vgyonuk és

műveltségük emelkedésével fordított arányban fogy.

* *

Szerencsétlenségeinkből alázatosságunk által menekszünk ki. Szerencsénket kevélységünk által szoktuk elveszíteni.

Idegesség.

Az erős gondolkozással dolgozó, tehetséges emberek szomorú kiváltsága az idegesség. Szinte nincs egyetlen jelentékeny tudós, író, művész vagy államférfiú sem, aki bizonyos idő múlva kisebb-nagyobb mértékben ne legyen idegessé.

Daudet Alfonz hátrahagyott művei közt egy egész kötetet találtak *Ma douleur* (fájdalmam) felírással, ami a nagy írónak idegeivel való kínos küzdelmét írja le. Meglepő, sőt megdöbbentő, hogy az az ember, aki elméjének és kedélyének fényes műveivel az egész világot gyönyörködtette, mennyi belső szenvedésnek volt alávetve. Nemcsak álmatlanság gyötörte, hanem káprázatok is, amelyek a neurozishál, kivált az álmatlanság és időfordulás óráiban, csodálatos, szinte hihetetlen képeket varázsoltak elméje elé. Mint annyian, ő is brómmal és

más zsongító szerekkel csillapította le gyötrelmeit, ami bizonyosan hozzájárult élete megrövidítéséhez.

De nemcsak a mérő gondolkozás emberei vannak ennek a bajnak alávetve, hanem azok is, akik erős spekulációból élnek. A kereskedővilágban is jól ismerik kivált a börzeüzérek, akik rendesen egész vagyonukkal lebegnek egy szelet papiroson. A kereskedőről pedig már Horatius megírta, hogy „indocilis pauperiem pati” — tanulatlan a szegénység elviselésében.

Az értelem megfeszítésénél a kedély megfeszítése, az aggodalom, a bizonytalanság, a bosszúság, a felháborodás, a búsulás, de kivált a sértett ambíció még nagyobb idegromboló erő.

Mindezekben a természet intő ujjja emelkedik fel. Mert úgy van az, hogy az egészséges lelki élet a kellemes és kellemetlen emóciók megfelelő arányából áll. Ahol a kellemes emóciók túlnyomóak, mindig bizonyos túltengés áll be az életörömökben és bekövetkezik az a valami, amit demoralizációnak neveznek és amit a dologtalan gazdag embereknel jól ismerünk.

Ellenben a kellemetlen emóciók túlsága — már akár megfeszített munka, akár szer-

telen kedélynyugtalanság legyen az oka, — az idegek kifáradását húzza maga után s degeneráló élet az eredménye.

* *

Az élő embernek mindig kellő mennyiségű kellemes, az életre nézve előnyös emócióra van szüksége; máskülönben veszít életképességéből és ezt az állapotot — ami talán nem is igazi betegség — nevezik azután idegkimerülésnek.

Mindebből pedig mindenkire az következik, hogy életmódja egyéniségének megfelelő arányokat hozzon be. A munkát ossza fel úgy, hogy magát egészen soha ne merítse ki; kerülje a kellemetlen benyomásokat és testét tegye ellenállóbbá.

A modern nevelés a sportot nem ok nélkül hajtja annyira. A sportoknak — kivált ha szabad levegőben gyakoroljuk és nem megerőltetéssel, — megvan az a kedvező hatásuk minden életkorban, hogy a testi erőket nem engedik elsatnyulni s a lelki erőket kellemes emóciókkal látják el, amilyeneket a nagyvárosi társas életben és örületes versengésben elérni nem lehet. Azonfelül pedig a léleknek oly tehetségeit foglalkoztatják, amelyek máskor pihennek,

ellenben pihentetik azokat, amelyek túl voltak feszülve és kifáradtak.

Az istenekhez mindenesetre közelebb van az, aki nem a hatalmasok előszobáiban, hanem az erdőkben és hegyeken mászkál.

Megtisztulások.

Beszéddel és írással belső szenvedéseinket csak pillanatra lehet csillapítani; meggyógyítani csak gyakorlással.

Lehet valakinek akármilyen nagy a magamegismerése, átláthatja hibáját akármilyen alaposan; mégis, ha nincs benne erős elhatározás és a kivitelben való szigorú fegyelem, hibái meg fognak maradni.

Sok ember agyonkeni magát a bölcsesség legillatosabb kenőcseivel s a mellett egészen megmarad olyannak, amilyen azelőtt volt.

* *

A lelki hibák és tökéletlenségek orvossága nem a jó szándék, nem is a reflexió, de még az elhatározás sem, hanem a gyakori cselekedet, a megszokás.

Ez minden megtisztulásnak és ujjászületésnek az útja.

Nehéz út, kivált az elején, de az egyetlen, ami a belső béke városába elvezet.

* *

Az embernek őseredeti joga van a rendezett lelkiismerethez és az erkölcsileg harmónikus élethez.

Az emberek azonban általában véve telve vannak szabálytalanságokkal. Kevés kivétellel mindenkinek van valami rendezni való belső kérdése, férfiaknak, nőknek egyaránt.

Ha tehát valakiről azt látjuk, hogy a maga problémáit sikerrel rendezte, a legnagyobb mértékben belenyugszunk, még akkor is, ha az nagyon rendkívüli volt. Legtöbbször még örülünk is neki, mert hiszen a közös gyarlóság tudatában mindig tetszik az, ha valaki közülünk megtalálja a maga életrendjét és boldogságát.

A világ csak addig kegyetlen, ameddig valaki küzd vele; ha győzött, akkor siet meghajolni előtte.

A lélek válságai.

Nincs ember, akinek életén olykor hatalmas szenvedély viharai ne söpörnének végig.

De legyenek ezek a viharok akármilyen rettenetesek és fenyegetsenek akármilyen

katasztrófával, okukban és eredményükben éppen olyan kevésbé rosszak, mint a természetben látható igazi viharok.

Ki tudná azt kiszámítani, hogy mi lenne a föld színéből, mennyi posvány, fertőzet és öldöklő ártalom telepedne meg rajta, ha olykor nem száguldanának végig rajta a szelek és fergetegek szilaj paripái? És mi lenne a rosszra hajlandó emberi életből, ha a megszokások és konvenciók posványai felett s a mindenféle haszonlesések és alacsonyságok feszült légkörében nem törnének ki olykor szörnyű erővel a szenvedélyek tisztító zivatarai.

Az emberi szív is a természet alkotása, mint minden más és az is alá van vetve az ősigazságok törvényeinek. Ha tehát valakinek a szívét ilyen vihar rázza meg, túrje ki kétségbeesés és belső összeroskadás nélkül. Lehet, hogy ez a szenvedély körülötte el fog rombolni egyet-mást, mint ahogyan a felhőszakadás is elvisz egy-egy malomgátat vagy eliszapol egy-egy rétet; de ez mégis csak csekély ár azért a kiszámíthatatlan nagy haszonért, hogy az ellenmondások és hazugságok fertőzött légköréből egész élete megszabadult.

Egyébiránt pedig az erős szenvedély —

ha igazi — az emberi élet általános erejére, bőségére és gazdagságára vall.

* *

Az emberek tudják azt, hogy nagyot, erőset, rájuk nézve is igazán becseset az apró emóciókkal tengődő, praktikus szerves lények alkotni nem tudnak; ellenben mindig tisztelettel, sőt belső rokonszenvvel hódolnak meg az olyan emberek előtt, akiknek életét hatalmas szenvedélyek emelik.

Innen van az a látvány is, hogy az erős szenvedélyek rombolásai bizonyos félő tisztelettel töltik el az emberek lelkét, akik azt impozánsnak, sőt szépnek találják, éppen úgy, mint amikor valamely hatalmas zivatar után megnézik annak a műveit, a kitépett fákat, a völgybe hengerített óriási köveket, a megbontott hegyoldalakat és eliszaposított lapályos helyeket. Közben azonban tele tüdővel szívják a felfrissített éltető levegőt és gyönyörködnek a szivárványban, melyhez nem ok nélkül csatolta az őshit, a béke és egy jobb kor ígéretének fölemelő értelmét.

* *

Heves kedélyrázkódtatásaink és gyötrelmeink között (amelyek rendesen az erős

szerelmek közönséges kísérői), ne irigyeljenki azokat, akik józan számítások közt, haszonra, polgári élvezetekre és kényelemre rendezték be életüket s ennél fogva nem igen ismerik az ehhez fogható rázkódásokat.

Bizonyos ugyan, hogy a kislelkű embereknek is megvannak a maguk kellemetlenségei és erkölcsi depressziói az életben. Ellenben ismeretlenek előttük azok a nagy életörömök és boldogságok, amelyeket csak erős szenvedélyek és szenvedések árán lehet kiérdemelni, mivel az emberi életben semmi sem adatik ingyen.

Könyörületesség.

Legyünk mások szerencsétlensége iránt kíméletesek, mert „mindnyájunkat érhet baleset“. Ha már bűnnek nézi is valaki mások botlását, akkor is az ő erénye nagyobb, ha kíméletes.

Nem igazi erény és tisztaság az, mely az által akar tündökölni, hogy mások bal lépését sötétebbé teszi; kivált nem női erény.

A bűnösök iránt is legyünk könyörületesek. Gondoljuk meg, hogy sokan vannak

közöttünk, akik ugyanolyan vagy talán nagyobb bűnöket is elkövettek, de azok titokban maradtak és a jó szerencse megmentette őket a bűnhődéstől.

És gondoljunk magunkra!

Kétségbeesés.

A kétségbeeső ember nagy vígasztalást meríthet abból, ha alaposan megvigyázza, minek látszanak az emberek és mik valóság szerint?

Szabályos ember tulajdonképen nincs is az egész világon. Csak a társadalmi *rend* a szabályos, ami szerint az emberek élni kénytelenek, hogy egymást meg ne egyék. Ehhez mindenki alkalmazkodik; de ezer módja van arra, hogy egyéniségének jogait a rend mellett, a maga kis világában biztosítsa.

Hátha még a *valóságot* egész terjedelmében látnánk! Ha az emberek feje és melle üvegből volna, amin keresztül minden gondolatukat és érzésüket tisztán megláthatnánk!

Az egyetemes, kényszerítő rend mellett van még egy másik élet is, mely a rend megzavarása nélkül az *egyén számára* van te-

remtve s ebben gyakran, sőt mindig megtalálhatja megcsorbított jogait.

Ahol tehát igazsága van valakinek (de az azután igazság legyen!), azt ne hagyja. Nem szükséges ugyan, hogy az igazságért mindjárt le is tiportassa magát a többiek által, de megőrizheti a maga igazságait csöndben magának, szentség gyanánt mindaddig, amíg e szentséget ki nem teheti mindenki szemei elé. S ha nem teheti ki, hát tartsa otthon; a szentség azért mégis szentség marad.

* *

A világ kedvéért rendezett belső kétségbeesés mindenkor inkább a gyöngeség és balgaság dolga, mint az őszinteségé és jellemszilárdságé. Sok ember, aki kétségbeesve valamely botor cselekedetet követett el, megérte volna saját igazainak diadalát, ha várni tudott volna.

* *

Az erkölcsileg egészséges ember az élet legképtelenebb csapásai és szerencsétlenségei között is talál magának mindig célt, amiért élnie érdemes és kötelességet, amit teljesíteni kell.

Még a gonosztevő is, ha nagy bűnt követett el, de lelkét meg tudta tisztítani, még

az is egy egész világot talál maga előtt, ahol alkotnia tiszta lélekkel lehet és egy egész sor erényt, melyet a „becsületes“ emberek parlagon hagytak s melyet megművelni emberi kötelesség.

Ha valaki nagy hibát vagy bűnt követett el és azt egész nagyságában belátja, ne essék kétségbe, hanem vessen félre mindent és siessen azt jóvátenni.

Az igazi bűn csak az, amit őszintén s mint a vallása tartja: tevékenyen meg nem bánunk.

Az ember gyarló lény, kivált pedig gyarló az asszony; de nem igaz az, hogy a megsértett erkölcsi rendet pusztán a külső büntetés állítja helyre.

A külső büntetés azonban, ha nincs összekötve javulással, csak annyit ér, amennyi elrettentő ereje van másokra nézve; az pedig, aki önmagában hordja az erkölcsi erőt, hogy botlását belássa, megbánja és jóvátegye, önmagában is elvégezheti a megigazulás munkáját.

Bizonyos, ha valaki nagy hibát követett el az erkölcsi világrend ellen, azzal nagy felelősséget is vállalt magára. Gyakran egész életét vezekléssé kell átváltoztatnia, hogy a bűnt a maga élő lelkiismerete

előtt expiáltnak tekinthesse. S ha erre képes, — de csakis akkor, — nincs lelkiismeretbeli indíték arra, hogy bűnét azonfelül be is vallja s a külső expiáció vértanúságát is elszenvedje.

De a plátói bánat nem elég. Annak „tevékenynek“ is kell lennie. Más szóval azt, akinek vétettünk, annyi jóban kell részesítenünk, ami feléri vagy meghaladja az ellene elkövetett vétséget. Van eset, amikor ennek a revanche-nak, ha szükséges, egészen a csöndes mártírságig kell mennie.

Halál.

A halál és az elmulás nem jelent egyet, még a természettudományban sem.

Kétségtelen, hogy a halál kérdésének csak egyetlen teljesen megnyugtató megoldása van: a földöntúli élet gondolata, mely csakugyan minden-, habár csak kis mértékben fejlett vallásban is megvan. A test visszaadatik a földnek, a lélek pedig Istenhez megyen, „hogy ott vele egyesüljön, vagy pedig ítélet alá vetessék“.

A halhatatlanság eszméje magából a természet-filozófiából sem költözött ki soha egészen. Az annyiszor szidott „természet-

bölcselek“ nem mennek tovább, mint amennyire a mikroszkóp vagy a kémia elér. Amikor a tudás eszközei megtagadják a szolgálatot, egyszerűen azt mondják, hogy ezen túl nem tudunk semmit. Higgye ki-kí azt, ami élete boldogságára legkedvezőbb.

A materiális bölcseleti tanok túlnyomó többsége sem állítja, hogy a „lélek halandó“. Ellenkezőleg. Meg lévén állapítva, hogy szellemi tehetségek csakugyan vannak (vagy ha tetszik: van lélek), ezek mint erőalakulások nem enyésznek el örökre, hanem csak átváltoznak.

Egyáltalán semmi sem enyészik el örökre, ami van. A szellemi erők átalakulásai azonban el vannak vonva a tudományos kutatás törvényei alól s így az ember a halál kérdésénél mindig egy örökkévaló „ismeretlen“ előtt áll.

* *

A halál sötét gondolatán az istenség gondolatának fénye ragyog keresztül. Sokféle hit, meggyőződés és még többféle kétség szerint élhetünk; de a legzüllöttebb lelkiismerettel bíró ember sem vonhatja ki magát az alól a megdöbbentő és tisztító hatás alól, amelyet az emberi lélekre a testi feloszlás bizonyosságának gondolata gyakorol.

Öngyilkosság.

Az öngyilkosság gondolata nemcsak dogmába ütközik (ez a legkisebb baja), hanem a kereszténység erkölcsi állandó világrendjébe is.

Azokról, akik aljas bűncselekményekben lévén hibásak, a börtön elől menekültek a halálba, fölösleges szólni. Ezek öngyilkossága csak büntetés, bár kegyetlen.

Egészen másképen áll azokra, akik más-különbén jogos, vagy éppen tiszteletreméltó szenvedély (pl. nagy szerelem vagy heves ambíció) kerget összeütközésbe a társadalom szoros rendjével, mely igen gyakran nem más, mint ideig-óráig tartó akadály. Ezek rendesen *tévedés áldozatai*. Vagy a maguk igazságai felől vannak tévedésben, vagy a társadalmi rend ereje felől.

Az élet örökké igaz erkölcsi alapján álló embernek sohasem szabad kétségbeesni, még a legborzasztóbb bonyodalmak óráiban sem. Tudnia kellene, hogy az erkölcsi igazságokban nagyobb erő van, mint minden másban, ami az életet összetartja, akár jog, akár szokás, akár bevett társadalmi konvenció legyen a neve.

* *

Az *erkölcsi alap* olyan, mint a termő anyaföld. Jég elverheti, fagy és szárazság elsorvaszthatja ezen vagy azon évi termését; jöhet rá árvíz is, ami hosszabb ideig elborítja: de amint elvonult a csapás, azonnal élet kezd csirázni belőle s az új élet és az új termés dúsabb és szebb, mint az előbbi volt.

Az erkölcsileg egészséges embernek tehát magára nézve nincs soha igazsága az öngyilkosság gondolatával. Már csak azért sincs, mivel ezzel megsemmisíti a jövőt, amelyet előrelátnia nem adatott.

Igen sok esetet tudunk, amikor az elkeseredett ember kezéből kiverték a fegyvert, vagy pedig a kísérlet rosszul sikerült s a *jövő* legteljesebb mértékben meghazudtolta elhatározását. Ismerünk oly embert is, aki nagyon kevés idő múlva már azon csodálkozott, hogyan tévedhetett meg annyira ítéletében?

Aki erkölcsileg helyesen gondolkozik, még a legnehezebb pillanatában sem választja meg jól a megoldásnak ezt az utolsó, legcélszerűtlenebb és legkevésbé morális módját.

* *

Az öngyilkosság gondolatában van va-

lami a dölyfösségből is. Legtöbb embernek a fejében abból az okból fordul meg az öngyilkosság, mivel különbnek tartja magát a többinél s azt hiszi, hogy a világ aljasságai között a maga tiszta igazságaival képtelen élni.

De az ilyen túlságosan derék emberek, akik annyira lenézik a többieket, ha éppen el akarnak pusztulni, nem kell nekik okvetlenül valamelyik fa ágán végezni pályafutásukat. Elpusztulhatnak lassú, erős, állhatalos, türelmes munkában, vagy fölkereshetik azokat a veszedelmes helyeket, ahol legalább „hősiesnek“ tartott halállal halhatnak meg s utolsó sóhajuk nem gyűlöletet terjeszt szét, hanem szeretetet és nemesebb indulatokat az emberiség között, mely különben ilyenekre nagyon rászorult.

Hogy valósággal különbek a többinél, ezzel sokkal jobban be bírnák bizonyítani.

* *

Megtisztítja-e az öngyilkosság a bűn szennyétől az öngyilkos és ártatlan családját a hírnevét a világ szemében?

El nem tagadható, hogy az ú. n. úri köreinkben az expialhatlan gyalázatba esett férfaktól nemcsak a jó társaság, hanem sokszor rokonságuk is elvárja az öngyilkos-

ságot. Nem bíztatják rá, vagy legalább ritkábban; nem is járnak kezére: de hallgatag számítanak halálára.

A párbaj körülbelül ugyanezen a macacs előítéleten alapszik. A sértett vagy kisebb infámiába esett férfi csakis bátorságának bizonyításával képes meggyőzni a világot egyéni értékességéről és kiváló tulajdonságairól. A közszólás is az, hogy „ezt vérrel kell lemosni“.

Az erkölcsileg tönkrement egyén öngyilkossága csöndes helyeslésében szerepet játszik azonfelül a családi név, a rokonság és baráti kör tisztességének érdeke is. Nem egyszer, de sokszor hallani ezekben az úri körökben azt, hogy ez vagy amaz a börtönbe került úri ember nem merte magát megölni, bár helyesebben tette volna, mivel ez által övéit, rokonságát és barátait megkimélte volna attól a megalázástól, ami bűneinek teljes kinyomozásával és az ő megfenyítésével jár, amiből egész környezetére rossz emlékezet és az öröklő gyanúnak árnyéka nehezedik.

Ezt az ókori sokratesi és stoikus felfogást azonban Jézus és a kereszténység egészen elsöpörte.

És mégis, a kereszténységnek annyi év-

százada után még mindig gyakorlati erővel bír a pogányvilág zord öngyilkossági tana!

* *

Az élet dolgait, ha nem a mieink, bölcsesség a humoros végükön megragadni. Utóvégre is minden tragédia olyan, hogy csak egy kicsit kell rajta fordítani és kész a komédia.

Romeo és Julia szomorú sorsa világkacagtató komikum lenne attól a csekélyeségtől, ha a patikus eltévesztette volna a tégelyt és méreg helyett mind a ketten ipecacuanhát vettek volna be.

Demoralizáció.

Minden szerencsétenség kisebb és minden megnyugvás könnyebb attól a pillanattól fogva, amint az emberi ész dölyféről le tudunk mondani és bölcsen belátjuk, hogy gyarló, tökéletlen lények vagyunk, játékszerei ismeretlen hatalmaknak. És belátjuk azt is, ami örökké igaz marad, hogy számunkra senki sem ígért boldogságot, azt tehát követelnünk jogunk nincsen, hanem az úgy adatik nekünk ajándék gyanánt, amit megérdemelni munkánkkal vagyunk kötelesek és meghálálni jó cselekedetekkel.

Az ember örökkévaló függése mindez a fölötté való ismeretlen hatalomtól, mely úgy bánik el vele, mint az orkán egy parányi pehellyel.

* *

Demoralizáció?

Demoralizált csakis az az ember, akinek a maga fölött való uralkodása annyira el van gyöngülve, hogy képtelen ellenállani a rossz befolyásoknak és ártalmaknak.

A süllyedő erkölcsű egyének azonban rendesen éppúgy nem ismerik belső állapotukat, mint a sorvadásos beteg. Aki ismeri, az már lábbadozik.

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

FORGÁCSOK

Gyűjtsd a szalmát, szükséged
lehet rá.

Török közmondás

OSZK

A balgatag ember úgy bánik el az élet igazságaival, mint a gyerek a káposztafejjel. Keresi benne a káposztát. Száz levélét leszaggatja; a levelek mindig kisebbek lesznek, de utóvégre is észreveszi, hogy a káposzta voltaképen azokból a levelekből áll, amelyeket félredobált. De ekkor már csak a kemény torzsa van a kezében.

* *

A politikában a hálátlanság vádja többnyire abból származik, hogy az emberek túlságosan sok és nagyon is kézzelfogható hálára számítanak. Valahányszor szemüket lelkesedve emelik fel a közérdek lobogójára, jobb kezüket máris kinyújtják a dús jutalom után.

* *

Az elméletek sok tekintetben hasonlatosak a tükörhöz. Az embernek rendesen a

maga ábrázatát tükrözik vissza és nem az igazságot.

* *

Túlsok igazság: semmi igazság.

* *

Szerencsétlenségeinkből alázatosságunk által menekszünk ki. Szerencsénket kevélységünk által szoktuk elveszíteni.

* *

Ha valaki valamely igazságot nagyon hangosan mond ki, bocsássunk meg neki, mivel úgy sem hallatszik messzire.

* *

Nem azok az igazságok az értékesek, amelyeket egymásnak mondunk, hanem azok, amelyeket magunk gyakorlunk.

* *

Helytelenséget ne kövessünk el akkor sem, ha ártalmatlan. Vadász ne tegye a kezét a puska csövének nyílására akkor se, ha a fegyver nincs megtöltve.

* *

Az erkölcsi törvény a társadalom érdekében az önfeláldozást megengedi; mások feláldozását soha.

* *

Mindig eggyel több megrovandó ember van a világon, mint gondoljuk.

* *

Egy író társam megjegyzése: Gentleman az olyan úri ember, akinek akkor is igazsága van, amikor hazudozik.

* *

A nők életének van magasabb célja is, mint a hideg és meddő tisztelet kiérdemlése.

* *

Vannak gazdag emberek, akik gazdagságukkal úgy élnek, hogy ellenük alig lehetne több kifogást tenni, mint éppen csak azt, hogy — gazdagok.

* *

A porcellánkorsókon nincsen máz, mivel az anyag maga is finom és nem szorul arra, hogy valamiféle mázzal bekenjék. Ellenben a cserépkorsókon bőséges máz van, hogy a porcellánkorsókhoz hasonlítsanak.

* *

Az emberek, ha külön-külön ostobák is, ha együtt vannak és közösen gondolkoznak, egymást okosítják meg. Amit a tömegek követnek el, az lehet időelőtti, éretlen, veszedelmes, de sohasem lehet ostoba.

* *

A közromlottság olyan, mint a dögvész; az a levegőben uszkál. Csiráit senki sem látja, de mindenki beszívhat belőlük valamit. Csak az a kérdés, kiben fogamzik meg?

* *

Ha az embert valamely elhatározása előtt kétségek gyötrik, leghelyesebben cselekszik, ha semmit sem kezd el. Amit ilyenkor tenni akarna, bizonyosan beleütközik lelkiismeretébe vagy öntudatába. És rossz! fogja végezni, még ha különben jó is.

* *

Aki nem tud felemelkedni a porból, rendszeren praktikus eszére hivatkozik.

* *

Nem nézhetünk senki pusztulására a magunk vszedelmének tudata nélkül.

* *

Nemesebb elragadtatásainkat sohase szégyeljük vagy sajnáljuk. Az élet megposhadna elragadtatások nélkül.

* *

Aki erőszakkal, türelmetlenséggel és ki-mélet nélkül tör az igazság felé, vagy nem éri el soha, mivel valójában nem is az igazság megtalálása az igazi célja; vagy ha

eléri, szenvedélyes mohó kezeivel össze is
töri egyben és akkor már az neki nem lehet
hasznára többé.

* *

A ki nem fizetett adósság alapjában véve
ingyenélés. Aki adósságok hátrahagyásával
hal meg, többet költött, mint amennyit
ő maga teremtett, többet élt, mint amennyi-
hez joga volt. Tehát mások életének egyik
részét is felélte.

* *

A boldogságnak csak egy melódiája van;
de a boldog emberek sohase játsszák ezt a
melódiát egyazon módon.

* *

Az emberek, kivált pedig a „nem kö-
zönséges emberek“ megítélésénél legyünk
elővigyázatosak.

Sok ember van a világon, akinek az esze
és a szíve nagyon mélyen fekszik; amíg
addig eljut valaki, ahhoz sok idő és fárado-
ság kell. És azt lehet mondani, hogy ezek
mindig többet érnek, mint azok, akik mind-
járt kirakják egész belső kincsesházukat,
mint a batkáros.

* *

A nők kara: Nyomorult zsarnokok, lelketlenek és csalárdok ezek a férfiak; de azért mégis szeretjük őket.

A férfiak kara: Szeszélyes, megbízhatatlan és ingatag teremtések ezek a nők, de azért mégis szeretjük őket.

* *

Bismarck egyszer azt mondta a politikáról, hogy olyan mint a sakk-játék. Az, aki csak nézi és nem ért hozzá, minden huzás utána azt hiszi, hogy már vége van; pedig a játék még csak azután kezdődik igazából.

Az élet is éppen ilyen. Aki nem ismeri egészen, azt hiszi, hogy minden csalódásnál vége van, holott rendszeren a csalódások után kezdődik csak el. .

* *

A földön az igazságot az ember nem magáért az igazságért szokta keresni, hanem azért, hogy az valamire jó legyen neki. Ha semmire sem jó: ne keresse, hanem cselekedjen okosabbat helyette!

* *

Boldog volna az emberiség, ha csak annyi bűn volna e világon, amennyit a bíróságoknak alkalmuk van megfenyíteni. És boldogtalan volna, ha csak az volna a sza-

badtság, amit a törvény mindenki számára biztosít.

* *

A betanult előkelőség úgy zörög az emberen, akár az indiánusokon a sok felagga-
tott üveggyöngy és réz-cifraság.

* *

Amely emberrel kijönni nem tudsz, kerüld
ki. Ha nem lehet, nőjj a nyakára.

* *

Az őszinteség és igazságosság sokszor
katasztrófa felé visz; de megmenti az em-
bert a belső ellenmondásoktól és a morális
szenvedéstől.

* *

Aki sokat beszél, a cselekvés idejét
agyonbeszéli. Egy módja van az élet meg-
hosszabbításának: ha fontolgatásainkat meg-
rövidítjük és cselekvéseinket megszap-
orítjuk.

* *

Aki azt állítja, hogy a férfiak a szere-
lemben rosszabbak, mint a nők, ne felejtse
el, hogy 100 férfinak jóval több mint 100
nőre van szüksége, hogy rossz lehessen.

* *

A nemzetvagyon pazarlása az aszfalt-

járdán megy végbe, ahol az emberek sétálnak. A gyarapodás a derékuton, ahol a téglával és árukkal megrakott vastagkerekű kocsik járnak.

* *

Csak a tökéletlen ember gyűlöli meg azt, aki megmondja neki a fájdalmas igazságot. A tökéletesebb ember a velejáró keserűséget hamar megbocsátja, mivel tudja, hogy kenyérre és igazságra minden embernek szüksége van.

* *

A képmutatás felerészben abból áll, amit az emberek beszélnek, felerészben abból, amit nem beszélnek.

Ez az utóbbi felerész a nagyobb és veszedelmesebb.

* *

Az ész a tudás gyarapítja, a jellemet a gyakorlat.

* *

Ha az embert a társadalmi életben lényeges dologi tekintetében mély hallgatás veszi körül, tudnia kell, hogy hibás úton jár, tehát változtatnia kell útirányán.

* *

Az emberi intézmények javarésze az ösztönön alapul. Erre mutat az is, hogy sem az iskolában, sem az életben nincs kifejlődve a jutalmazások rendszere, míg ellenkezőleg, a büntetések rendszere csodálatos tökéletességig kiképződött.

* *

Legbecsesebb igazságaink olyanok, mint fehérneműink. Legközelebb állanak testünkhöz. Mindenki tudja, hogy vannak és mégsem szokás róluk beszélni.

Az pedig kár, hogy intim igazságainkat nem szoktuk oly gyakran kimosatni, mint fehérneműinket.

* *

Aki valakivel jót tett, félig tette csak, ha hálátlanságát nem vette előre számításba. Nem azért, mert a hálátlanság általános emberi tulajdonság, hanem azért, mert az olyan jócselekedet, amiért viszonzást várunk, nem érdemli meg ezt a nevet.

* *

Kétféle igazság van: emberi és isteni. Az emberi törekszik istenivé lenni, de sohasem lehet azzá. Az ember igazi tragédiája abból áll, hogy az isteni fórum előtt megdicsőülés várhat rá ugyanakkor, amikor az

emberi fórum előtt tökéletesen elveszíti a pörét.

* *

Igen sok olyan bűn is van, amit ha elkövettünk, szent Péter mosolyogva fenyeget meg bennünket a mennyország kapujánál és — beereszt.

* *

Embertársainkat sokkal könnyebb sírásra fakasztani, mint nevetésre. Elég, ha egy gyújtót gyújt meg valaki és azt más valakinek a ház-eresze alá tartja.

* *

„Szólj igazat és betörik a fejed.“ Igen, de mikor sok olyan igazság is van az életben, ami szintén nem megy be az emberek fejébe másképen, csak ha betörik.

* *

Ha a világot olyan könnyen meg lehetne javítani, amint mondják, már régen szabadalmat vett volna rá valaki.

* *

A hivatal a náthától abban különbözik, hogy azt sokkal nehezebb megkapni.

* *

A nő tudása ne legyen kisebb mint a férfié, de legyen — más.

* *

A szerencse: ajándék. Ha az ember igazságosan összeméri cselekedetei értékét bajaival és szerencsétlenségeivel, okvetetlenül rájön, hogy szenvedéseit megérdemelte.

Az, hogy valakit szerencse ér, csak az emberi tökéletlenség bizonyítéka.

* *

Különös, hogy azok a leányok, akikben nincs meg az önfeláldozás, türelem, lemondás és alázatosság nagy erénye, éppen a — zárdába vágyakoznak.

* *

Ha derék cselekedeteinkért azokhoz méltó dicséretet nem kapunk, ne igen sajnáljuk. Jusson eszünkbe, hogy a meggyújtott tömjén füstje, ha nekünk tetszik is, nagyon sok felebarátunk orrát csavarja.

* *

Veszendő az az ember, de az a nemzet is, mely ősei tisztos hagyományait elrugja magától és a maga gyarló eszével akar magának Isten helyett új világot teremteni. -- De veszendő az is, aki a multak idejétmúlt hagyományaitól nem tud jókor megszabadulni és a belső rothadozástól halálos vérmérgezésbe esik.

* *

A régi dogmák olyanok, mint a geológiai rétegekben előforduló őskori állatcsontok. Mindig érdekesek és tanulságosak, Most ugyan alig többek, mint értéktelen kődarabok, egykor azonban hatalmas állatok csontvázai voltak és nagyszerű életet tartottak fenn. És bizonyos, hogy egykor ezek a mi igazságaink is éppen ilyen végre jutnak.

* *

Amikor a békének hirtelen vége van, ez éppen olyan, mint a tó vizének leapadása. Csak akkor látja az ember, mennyi mindenféle csúszó-mászó, hüllő, kukac, pondró és más förtelmes féreg élőködött a víz fenekén.

* *

Némelyek olyan tűzzel szeretik a hazát, hogy az ember majd megfullad a füstjétől.

* *

A bölcsesség olyan háziállat, mely a szegények és szerencsétlenek házában szokott tartózkodni.

TARTALOM

Az olvasóhoz	— — — — —	3
Világ	— — — — —	5
Filozófia	— — — — —	7
Koreszmék	— — — — —	8
Erkölcsei értékek	— — — — —	10
Az élet mértékei	— — — — —	12
Optimizmus, pesszimizmus	— — — — —	14
Hit és tudás	— — — — —	15
Idealizmus, realizmus	— — — — —	19
Tragikum	— — — — —	22
Világfelfogás	— — — — —	23
Szabadakarat	— — — — —	24
Életszabályok	— — — — —	26
Jellem	— — — — —	29
Férfiasság	— — — — —	33
Alkalmazkodás	— — — — —	35
Önérzet	— — — — —	36
Jellemhibák	— — — — —	37

Önzés	—	—	—	—	—	—	—	—	38
Erkölc és jog	—	—	—	—	—	—	—	—	41
Okosság	—	—	—	—	—	—	—	—	42
Bátorság	—	—	—	—	—	—	—	—	45
Igazság	—	—	—	—	—	—	—	—	47
Hazugság	—	—	—	—	—	—	—	—	50
Jóság	—	—	—	—	—	—	—	—	53
Becsület	—	—	—	—	—	—	—	—	56
Asszony	—	—	—	—	—	—	—	—	59
Szépség	—	—	—	—	—	—	—	—	64
Kedvesség	—	—	—	—	—	—	—	—	67
Hiúság	—	—	—	—	—	—	—	—	69
Szeretetlenség	—	—	—	—	—	—	—	—	70
Férjhezmenés	—	—	—	—	—	—	—	—	71
Női becsület	—	—	—	—	—	—	—	—	73
Hősiesség	—	—	—	—	—	—	—	—	73
Szemérem	—	—	—	—	—	—	—	—	74
Rágalmak	—	—	—	—	—	—	—	—	77
Feminizmus	—	—	—	—	—	—	—	—	79
Jól van nevelve	—	—	—	—	—	—	—	—	82
Jórávaló asszony	—	—	—	—	—	—	—	—	83
Barátság	—	—	—	—	—	—	—	—	84
Kacérság	—	—	—	—	—	—	—	—	85
A rossz asszony	—	—	—	—	—	—	—	—	86
Fölvilágosítás	—	—	—	—	—	—	—	—	87
Szerelem	—	—	—	—	—	—	—	—	89
Egymáshozvalóság	—	—	—	—	—	—	—	—	93
Öszinteség	—	—	—	—	—	—	—	—	96
Megbízhatlanság	—	—	—	—	—	—	—	—	97
Kíváncsiság	—	—	—	—	—	—	—	—	99
Féltékenység	—	—	—	—	—	—	—	—	100
Gazdagság	—	—	—	—	—	—	—	—	102

Lázadások	—	—	—	—	—	—	—	—	103
Gyarlóságok	—	—	—	—	—	—	—	—	105
Bizalom	—	—	—	—	—	—	—	—	110
Házasság	—	—	—	—	—	—	—	—	113
Családi boldogság	—	—	—	—	—	—	—	—	117
Menjen férjhez!	—	—	—	—	—	—	—	—	120
Tegeződés	—	—	—	—	—	—	—	—	123
Mesterkedések	—	—	—	—	—	—	—	—	124
Unokatestvérek	—	—	—	—	—	—	—	—	127
Igazság-keresés	—	—	—	—	—	—	—	—	128
Műveltség	—	—	—	—	—	—	—	—	130
Érdekházasságok	—	—	—	—	—	—	—	—	133
Hozomány	—	—	—	—	—	—	—	—	137
A házibarád	—	—	—	—	—	—	—	—	138
A múlt	—	—	—	—	—	—	—	—	141
Férj és feleség	—	—	—	—	—	—	—	—	144
Összeveszések	—	—	—	—	—	—	—	—	146
Szerelmi házasságok	—	—	—	—	—	—	—	—	149
Elhidegülések	—	—	—	—	—	—	—	—	150
Az utolsó szó	—	—	—	—	—	—	—	—	153
Válás	—	—	—	—	—	—	—	—	156
Élet	—	—	—	—	—	—	—	—	161
Élet-igazságok	—	—	—	—	—	—	—	—	165
Szellemesség	—	—	—	—	—	—	—	—	169
Illem	—	—	—	—	—	—	—	—	171
Étkezés	—	—	—	—	—	—	—	—	73
Erények	—	—	—	—	—	—	—	—	173
Vagyon	—	—	—	—	—	—	—	—	174
Protekcio	—	—	—	—	—	—	—	—	177
Türelmesség	—	—	—	—	—	—	—	—	178
A világ	—	—	—	—	—	—	—	—	180
Diszkrécio	—	—	—	—	—	—	—	—	181

Eszesség, okosság	—	—	—	—	—	—	182
Stílus	—	—	—	—	—	—	183
Igazság, hazugság	—	—	—	—	—	—	186
Az ősök	—	—	—	—	—	—	187
Arrogancia	—	—	—	—	—	—	190
Pletyka, botrány	—	—	—	—	—	—	192
Kellemes	—	—	—	—	—	—	194
Műveltség	—	—	—	—	—	—	196
Nevelés, gyakorlás	—	—	—	—	—	—	198
Előkelőség	—	—	—	—	—	—	201
Konvenciók	—	—	—	—	—	—	202
Vendégek	—	—	—	—	—	—	207
Fényűzés	—	—	—	—	—	—	207
Szivességek	—	—	—	—	—	—	210
Életpályák	—	—	—	—	—	—	212
Vigasztalások	—	—	—	—	—	—	217
Idegesség	—	—	—	—	—	—	223
Megtisztulások	—	—	—	—	—	—	226
A lélek válságai	—	—	—	—	—	—	227
Könyörületesség	—	—	—	—	—	—	230
Kétségbeesés	—	—	—	—	—	—	231
Halál	—	—	—	—	—	—	234
Öngyilkosság	—	—	—	—	—	—	236
Demoralizáció	—	—	—	—	—	—	240
Forgácsok	—	—	—	—	—	—	243

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár

STÁDIUM
SAJTÓVÁLLALAT Rt.
BUDAPEST

OSZK

Országos Széchényi Könyvtár